

XV LETNIK
1934

MLADIKA

2

DRUŽINSKI LIST
S PODOBAMI

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladikev v Celju. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v St. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

V S E B I N A F E B R U A R S K E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Zarjavela puška (Janez Jalen) — Huda ura (France Bevk) — Na božjo pot (Mara Husova) — Ženin (Viktor Smolej)

PESMI: Zvečer; Nate mislim (Viktor Šonc) — Novo vino (Vinko Beličič) — Noči (Jože Udovč) — Gospodar in miši (Krylov-Vdovič)

POLJUDNI SPISI: Moj dunaj (Anton Komar) — Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva (France Stelè) — Z učenimi ljudmi je križ (Bogdan Kazak) — Drugo poglavje: Pisavec bo dobil od marsikoga cvek (dr. Janez Plečnik)

PISANO POLJE: Jurij Prešeren (Tomo Zupan) — Vrste rasti in oblike človeškega telesa († dr. Fran Čibej) — Narodno gledališče v Ljubljani (J. P. in B. Magajna) — Kipar Fran Gorše (K. Dobida) — Nove knjige

DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) — Če mati zboli (Š. H.) — Kuharica (M. R.)

ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotiček in zabavne igre — Šale — Uganke

SLIKE: Fran Gorše: Sveta Družina; Mati z otrokoma; Brezmadežna; Nadškof Fr. B. Sedej; Moja žena; Kosec; Mučenik; Meščanka; Portret umetnostnega kritika — Jerolim Miše: Dekle šiva — Iz cerkvenega slikarstva: Svodna slika iz župne cerkve v Pilštanju; Pridiga sv. Pavla; Maleševa skica Oznanjenja v Cirkveni; Pengova skica križevega pota v cerkvi na Bledu — Fotografije: S sankami v breg; Na sankah (Fr. Krašovec) — C. Debevec v vlogi Matsua — K članku o oblikah človeškega telesa: astenični, atletski in piknični tip — Vinjeta

NEDELJA

je verski list koroških Slovencev, ki izhaja že 9. leto. — Urejuje ga č. g. župnik dr. Lučovnik v Šent Janžu v Rožu. List se lahko naroča tudi pri Družbi sv. Mohorja v Celju. Za Jugoslavijo znaša letna naročnina 22 Din. — Prva številka letošnjega letnika je še na razpolago.

Podprimo koroške Slovence!

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G I

Letopis Matice Srpske. Letnik CVII. Knjiga 338. Zadnje tromesečje 1933. Novi Sad, 1933.

Moja pota. M. Kmetova. Groblje, 1933. Tisk in založba Misijonske tiskarne. Domžale.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

MLADIKA

LETNIK XV = 2 = LETO 1934

ZARJAVELA PUŠKA

Janez Jalen

Med božičnimi prazniki je padlo v dolini snega za dobro ped, v rovih in na planinah precej nad koleno, gore so bile pa kar gladke. Nobene skale ni bilo več videti. Težak in južen sneg je po svetih Treh kraljih kakor rog trdo zamrznil. Čez nekaj dni je pridivjala burja in potisnila še zadnje gamse v lesove.

Pod kapom za hlevom na Razgledni planini je kakor sneg bel gorski zajec izbrskaval uvele bilke trave.

Pred vrata pastirske kočje je privohala lisica, smrček je dvigala komaj za palec visoko nad zmrzli sneg. Zajec se je potuhnil kakor mrtev za zamet, lisica se je pa potegnila med ruševje, obstala, prisluhnila, posegla z mehko šapko tik poleg veje pod sneg. Zacvilila je miška. Drobnja kapljica krvi je zažarela na lesketajočem se snegu. Rdečkasta roparica je pa odbrzela v goščavo in najostrejše oko bi ne prepoznalo v zamrzlem snegu njenega sledu. Še pes bi moral imeti dober nos, da bi jo dvignil iz ruševja. Zajec je spet oživel in znova pričel stikati okrog hleva.

Počasi je vstajalo izza gorá mrzlo in veliko zimsko sonce in čezdalje niže ovijalo zasnežene gore v ognjeno rdeč soj.

Ne kaj prida daleč za bohinjskimi gorami so se zamolklo oglasili topovi: »Bum, bumm, bumm.«

Previdno na vse kraje se razgledujoč, kakor srnjak, ki se namerja, da se gre past na odprt svet, je stopil iz gošče na pol dorasel fant, Alešev Joža. Iz obsežnega nahrbtnika mu je dokaj čez glavo štrlelo močno toporišče. Ko se je prepričal, da ga prav nihče ne more slišati, je zamrmral: »Le kako si morejo v tem mrazu, v visokih, od sonca tako rožnato obsevanih gorah ljudje streči po življenju. Človek pa še žival tako težko ubije.«

»Bum, bumm, bummm,« mu je odgovorilo iz daljave.

Zajec se je postavil kakor majhen, v bel kožušček oblečen možic, pomigal z ušesi, spazil člo-

veka, udaril s skoki ob zamrzli sneg, odskakljal v višavo in se kar zgubil v bleščečem se snegu.

Ne zavoljo zajca, zavoljo gamsov, ki so se pasli med zadnjimi macesni, se je Joža po prstih bližal koči in tiho vstopil. V noge ga je zeblo. Ni imel kaj prida čevljev in lačen je bil. Zakuril je na prostornem ognjišču, se sezul, dejal sušit obutev in si grel noge. Ogenj je dogorel v perišče žerjavice. Alešev je zagrebel vanjo dva, komaj za dober oreh debela krompirja. Iz pograda je potegnil pest slame, jo zatlačil v čevlje in jih kar na boso nogo spet obul.

Stopil je k oknu: »Eden, dva, tri... Enajst jih je. Levi kozel bo imel še največ mesa. Da imam boljšo puško, bi ga kar skozi okno podrl.«

Potegnil je iz goljufivega toporišča cev, jo privil na kopito, dvignil prazno puško in pomeril skozi okno na gamse. Sedel je na tnalico, nabijal puško in se molče sam s seboj pogovarjal: »Sedaj me je mama doma že pogrešila, ko me od nikoder ni. Zasluti, pogleda za dimnik, ne najde tam več puške in bo koj vedela, kje sem. Tako ostro mi je prepovedala, ko sem samo namignil. To jo bo skrbelo. Ne morem pomagati, nisem mogel poslušati.«

»Včera sem videl ženske, katerih moške trpe v vojski, celó taka je bila vmes, ki so ji moža že ubili, videl sem jih piti vino, da je od mize teklo. Podpore, podpore! Zato pa je lahko vojska.«

»Naš ata je pa tri tedne pred začetkom vojske umrl. Oh, nas je ostalo z mano vred kar sedem in izmed vseh otrok najstarejši sem jaz, ki jih še šestnajst nisem dopolnil. Zemlje pa niti za ped, glave skrivamo pod tujo streho, denar pa komaj poznamo. Mislim, da na fronti ne more biti dosti huje, ali pa nič. Seveda, nas nihče ne vidi, ker jim ne pomagamo ubijati. Podpora, podpora! Imam pa že rajši ata doma pokopanega, kakor pa podporo. Prav za prav sem pa po podporo danes kar sam prišel.«

Dobro, da ga nihče ni videl, ker je bilo kaj smešno videti, ko je sestradani, premraženi in ves zašiti nedorasli fantič potrkal s staro, rjasto puško ob tla kakor zrel mož, katerega je skrb za družino pognala med upornike.

»Mama se boji, da me zaloti stari nadlovec, ki zna komaj nekaj besed po naše. Naj me. Kaj prida me ne morejo zapreti. Bom že prestal. Če bi pa streljal name, bom pa še jaz nanj. Mislim, da izmed vseh vojská, kar se jih sedaj vojskuje, ni nobena tako pravična kakor bi bila moja.«

»Še bolj se pa mama boji, da mi puške ne raznese. Hudo narobe bi se naredilo. Samo, mama, jaz ne morem več gledati v vedno lačne oči svojih bratcev in sestic. Saj ti še ne veš, kako jih imam rad. In, mama, če nam še ti omagaš? Saj se na vse strani bojim, saj imaš prav, pa jaz ne morem drugače. Kar bo, pa bo.«

Stopil je k oknu. Kakor bi gamsi čutili njegovo stisko, so se primeknili čisto blizu koč. Joža je prislonil in pomeril.

»Pok! -ok, -ok, -ok,« sta se razlegla strel in odmev po zasneženih gorah.

Razkadil se je dim. Kmalu nad koč je ležal v krvi levi kozel, najtežji izmed tropa enajsterih.

Joža je stekel navkreber, pritisnil usta h krvaveči rani in pil gorko kri. Ne zato, da bi laže hodil po gorah, kakor je slišal praviti, ne, lačen je bil. In krvi je bilo škoda. Enkrat bo le manj treba jesti, da bo več ostalo za male.

Dokaj pozno po Mariji šele je stopil Joža z nalepljeno brado in brki, kakor starček, ves sključen pod težkim nahrbtnikom, na domači prag. Otroci so že vsi spali, mama ga je pa še čakala. Voščil je dober večer. Mama pa: »Ti smrkavec ti! Kaj sem ukazala? Sem mislila, da me bo od same skrbi konec. Hitro puško sem, da jo stolčem in vržem v peč.« Ko je pa Joža povedal, da je puško pustil kar na Razgledni planini in da ni več otrok in da bodo za njen god na svečnico jedli meso, ko ga za božične praznike niso, in da pojde še in še in si kar sam vzame podporo, ni mama vedela, ali bi jokala, ali bi se od veselja smejala.

Še dvakrat je moral Joža tisto noč na Razgledno planino. Gams je bil težak, Joža je pa šele tisti dan nehal biti otrok.

Vojska se je že davno umirila, ko se je šele razvedelo, da je najemnik lova, Švicar po rodu, ukazal tujemu nadlovcu, naj vsako leto vsaj petdeset živali postreli in meso razdeli lačnim revežem. Reveži so dobili na ta ukaz z gorá samo toliko mesa, kolikor so si ga sami znali vzeti. Druga divjačina je pa romala na ne ravno prazne gosposke mize.

Nadlovca od takrat ni več v naših krajih.

Čudni časi so bili včasih.

Aleševemu Jožu so že večkrat ponujali službo lovca, pa je ne sprejme, ker se morebiti še povrnejo

taki časi, da bo ta ali oni moral sam hoditi za majhne otroke s puško v gore po podporo. In če bi bil izmed sto samo eden tak, kako naj ve, koga naj ne preganja.

Tisto staro, rjasto puško, katero je Bog ve kdo nekdanj pozabil vzeti izza dimnika, ko se je selil, je pa dal Joža dodobra osnažiti. V njegovi sobi visi kot dragocen družinski spomin. Ne rabi je več in je vesel, da lahko svojim dobrim otrokom drugače reže kruh.

H U D A U R A

France Bevk

3.

Mohor se je vrnil razburjen domov. Ko je stopil v izbo, mu ni bilo treba šele prisluškovati, če je mati v zdiču. Bregarica nikoli ni legla, dokler se ni vrnil s svojih nočnih poti. Sedela je ob peči in molila. In mislila nanj. Včasih je sedel pri kakem sosedu, se pogovarjal ali igral na harmoniko. Drugič je izginil, ko da ga je zemlja požrla. Kod hodi? Slutila je, kaj ima na srcu, a mu ni omenila niti besede... Mohor ji je spočetka vsakokrat posebej zabičeval, naj ga ne očakuje. Ni ga ubogala. Pozneje se je temu privadil in molčal.

»Bog, da si le prišel!«

Materin glas je bil mil, rahlo očitajoč, da ga je zbolelo. Trepetal je. Šel je po izbi, mati ga je spremljala z očmi, molek ji je zarožljajal na peč. Skozi okna je padalo le toliko svetlobe, da je videla njegovo tenjo. Srce ji je zastalo v prsih, ko je nameril naravnost v steno. Toda okrenil se je tik pred njo in šel nazaj do vrat.

Prižgala je luč. Čemu? V njegove zenice ni prodril niti najmanjši žarek. Pa ona je bila vendar mirnejša radi tega. Lahko ga je vsaj gledala. Sedla je na klop in si položila roke v naročje.

»Prej sem ti pozabila povedati... Mlakar te prosi, če bi prišel jutri zvečer s harmoniko k njim. Posečke bodo imeli.«

»Kaj?« se je zdrznil.

Ponovila mu je. Nič ni rekel, znova je hodil po izbi. Tako rada bi bila govorila z njim. Ne, hotela bi, da bi on govoril z njo. Da bi ji povedal, kako mu je hudo. In ona bi ga tolažila. Saj je slutila, kako mu je v srcu. Toda on nikoli ni tožil z besedo, tudi prve čase ne. Če je ona tožila namesto njega, je postal razdražljiv, skoraj besen.

»Moj Bog,« je zašepetala.

Mohor je meril izbo. Sedem korakov do stene, sedem korakov do vrat. Kakor da je v ječi. Čutil je materine poglede, lovil njene misli. Včasih je

Fran Gorše: Sveta Družina. (Risba.)

ugenil njene občutke, da se je kar zgrozila nad njim. »Mati božja, kako pa to veš?« In se ji je grenko nasmehnil. Tisti nasmeh je povedal več, kot bi mogle razodeti besede.

Misli so se mu odtrgale od matere, hodile so svoja pota. Nikoli se ni tako trdovratno potapljal vanje kot tisto noč. Da ga je mati pričakala, mu je bilo celó ljubo. Dobro mu je delo, da je imel ob sebi živo dušo. Še nikoli se ni čutil tako do dna nesrečnega in osamljenega. Zalka! Od vroče želje, da bi jo videl tako jasno kot takrat, ko ji je pisal zadnje pismo, mu je gorelo v prsih. Kot takrat, ko mu je ona dala ob slovesu zadnji šopek. In kot

v dneh, ko je še brezskrben deček skakal po livadah in pasel živino. Tema. Sama strašna tema...

Deček, ki pase živino... Spomina na mladost se je oklenil kot dete nove igrače. Nasmeh mu je zaigral med brki. Pa čim bolj je prebiral spomine, tem bolj mu je ugašal... Piščalke, na katere je piskal od jutra do večera. Orglice, njegova največja radost, ki mu jih je nato pohodila krava. Junček, ki si ga je prisvajal, a so mu ga prodali. Rasel je, oči so mu postajale vsevilj svetlejše, pile so življenje. V Zalko se je zagledal, ko še ni bil fant, a ona še skoraj otrok. Tovariši so ga dražili, da ima »ženo«, od sramú se je razjezil,

da je dolgo ni več pogledal. Pa mu je nekoč sama od sebe darovala novo razglednico, nič posebnega, v njem so se zopet prebudila prитайena čuvstva. Nekoliko zajetno, a gibko telo, zveneč smeh, vroče oči in nagajive besede — če jo je le pogledal, mu je šel vroč val po telesu. Osrämtila ga je pred drugimi, a on ji ni zameril. Ni ji mogel zameriti. Ali ni bila predivja? Ali ni bila metuljček? Vse na njej je imelo poseben čar. Nikoli si nista povedala, da se imata rada. Le ko je moral nedorasel v vojsko, so jima govorile solze na trepalnicah. Po pismih je slutil, da ni več tista kot je bila. Moj Bog, saj v nerodne besede ni mogoče položiti ne smehov in ne pogledov. Le zakaj so bila njena pisma vedno redkejša? Imel je občutek, da jo izgublja. Z vsem srcem si je želel domov, a prav takrat je moral s četami dalje, dalje.

»Ali bi kaj jedel, Mohor?«

»Ne,« je naglo odsekal.

Čemu ga moti? Pred njim je ležalo bojišče. Na tiste dneve ni rad mislil. Bili so črni ko noč, ki ga je zdaj obdajala. Še v spominu so mu ostali le odlomki. Sivo nebo, pršēči dež, blato, blato. Goreče hiše, okleščena debbla, krik in kri. V grozi, ki ga je zasipala, je pozabil na dom in na Zalko. Črna noč, ki so jo razsvetljevale le rakete. Udarec pod čelo, da je izgubil zavest. Saj takrat sploh ni čutil bolečine. Prebujal se je počasi kakor v strahotne, boleče sanje. V glavi ga je rezalo, levo oko mu je bilo ko v plamenih. Zavedal se je, da še živi. In da je tema. Tema, tema, tema. Noč? Ali še vedno leži na bojišču? Pod njim rjuhe, na njem odeja, okoli njega toplota peči. In koraki in tuji glasovi. Zakaj vsi ti ljudje hodijo in govorijo v temi? Glava mu je bila obvezana, pasove je čutil tudi čez oči. Ne, saj ni čudno... Ko so ga preobvezovali, moj Bog, ga je obšla podmolkla slutnja. »Čujte, kako je z menoj?« Nič. Tuji glasovi. »Slišite, ljudje božji!« Kdo bi ga razumel? Pristopila je neka strežnica Rdečega križa, Poljakinja, mu narahlo položila roko na čelo. Eno oko je ranjeno, izgubljeno; drugo ni ranjeno, a vendar... Moj Bog! Moj Bog! Tuje dekle ga je poljubilo, mu pustilo solzo na licu. Mohor je znal nekaj poljskih besed, ostalo sta mu povedala poljub in solza. Bila sta glasnejša kot krik. Ne, saj ni zavpil, ni planil s postelje. Bil je ves otrpel. Še misli so mu bile otrple. In občutki. Še groza ga ni bilo. Polagoma je legala nanj. Tema je bila kot velika, globoka resnica, v katero je strmel vse dni. Te resnice ni bilo mogoče izbrisati. Jokal je v svoji notranjosti. Ali ne bi bil rajši umrl? Ne, takrat ne. Tudi pozneje še ne. Še si je mnogokaj obetal od življenja. Sredi teme je stala Zalka in

obletavala njegove misli. Ne bo mu več le ljubica ali žena, on je dete. Napisali so mu pismo, njen odgovor je bil hladen izraz sočutja, brez topline. In brez tolažbe. Kakor da je pisala mrliču. Nato se ni več oglasila. Saj ni verjel, da ga je zavrgla. Ko ga bo zagledala, se mu bo vrgla v naročje.

»Ali gori luč?« se je nenadoma ustavil.

»Gori.«

Čudno. Ne cvili v stenju, ne diši po smrdljivcu. Ali ga varajo čuti?

Dan, ko je tresoč se stal pred Zalko. Prvič si je zaželel, da bi se zgodil čudež in bi nenadoma spregledal. Tema. Zalka mu je mrzlo stisnila roko, ta stiskljaj mu je šel do srca. V njenem glasu je bilo prav toliko sočutja kot pri drugih. Le nekaj topline radi spomina na tiste šopke, ki mu jih je kdaj dala... Tisto življenje mu je bilo težje, kot si je sprva mislil. Moj Bog, pa so ga sosede skoraj zavidali za invalidnino, kakor da je slepota zanj sreča. Edino, kar bi mu lahko olajšalo dneve, se mu je za vedno izmeknilo. Za vedno? Da, v to je verjel. In vendar Zalka ni mogel pozabiti. V nočeh je mislil nanjo. Doživljal je v duhu, kar ni mogel doživljati v resnici. V urah, ko ga je vleklo v njeno bližino, je trpel, a jo je opravičeval v srcu... Tisti večer je legla nanj mračna senca in mu ko skala obtežila dušo.

Hodil je vedno nagljeje. Biló mu je, kot da se zamotava v niti. Znova je obstal. V občutkih, kakor da se pogreza, se mu je zdelo, da ga varajo vsi čuti.

»Saj ne gori luč.«

»Gori,« se je materi prepričevalno zatresel glas. »Tu na mizi stoji. Ti je ne moreš videti.«

Obrnil se je molče, napravil štiri korake, a tedaj je zadel v steno s tako silo, da je zaječal. Obstal je, kot da se je grozno začudil. To se mu že dolgo ni zgodilo. Še nikoli ni bil tako strašno slep... Pesti so se mu skrčile, mrtve oči so mu begale po izbi.

»Tako ne morem živeti,« je kriknil.

Mati se je strahotno zavzela.

»Moj Bog, Mohor,« se je dvignila in stopila do njega. Bilo je prvič, da je slišala take besede iz njegovih ust. Tako nesrečen in vznemirjen še nikoli ni bil. »Kaj ti je? Pojdi v posteljo!« ga je prijela za roko. Zajokala bi bila. »Moj Bog, ali se izplača?« se ji je zdelo, da ga nenadoma razume.

»Pustite me,« se je otresel njene roke.

Mati je obstala nepremična. Tudi Mohor se ni genil. Treznil se je. Nemir se mu je polegel. Vsaj za trenotek. Kje je mati, ki je tako tiha? Ali jo je užalil? Iztegnil je roko in otipal njeno glavo.

»Spat pojdem,« je rekel vdano ko dete. Roka mu je omahnila ob telesu. »Lezite tudi vi, mati!«

Bregarica se je borila z jokom. Naj le gre v posteljo, ona bo že... Odšel je, našel vrata, stopnice, nič več ga niso varali čuti. Mati je zaprla vrata. Nato je sedla, vrgla glavo na roke, na mizo so ji tekle solze. Jokala je pridušeno, da bi je Mohor ne slišal.

4.

Nastalo je zgodnje poletno jutro. Petelinje petje se je razlegalo po vsem bregu. Tine se je prebudil v šupi, ki je stala za kočo, prislunjena k steni. Zaspane oči so mu pomežiknile v medlo svetlobo, ki je silila skozi špranje med deskami. Zarja? Da. Še prav medla, a vendar zarja. V sadovnjaku in v gozdu, ki se je raztezal za njim, so se oglašale ptice. Udje so mu bili leni, glava težka, še bi spal. Toda spomnil se je, da bo danes pri Mlakarju tudi Zalka. Ta zavest je bila močnejša kot želja po počitku.

Planil je kvišku, si otepel senene bilke z obleke. Sedé na tnalu si je zavezoval čevlje. Jutrnji hlad mu je zavel v lica. Iz kočice je stopil Drejc, mož njegove sestre. Redkobeseden, mračnogléd, ena roka mu je bila odrezana v zapestju. Kravi je pokladal z levico. Daljni hribi so trepetali v sivkasti svetlobi. Do dneva je bilo še daleč. Na ognjišču je gorel ogenj, mati je kuhala zajutrek. Tine je stopil pod streho, kjer je stala njegova skrinja. Oblekel si je nedeljsko srajco. Sam si je povijal šopek in se oziral po nebu. Nekaj redkih oblakov je bilo zelo visoko, na njih pa še ni bilo sonca. Sestra je prišla na prag.

»Mati,« se je zavzela, »Tine gre k Mlakarju.«

Ta dan bi ga potrebovali doma. Dà, saj to je vedel. Ne, za vse na svetu ne. Sestro je ošinil z grozečim pogledom. Zakaj ni rajši molčala? V jezi je pobral krepelec in ga zalučal v mačka, ki se je umival na tnalu. Žival je planila v hruško in zapihala iz rogovile.

»Moj Bog, kakšna zverina si,« je mati glasno vzdihnila.

Dà, saj se je sramoval. A tak je bil, ni si vedel pomagati. Potegnil si je klobuk na oči. Ne da bi se še enkrat ozrl, je stopil na klanec.

Pri koritu je počenil na kamen za grmovjem in čakal. Zvil si je cigareto in jo prižgal. Iz sivega jutra je polagoma nastajal svetel dan. Od Slivarja sta prišla oče in sin. Hodila sta z dolgimi koraki; bila sta zamišljena, molčeča. Ko je zagledal Pavleta skozi mrežo vej, mu je za hip zastalo srce. Ni utegnil misliti nanj. Oziral se je po klancu, ki je tekkel vštric hudournika. Odtam je zaslišal

težke korake moža in drobne, skakljajoče korake dekleta.

Prisluhnil je. Ivanc je govoril o delu in o vremenu. Ukripljene noge so mu zabijale kamenje v klanec. Dolge roke s trdimi, zdelanimi pestmi so mu mahale ob telesu kakor nihali. Na pol sivi lasje so mu ob ušesih padali skoraj do zaliscev. Hodil je upognjeno, kakor da nosi nevidno breme na plečih. Tine ga je le bežno ošinil s pogledom, oči so mu kakor začarane obvisile na dekletu. Zalka je le na kratko odgovarjala očetu. Njene misli so bile drugje. Smehljala se je — Bog ve, čemu?

Fant se je delal, kot da je pravkar prišel od kočice. »Glejte ga!« je vzkliknilo dekle. Ivanc se mu je nasmehnil.

Mož se je ves razgovoril. Če gre Tine k Mlakarju? Da. Kaj ne bodo oni danes kosili tistega repa ob gmajni? Tako je slišal. Ne, danes ne, je Tine odgovarjal. Saj je čas še v ponedeljek. Vreme bo držalo. Ivanc se je ozrl po nebu in podvomil z obrazom. Ni gotovo, nekam soparno postaja tako na vse zgodaj. In je izpljunil.

Tine se je trudil, da bi hodil vštric Zalke. Še vedno je drobila z nogami, poskakovala s kamna na kamen kot veverica. Jeza, ki jo je bil občutil prejšnji večer tudi do nje, je v njeni bližini kar skopnela. Moral bi govoriti, a je molčal. Stiskal je ustnice in škilil v njene nedrije, v šopek, ki ji je težil jopico. Ugriznilo ga je rahlo ljubosumje.

»Kdo ti ga je dal?«

»Vidiš ga,« mu je Zalka pokazala vrsto zob. »Kdaj pa so fantje dajali dekletom šopke?«

»Zdaj je vse narobe,« je zardel. Hotel je le reči, komu ga bo ona dala. Pa ni mogel kar tako začeti. »Pa ti ga jaz dam, če ga hočeš. Menjajva!«

Fran Gorše: Mati z otrokoma. (Les.)

Zalka je pomislila za trenotek, nato si je segla v nedrije. Prsti so se jima doteknili, a ona mu jih je nalašč stisnila, nato se je zasmejala. Tine ni občutil čistega veselja. Prejšnji večer ga je slišala, zdaj ga hoče opijaniti. Saj se je komaj zavedel, kaj govori.

Klanec se je ožil. Sekal je travnik, zavil v sadovnjak, vodil mimo Bregarjeve hiše. Ta je stala na obronku gorske rebri. V sadovnjaku so zagledali Mohorja, ki je stal oslonjen na deblo tepke. Obraz se mu je upiral po klancu, črna stekla so se mu motno svetila.

»O Mohor!«

Dà, Zalka je vsakogar pozdravljala z vzklikom. Tine je trdo molčal. Zdelo se je, da se dela nevidnega. Ob misli, da Mohor še ni pozabil na dekle, ga je kljub sočutju do slepca rahlo speklo.

Slepec se je zdrznil, ko da ga je glas zadel naravnost v srce. Tisto noč je trpel muke. Bede si je vse še enkrat priklical pred obraz. Tine ga je imel za norca. Dekle mu je hotel prignusiti. Njena svetla podoba, na katero je oslanjal svojo misel, se je začela rušiti. Branil jo je... Vedel je, da pojde Zalka ta dan k Mlakarju. Vstal je še pred dnem, se splazil na vrt in jo čakal. Da jo le sliši. Kakor da je upal iz njenega glasú izluščiti vso resnico.

»Lep dan.« Nekaj je moral reči.

»Če ne bo nevihte.« Ivanc se je ustavil pred njim. »Mohor,« si je segel z roko za uho, »človeka pritiska od vseh strani... dva stotaka če bi zmogel... saj ne bo za dolgo,« se je stežka odhrkal.

Tine in Zalka sta bila odšla dalje. Mohor je obračal obraz za njima. Dva hodita po klancu. Dà, Mohor je dobro slišal, da nekdo mečka in govori ob njem, toda vsa njegova pozornost je bila obrnjena za onima dvema. Čisto jasno je razločil njune korake, ki so se polagoma izgubljali v daljavi. Kdo je z Zalko? Slivar in Pavle sta že šla mimo. Iz tistega konca vasi more biti le Tine. In sinoči je pljuval nanjo. To mu je potrdilo zaključek misli, ki so ga trapile v noči. Grenek podsmeh mu je okamenel na obrazu.

Zalka se je ozrla. Saj je čutila, da Mohor gleda za njo. Spomin na preteklost se ji je rahlo doteknil srca.

»Škoda fanta!«

Tineta so besede zapekle. Ni ji mogel pritrčiti, a ugovarjati ji, bi bilo nečloveško. Molč. Noge so mu srdito tolkle po klancu.

Ko so koraki utihnili, se je Mohor predramil, okrenil obraz v Ivanca. Besede so mu bile obvisle v ušesu, šele tedaj so mu prihajale v zavest. Da, da. Radi tega ga je bil torej klical k sebi? Bil je

Fran Gorše: Brezmadežna. (Mavec.)

razočaran. Redko kdaj je komu odrekel pomoč. Iz občutka bridke tesnobe mu je rasla mrznja do ljudi in ga je zakrknila.

»Nič ne bo,« je odsekal. »Veliko sem že posodil... drugo sem dal bratu in materi...«

»Ti že veš,« je mož žalostno zategnil. Bog ve, da je težko prosil. Nekam zamišljen in zbeغان je prišel k Mlakarju.

»Tu sem sedi, boš katero povedal,« ga je Slivar, ko so sedali za mizo, povabil na svojo stran.

Ubogal ga je. S Slivarjem si nista bila sovražnika, a tudi ne prijatelja. Prerazlična sta si bila. Tisto jutro je Slivar venomer silil vanj s svojim zagrljanim glasom.

»Ti si že vse seno pospravil?«

»Mhm — da!«

Tine je sedel pri Pavletu, tako je bilo nanoslo. Že od prej sta imela med seboj neke račune, zdaj je fanta kar privzdigovalo. Če se ga je doteknil s komolcem, mu je šel ogenj po telesu. Dražilo

ga je, da je bil obrnjen s hrbtom proti Zalki in je ni mogel videti. Ta je sedela z drugimi ženskami ob mali mizi ob peči. Na uho mu je udarjal njen smeh.

»Tak gospodar,« je bilo ves čas slišati le Slivarja. »Posestvo bi moral imeti.«

Bil je oster, odločen človek. Glas mu je bil vsiljiv, pogled prodiren. Kogar se je polotil, se mu ni mogel dolgo ustavlјati. Ivančeva plaha neodločnost je bila zanj kot nalašč, da jo je ugnetal.

»Ne bi ga zmogel,« mu je ta odgovarjal. Po vsaki besedi se je ozrl po navzočih: ali je bila neumna? »Saj nimam ljudi.«

Sosedu se je čudil. Zakaj mu tako piha na srce? Ali se mar norčuje? Ni kazalo. No, nazadnje mu je bila Slivarjeva prijaznost celó po volji. Pri Mohorju mu je spodletelo, morda mu ta priskoči na pomoč... Bil je tako razburjen, da se mu je fižol stresal iz žlice. (Dalje prihodnjič.)

NA BOŽJO PÓT

Mara Husova

Vsako leto grem na božjo pot. Vse leto živim le od nje; vse leto se pripravljam nanjo. Kadar utihne pesem zrelega žita, ko po njivah zarjavi strnišče, me pokliče domača zemlja. To ni tisto mehko, sanjavo domotožje, ki se tako rado zliva v pesem. Ostro je, sama bolečina, mogočno ukazuje in brez mejá. V nobeno podobo se ne dá vkleniti.

Z drhtečim srcem poslušam ta klic, ker je iznad mene in se mu ne morem upreti.

Tako počasi je vozil brzovlak; ves dan in vso noč samo do prestolnice. Enakomerno so tolkla kolesa po železni poti. Iskre iz stroja so bežale mimo oken kot ognjene zvezde. Na sedežih so dremali potniki. Samo jaz sem bedela; sama s seboj in s svojo srečo, da mi je spet dano iti domov.

Končno smo v prestolnici.

»Kam greš?« me vpraša prijateljica.

»Kako, kam? Domov, v Slovenijo, na božjo pot!«

»Pa si rekla, da imaš le nekaj dni dopusta.«

»Da, le nekaj dni.«

»Kako dolgo ostaneš v Ljubljani?«

»En dan.«

»En dan? Tebi se blede, prijateljica moja!«

»O ne, prav trezna sem. Moje misli so ostre in jasne.«

S široko odprtimi očmi sta prijateljica in njen mož gledala vame.

»Spat pojdi, Marička! Sobo sem ti že pripravila.«

»Kaj, spat? Ne, hvala! Ne morem. Saj bi me raztrgalo, če ne grem takoj dalje.«

Njen mož je začuden odšel.

»Ti, posodi mi nekaj denarja!«

»Bog s teboj! Ta drobiž vzemi! Več nimamo pri hiši.«

»Bog plačaj!«

»Pozdravi Slovenijo!« je vpila dobra ženica za menoj.

Vlak drevi čez sremsko ravan. Meni je pri sreču tako neizrečeno lepo. Léti, železni vranec, hitro, še hitreje! Joj, v meni vse gori, kipi, silno buta ob zidove mojih prsi; stiskam jih, da jih ne prebije. Ena noč razdalje je še med nama, o mati moja večna, najlepša, najsvetlejša!

S plaščem zakrivam obraz, da se umaknem radovednim pogledom sopotnikov. Naslonim se v kot, s silo skušam dremati. Zaman, požar sika skozi stisnjene veke, dokler jih spet na stežaj ne odpahne. In tako se godi vso noč.

V sivem, neprijaznem jutru me je pozdravil Zagreb. Nizko, temačno nebo se je naslonilo na cerkvene stolpe. Boleča slutnja je potrkala na moje srce. S silo sem jo odgnala.

Pravkar budi zarja dolenske griče. Zvonovi so jim že odpeli budnico. Premikamo se. Zaprem oči in čakam dolgo, celo večnost... Sprevodnik kliče domače ime. Nič več se ne morem premagati. Planem k oknu in z enim pogledom objamem vso

Fran Gorše: Nadškof Fr. B. Sedej. (Mavec.)

pokrajino. Rosilo je. Mrzla sapa je vela čez strnišča. Zaprla sem okno. Po motnih šipah so polzele kapljice kakor solze po žalostnem obrazu. Onstran je bila domovina, prelepa v svoji žalosti.

Ljubljana. Ne bela, mračna, vsa siva, mrzla in mrgodna.

»Kdo te je klical?« je vpraševala mrzla sivina. Strah je zaplahutal v duši.

»Glej, živo plameneče srce sem ti prinesla,« sem ogovarjala meglo.

»Ha, zadosti je v meni teme, da pogoltno tvoj dar,« je bila sivina nazaj.

Pročelja hiš so zijala topo in vprašujoče.

»Kam greš prav za prav, samotna popotnica? Svojcev nimaš, ne doma. Prijatelja morda? Saj te nihče ne čaka.«

»Prijatelja imam; njega edinega. Velik človek in umetnik je. Od najmlajših let ga nosim v srcu. Svoj tempelj ima. Pred njegovim oltarjem plamenijo zublji moje ljubezni. Okoli templja hrumi nevihta strasti; ali njegovega svetišča še ni oskrunila nevredna misel. K njemu grem. Prečudno se mi zlivata v eno ljubezen s teboj, o mati, zemlja domača.

»Je mojster doma?«

»Ga ni doma,« je odgovorila malomarno ženska, ki je pometala stopnice.

»Kaj ste rekli?«

»Pravim, da ga ni doma!«

»Saj ni mogoče,« je jeknilo v meni.

»Morebiti se vrne?«

»Ne vem.«

»Čakala bom.«

Ženska je le zmignila z rameni. S težkimi nogami sem šla mimo nje. Dolgo sem čakala. Na hodniku sem gledala slike in nisem razločevala ne njihovih oblik ne smisla. Hipoma mi udari na uho predobro znan glas. Neka vrata se odpro in zapro.

»Joj, saj je doma, doma. Zakaj so me nalagali?« je bolno vpraševalo v srcu. Za hip se mi je zazibalo pred očmi. Z vso močjo volje sem obrzdala svoje razburjenje.

»Oprostite, prosim! Mojster je doma, kajne?«

»Seveda je.«

»Meni so pa rekli, da ga ni.«

»Hm, za nepoklicane ga najbrž ni.«

»Za nepoklicane ga ni! Ta misel je bila tako strupena ...

»Hvala, gospod!«

Moj glas je bil hrapav in nenaraven. Počakala sem na hodniku, da se zberem.

»Neumnost,« sem zaključila, »kako pa naj vé, da ravno danes prideš.« Veselje se je vrnilo in planila sem skoz vrata.

»Dober dan! Dober ...«

»Ah, vi ste, gospa!«

In vse dalje je bila le izbrana vljudnost, za njo pa hladno srce. Vse se je pogreznilo v meni. Boleča praznosta je odzvanjala v srcu.

»Kdaj pa ste prišli? Si prišla?« se je popravil.

»Danes, pravkar.«

»Ostaneš dolgo tu?«

Spet je oživiljalo v meni razpoloženje s poti.

»Le do večera, ljubi mojster!« Vse v meni je vpilo po usmiljenju. Njegova lepa roka je priklenila moj pogled nase. Oh, kako rada bi poljubila tisto roko takrat. Kakor da je zaslutil mojo namero, jo je skrtil za knjigo.

»Zmučen sem, utrujen, razumi, divjad!«

»Saj razumem, vse razumem in za vse hvala!«

Zazvonilo je poldne in kmalu nato s hodnika k obedu.

»Saj vsak dan kosiš, jaz pa te le enkrat v letu vidim,« je bila moja grda in sebična misel. »Ali smem priti popoldne po slovo?«

»Da, le pridi!«

Popoldne sva govorila o umetnosti. V njegovem glasu in pogledu sem začutila tisto dolgo pričakovano. Le žarek je bil, ki me je ogrel ko sonce. Moja radost je bila velika, da nisem nič razločno več videla predse.

»Vendarle! Požar mojega srca je otajal tvoj led.«

Na vrata je trkalo.

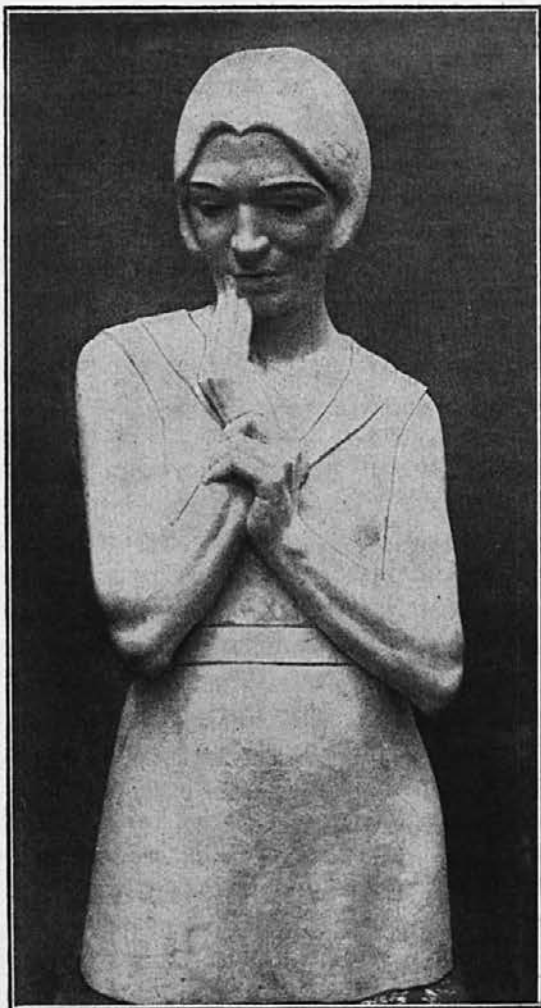
»Veš, ta gospod je prišel; važen pomeneček imava. Škoda, oprost!«

V sredo srca me je udarilo. Vse se je tako hitro zgodilo. Nič ne vem, kako sem se znašla pred vrati. Kolena so mi klecala. Mučen srd me je davil. Živo srce bi si iztrgala iz prsi, če bi vedela, da z njim iztrgam tudi tebe. Joj, kako to boli, boli!

Še nekaj ur je bilo do odhoda. Odtavala sem na polje. Mokra koruza je pošumevala v vetru. Samoten križ je stal na razpotju. Venec suhih poljskih rož je visel z njega. Pod križem sem omagala. Vse se je zmračilo.

»In zdaj sva sama, ti božji brezdomec!« Njegove neskončno žalostne oči so polne milosti zasijale skoz mrak. Še je v meni grebel upor in užaljena ljubezen. Ob zidove mojega srca je ostro kljuvalo vprašanje: Zakaj? Tedaj se je božja glava nagnila niže, k meni.

»Oh, ti plahutavo umetnikovo srce! Vsaki veliki ljubezni je sojeno, da bo s trnjem kronana. Tako kesno si prišlo k meni, grenko spoznanje!« Vrglo me je na tla ... Sveta, s trnjem kronana glava je žarela v nebeški zarji nad mojo dušo.

Fran Gorše: Moja žena. (Mavec.)

Takrat se je v meni pretreslo. Močnejši in boljši človek je spregovoril:

»Aha, po ljubezen si prišla. Da se nasloniš na lepo, toplo srce, si hotela! Ne taj! To je bilo tvoje nezavestno hrepenenje. Zase si sebično terjala ljubezen, malovredna! — Tam pa za tistimi gorami je železen zid, za njim umirajo tvoji bratje v krvi in solzah. Ali je romalo tvoje čuvstvo k njihovemu strašnemu trpljenju? Bežala si od njega! Strah te je bilo!«

V meni je zaječalo.

»Domov! Mama!« je kriknilo, da je zadrhtela božja luč nad menoj.

»Da, tudi tvoja mati in tvoj oče sta med njimi, ki umirajo. Si žejna njihove ljubezni? Ne omedlevaj. Vsemu se odreci! Izpij bolečino do dna.«

Železna roka je zgrabila moje srce in ga vsega prebodla. Krvave srage so pritekale iz njega.

»Le teci, krvavi vir, in iz tebe naj zrastó rdeče rože in naj dehte nevredne ob tvojem vznožju, tebi, o moja raztrgana, nesrečna domovina!«

ZVEČER

Nad zemljó
je razprostrta tenčica sinjine.
Skoz njó
v brezkončne globine
iskreče se večne lučke sijó.

Drevesa v neskončni tihoti
strmijo v vesoljstva topi pokòj.
V nemi minuti
ni plaha peroti ni čuti.
In med vejámi
še misli nobene noč ne predrami.

Pa vendar bi v tvojem svetišču,
brezbrežno žarenje,
izjokal rad vso svojo žalost,
vse svoje trpkó hrepenenje...

Viktor Šonc.

NOVO VINO

Nebo na zapadu
je kot s krvjo oblito,
pordeli oblaki so zavzeti obstali,
počasi bledijo v sivini večera,
nad gorami visé prameni ugaslega žarkovja.

Visoki jagnedi šelestijo
v dihu svobodnih poljan in v vonjivem
opoju sadja. Hribe zagrinjajo
lahne meglice, med laježem psov
se čuje daljno zvonjenje avemarije.

Jabolk in breskev
in grozdja so mi prinesla dekleta,
majolika penčega se novega vina vabi na mizi.
Prijetelji, čakam vas. Pridite,
da se zopet v muziki razveselimo.

Saj ni treba luči,
da bi si gledali v trudne obraze.
Ko bodo zazvene čaše in
jeknili vriski med trtjem, bomo
z dekleti v blede mesečini
pesem zapeli...

Vinko Beličič.

Fran Gorše: Kosec. (Les.)

MOJDUNAJ!

Anton Komar

5. Oton.

Gospod, usmili se! Napredujem v društvu Zvezdi, žal, prehitro. Postavljen sem za urednika, za urednika dijaškega lističa! Tisti pšenično brkati štajerec me je. Rekel je, da imam pero. Ko mi pa drugače vsega manjka! Po pravici povedano, čisto malo je v moji torbici. Sedaj naj slovenske dijake pitam in govorim brucom. O ti zlata mladina, da bi se kaj kmalu postarala! Ne vem, kaj mi bo to zaleglo, samo v sramoto mi bo, ko je povsod táko siromaštvo. Toda hočem vztrajati, učiti se hočem, ker čutim, da sem na dobri poti.

Sodelavcev bo treba. Kako dobiti prvovrstnih? Saj jih je nekaj v društvu, darovitih in pomagljivih fantov. Vendar želim dobiti takšnih, ki to stroko že razumejo in imajo dar zanje, da bodo lahko brez mene reč vodili.

Vem, kje so. Najprej Oton, ki je že z mano vred v Mojdunaju, potem Prijatelj, osmošolec v Ljubljani, ta bi bil čez leto izvrsten urednik. Pa še Kette iz Novega mesta pride zraven. Ali bi za-

plavali! Še Cankar, ki je že tukaj, bi nas ne zasmehoval. A kaj hočeš, ko žaba — to sem jaz — ni za lešnike. Kako naj tekmujem pred slavci, ki jih že znajo drobiti?

Torej najprej Oton! — Takoj moram postaviti varščino, nekakšen valolom, da ne bo nesreče. Zato se sklicujem na avtorsko pravo, saj po njem je čez trideset let vsako pismo prosto, vsako delo last vseh. Zato smem pisati, kar bom pisal, ker je minilo več ko trideset let!

Zdaj pa k Otonu! Prišel je k nam z Dolenjskega, v četrto šolo, tam z Vinice in Dragatuša pa še iz Novega mesta, ker so se mu starši preselili v Ljubljano. Naredil je nekoliko zamude — šuklje še ni pripravil železnice. To se ve, da smo si ga ogledali. Nosil je dolge pšenične lase kot pravi kušter ali kudrjavič. Sedel je v prvo klopi zraven pridnega alojzijeviščenika Plahutnika. Naš dobri razrednik dr. Požrl stopi v šolo za nemško uro. torej ga pozdravi po nemško: Er zählt die Häupter seiner Lieben und zählt statt sechse ihrer sieben (šteje glave svojih dragih, šteje šest, našteje sedem). Nato smo molili. Meni se je zarisal deček v spomin, seznanil sem se z njim, ker sva imela šolsko pot skupaj. Včasih je bil gospod razrednik hud: Dečki, jaz sem huuud! Tudi na Otona, češ, kaj se smeja »der Blonde«.

Vsi sošolci smo radi sprejeli novega prišleca, zlasti ko smo zapazili, da dela pesmice. Meni sta bila za vse življenje usodna, dragi Komar, ti in on. Menda se še spomniš, kako sta vidva prišla k meni v peti šoli in me nagovorila, če bi bil za to, da osnujemo nekakšen krožek poštenih dijakov, kjer bi se učili češčine in še kaj drugega. Jaz sem vaju oba spoštoval in sem se čutil počaščenega, da me imata za dobrega fanta. Takoj sem pritrdil. Zdi se mi, da ne bo škodilo, če povem svoj glavni nagib.

Na Barju sem o počitnicah seno sušil hišnemu gospodarju, pil kar iz jarka vodo in dobil hudo krvavo grižo. Tri tedne sem ležal, začel misliti na smrt. Ko sem zvedel, da je tiste dni za to boleznijo neki devetnajstleten fant umrl, sem si dejal, kako li jo bom jaz prestal, komaj šestnajstleten! Zato sem prosil mater, naj pokliče šempetrskega župnika, da me previdi. Mati me je potolažila, ni šla k župniku, marveč k zdravniku. Po tistih zdravlilih se mi je naglo boljšalo. V stiski sem bil obljubil Bogu, če mi dá zdravje, mu bom služil v kateremkoli stanu, kajti smrti pa sodbe sem se bal, misleč, da brodim v največji mlaki greha. Ko sem ozdravel, sem šel k spovedi in v peto šolo, tri tedne po začetku polletja. Mineralogije nisem nič razumel, ker ni bilo zveze z začetnim naukom o kristalih. Letos bom padel! Vendar sem imel vidno srečo, kakor bi se

bil premladil, dohitel sem vso zakesnelo snov, celó iz mineralogije sem po naključju dobil pohvalen red. Takrat sta se me lotila vidva z Otonom. Ni čuda, kar brez preudarka sem se odločil za: Da!

Saj veš, kako se je reč motala. Mi smo rekli ravnateljju, da se hočemo učiti češčine, zoper to ni bil; a ko je zvedel, da beremo tudi Rimskega katalika in želimo osnovati Marijino družbo, je vse prepovedal. Toda bili smo se že toliko zaleteli, da smo ostali skupaj; premalo previdni smo se shajali dalje, najstarejši dijak je bil naš vodja, ker si nismo upali ustanoviti društva. Kljub temu nas je v šesti šolska oblast zamehurila. Kajpak smo si postali še boljši prijatelji. Prišli smo s Krekom v stik. Otonu je dal ukrajinske dume, meni sv. Jeronima pisma in tako dalje. Ti si me spravil v Mojdanaju k dijaškemu društvu Zvezdi, jaz sem nameraval isto storiti z Otonom. Toda ni šlo. Dr. Tavčar je naročil Francu Govekarju, naj za Otona poskrbi. Zadruga v Ljubljani s Cankarjem ni nanj dobro vplivala, zakaj mlad človek ljubi popolno prostost, boji se vsake vezi, zato se mi je ustavil: Za letos ne grem zraven, drugo leto bom videl. Spoznal sem, da je za nas izgubljen, in žalosten sem mislil za Prešernom: Lakota slave, blaga vlekla je pevca drugam. Koliko bi bil lahko našemu listu koristil! Zvedel sem za Prijatelja, a ni hotel nič poslati, za nalašč ne, ne za nalašč, a Kette je umrl, preden je Mojdanaj videl. K Otonu se pa še kaj povrnem, bila sva si osebno nadalje dobra znanca ali bolje prijatelja, dasi družabno ločena. Cenil sem ga ne samo kot pesnika, ampak tudi kot dobrega človeka. Odslej sem le še mogel moliti zanj. Da sem premalo molil? Jaz rečem v priliki po Vukovo: Poljube se do dva do tri puta, da je brojit, hiljada bi bilo. A zapisal sem si v beležnico z majhno umetnostjo, ali zato s tem večjim občutkom: šla sva vsaksebi, prijatelj, šla sva vsaksebi, vendar pa meni močno, prijatelj, žal bo po tebi.

6. Ex ossibus ultor.

Naslov pomeni, da se za očeta maščuje sin.

Veš, moj oče je zgubil v šestem letu z dve leti starejšim in prav toliko mlajšim bratom hkrati očeta in mater. Dečki so dobili varuha, ki jih je poteknil po vasi. No, vsi trije so zrasli, dočakali visoko starost. Da ne bo večer hlapec, tudi pri bratu ne, je moj oče nekaj ukrenil. Šel je k okrajnemu glavarju, ki je bil takrat obenem sodnik, kesneje sta bili obe oblasti, kar je prav dobro tudi za današnje dni, ločeni. Poznaš kmetskega fanta, ko je poln samo svojega domisleka. Prepričan sem, ni potrkal na vrata, ni voščil dobrega jutra, menda ne snel klobuka, ampak stopil pred moža, zna-

nega mu s ceste, in izustil svoj prvi pa tudi največji govor: »Gospod glavar, vi ste moj prvi varuh, dajte pet in dvajset goldinarjev iz moje dote, učil se bom za čevljarja, z Rovtarjem sva že zmenjena.« Misliš, da ga je glavar uslišal? Le rekel je: Ti si modrijan, sva že opravila! *Če si bral stare »Novice«, boš vedel, da beseda modrijan cika na revolucijo. Neuspeh ob misli na bodočnost boli! Vendar je Rovtar očeta v nekaj mesecih naučil toliko, da si je pod starost sam delal čevlje in še mnogih drugih reči, ki spadajo v kaj različne obrti; reči moram, več je znal nego jaz kljub vsem slovniciam.

Na, ali mi ne pride tisti glavar po tolikih letih v roke na Dunaju? Piše mi: »Zbral in sestavil sem po letnicah kranjsko kroniko v nemškem jeziku, vem, da bi mi jo Vi znali dobro posloveniti in pripraviti za tisk, ta in ta dan Vam prinesem papirje.« — Jaz takoj odgovorim, da pridem sam ob tej in tej uri ponje, saj se bom pri tem delu sam učil svoje stroke: zgodovine.

Res me je čakal ob uri, osemdesetletnik, prijazno sprejel, vodil v svojo sobo. Pogledal sem po sobi. Pri postelji je bil klečalnik, na njem najmanj dvanajst pobožnih knjig, pokazal mi jih je, zapomnil sem si Tomaža Kempčana in nekega Skupolija, ki mi je bil do tedaj neznan. Vse to sem vsotil pod ime: molitveniki. Nekaj nabožnih in zasebnih slik po stenah, na pultu precejšen jamski kapnik — pa kaj se bom širil! Pokazal mi je tudi nemajhno zbirko starinskih novcev, ki jih jaz tedaj še nisem vedel ceniti. Končno mi je prinesel škatlo, v njej so bili iz majhnih listkov zlepljeni pasovi nemški pisanih dogodkov od najstarejših do najnovejših časov na Kranjskem. Izročil mi jih je kakor se skrbno izroči zaklad, jaz sem jih spoštljivo sprejel, resnično spoštljivo do delavnega starca. Spomnil sem se, da je bil leta 1848 med borbenimi slovenskimi dijaki ob prevratu. Čast, komur čast!

O božiču, ko sem bil doma, sem bolj natančno izprašal očeta o njem. Kar sem zvedel, je imelo za posledico, da sem bolj malomarno obdelaval kranjsko kroniko, zlasti ker se mi ni zdela stvar znanstvena, saj ni bila več kot sračje gnezdo, in sem jo šele na njegov skrbeči poziv prinesel, spisano po slovensko na pole. Vprašal me je, koliko naj dá. Rekel sem pet in dvajset goldinarjev, dal mi jih je trideset. Tedaj še nisem poznal lestvice za honorarje, pa sem si mislil, da uganjam hudobijo z visokim računom. Pozneje, ko se mi je nekoliko bolj razjasnila kranjska zgodovina, sem se zavedel nekih napak v prevodu, najbolj me je grizlo, da sem ljubljanskega tiskarja Manliusa prestavil v Manlija, namesto v Mandeljca. Ta gospod je bil Anton pl. Sorodolski. (Dalje prihodnjič.)

Slika 6. Svodna slika iz župne cerkve v Pilštanju iz druge polovice 19. stoletja. Primer »nazarenskega« krasilnega sloga, ki niha med baročnim iluzionizmom in inkrustativnim načinom. Očividna je umetnostna povprečnost del tega časa.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

France Stelè

Doba tretjega razcveta našega cerkvenega slikarstva, katere jedro zavzema tako zvano nazarenstvo, diha v svojih delih zopet čisto drugega duha. Reakcija nasproti baroku se na prvi pogled jasno vidi, ko pogledamo n. pr. slikarijo svoda glavne ladje župne cerkve v Pilštanju (sl. 6). Vidi se, da je svet, pa bodi duhovni ali materialni, iz katerega je rasla umetnost baroka, že zdavnaj in temeljito mrtev. Pridigarskega patosa ni nikjer več. Na njegovo mesto je stopil k pobožnemu razmišljanju vabeč mir. Tehnično rokodelska stran vse te dobe je še vedno na višku, daleč pa zaostaja osebni delež umetnikov na teh poprečnih umetninah. Zveza slike z arhitekturnim okvirom je vsaj v prvi polovici te dobe še vedno zanesljiva, proti koncu stoletja pa ta tradicija vidno peša in skoraj zamre; nazadnje se umakne splošni desorientaciji. Splošni značaj slikarstva je prej inkrustativen kakor iluzionističen, čeprav so posebno sprva iluzionistične tendence kot spomini na barok še prav močne. Kljub svoji umetniški malopomembnosti je naš primer mogoče za to stran slikarstva te dobe morda značilnejši kakor kateri drugi. Kako daleč smo od pridigarskega

patosa baroka, nam nazorno kaže Pridiga sv. Pavla v župni cerkvi na Vrhniki, delo Janeza Wolfa (sl. 7). Zgledno dostojanstven je ta pridigar Pavel, umetnik ga je vidno studiral v tem zadržanem dostojanstvu; v njem ni patosa, kakor bi ga imel v prejšnji dobi, je pa prepričevalna poza moža, ki ne pripada vsakdanjemu grešnemu rodu ljudi. Kontemplativna, k razmišljanju vzbujajoča vrednota je nadomestila sedaj pridigarsko kričavost; o tem pričajo posebno poslušavci, katerih vsak je zopet vestno premišljen in studiran kot izraz te vsebinske vrednote. V tej umetnosti ni več velikih razbrzdanih vsakdanjih strasti, tudi ne kaosa prejšnje dobe, tu je vse jasno, nekam intimno, celó idilično, pogosto poetično, vselej pa pobožno uglaseno. To pa tudi ni več preprosta pripovednost srednjeveških slik, ampak je prirejena za določen namen. In ta namen, vzbujanje pobožnih čuvstev, molitvene zbranosti je glavna vsebinska označba vse te dobe. Pred to idealistično osredotočenostjo, ki je glavna zasluga te umetnosti, pa daleč zaostaja umetniška pomembnost del, ki se še bolj kakor poprečna srednjeveška gibljejo na črti rokodelskih proizvodov.

Današnja perspektiva še ne dopušča, da bi nepristransko presodili pravo vrednost te polpretekle dobe našega cerkvenega slikarstva, dobe, proti katere duhovni slabosti smo se še sami borili. Mogoče pa se ne motimo, če domnevamo, da ji bo v zgodovini našega cerkvenega slikarstva nekdanja pripadla vloga priprave duhov za tisto umetnost, ki se z velikim pogonom napoveduje v zadnjih letih.

Za to zadnjo, povojno dobo je namreč gotovo, da je vrnila umetnosti po poldrugem stoletju tisto, česar je vse devetnajsto stoletje po večini pogrešala: človeško osebnost. Razmerje te nove umetnosti do monumentalnih nalog — in cerkveno slikarstvo je izrazito monumentalna naloga — še ni povsem razjasnjeno. Za enkrat lahko ugotovimo, da v nasprotju z vsemi njenimi prednicami v njej rokodelska tehnična disciplina daleč zaostaja za duhovno, vsebinsko; tudi glede razmerja do okvira, ki ga nudi arhitektura, se čutijo pogosto usodne nejasnosti, vendar delo tako Toneta Kralja kakor Maleša, Pengova ali Gorjupa dokazuje, da se uveljavlja pravilni instinkt in se ta stran uravnava v pravilen okvir. Pozabiti ne smemo, da je naše povojno cerkveno slikarstvo izšlo iz revolucionarnih smeri, posebno iz ekspresionizma, ki je kot umetnost globlje duševnosti napravila duše sposobne in žejne cerkvene umetnosti. Okvir cerkve pa, kakor vidimo, sam naravnava sile, ki se mu ponudijo v službo, v prave

meje. Povojna umetnost je po umetnikovi osebnosti vrnila cerkvenemu slikarstvu zopet čustvo in z njim živo poezijo. V primeri z deli nazarenske preteklosti učinkuje n. pr. Maleševa skica Marijinega oznanjenja za Cirkveno na Hrvatskem (sl. 8) kakor dih prerajajoče pomladi. Tako nekako so učinkovale na sodobnike slike prve renesanse v drugi polovici 15. stoletja, ki jim je ta skica notranje tudi sorodna. Človek umetnik tu zopet doživlja dano snov in v tem je dana tudi največja garancija za bodočnost pričetega novega razvoja. Kako se bori vsebina po človeku umetniku zopet za novo utelesitev v likovni umetnosti, nam dobro kaže tudi umetnost Slavka Pengova, ki je v zadnjih dveh letih poslikal novo župno cerkev na Bledu. Njegove kompozicije slik križevega pota (prim. sl. 9) kažejo tako pronicavo doživljanje dogajanj, da se mi zdi plemeniti Kristus v sceni pred Pilatom kakor simbol tega novega razcveta naše cerkvene umetnosti, kričač spodaj pa kakor glasnik tistega veselja, ki nas navdaja, ko opazujemo snovanje naših cerkvenih umetnikov zadnjih let. Duh se seli zopet v našo cerkveno umetnost in iz njega smemo gotovo pričakovati njenega prerojenja.

To našo okvirno črtico naj poglobijo in pojasnijo dejstva iz zgodovine našega cerkvenega slikarstva, kakor jih bomo nanizali v sledečih sestavkih.

I. CERKVENO SLIKARSTVO GOTSKE DOBE

Prvi razcvet umetnostne kulture med Slovenci pomenja gotika. Čeprav ni bila iz nas spočeta, je vendar zajela tako globoko in tako široko vse naše kulturno življenje na koncu srednjega veka kakor nobena poprej, pozneje pa le redkokatera doba. Časovno se razteza naša gotika od srede 14. stoletja, kjer meji na romansko dobo, do srede 16. stoletja, kjer prehaja v renesanso. Cerkevno slikarstvo ima v tej dobi izredno važno vlogo. Že večkrat se je poudarjalo, da skoraj ni bilo gotske cerkve, ki ne bi bila okrašena tudi slikarsko. Raziskavanja, ki se vršijo po naših srednjeveških cerkvah že dvajset let, to mnenje skoraj v polni meri potrjujejo. Kjer pod beležem ali ometom ni mogoče več ugotoviti resničnih prič nekdanje slikarije, tam nam pogosto poročajo o njej vsaj stari zapiski. Kakor drugod nastopa tudi pri nas gotsko slikarstvo predvsem v dveh oblikah, v obliki stenskega in v obliki oltarnega slikarstva. Tretja, v gotiki sicer zelo razvita vrsta slikarstva, na steklu v oknih, ki je v skromnih ostankih zastopana sicer tudi pri nas (dve okni v podružnici

Slika 7. Pridiga sv. Pavla. Freska Janeza Wolfa v župni cerkvi na Vrhniki iz druge polovice 19. stoletja. Patetičnost baroka je v »nazarenski« struji nadomestila pobožna zbravnost in idealizirana pripovednost.

na Bregu pri Predvoru), je bila nedvomno tudi pri nas navadna (ohranjen je n. pr. opis slikanih oken v prezbiteriju župne cerkve v Martijancih v Prekmurju); ni se pa mogla razviti do tiste lepote stopnje kakor v velikih katedralah Francije, iz preprostega razloga, ker gre pri nas razen v izjemnih primerih za tip stavbe, ki je izvršen v preprostejšem gradivu; ta način pa ne dovoljuje take omejitve zgradbe na konstruktivno (sestavno) ogrodje kakor n. pr. v Sainte-Chapelle v Parizu in podobno. Tudi ostanki oltarnega slikarstva so pri nas skrajno redki; da je bilo na višini, pa nam dokazujejo prav odlični oltarji iz Kranja in iz Ptuja. Najbolj mnogoštevilni so ostanki stenskega slikarstva in prav iz teh moremo tudi do precejšnje mere obnoviti tok, v katerem se je slikarstvo te dobe pri nas razvijalo, in sliko o njegovi vsebini in lepotnosti.

Tehnično je gotsko slikarstvo precej strogo opredeljeno in v vsakem primeru in v vsaki stroki

je tehnični značaj dela bistveno zvezan z lepotnim organizmom izdelka. Stensko slikarstvo te dobe pozna dve tehniki, ki nastopata druga ob drugi in se v lepotnem učinku dobro dopolnjujeta: slikanje al fresco, na presni, sveži omet, in slikanje na vlažni belež. Časovno je drugi način v srednji Evropi starejši in veljaven za gotško stensko slikarstvo do srede 14. stoletja skoraj izključno. Pri nas se prehod k pravemu fresko slikarstvu izvrši v tretji četrtini 14. stoletja in je posebno viden v skupini prekmurskih fresk druge polovice 14. stoletja. Za slikanje v starejšem načinu, ko se zmočeni zid prevleče večkrat s finim beležem, na katerega se izvrši slikarija, je med našimi spomeniki posebno zanimiv in tehnično poučen oni način, v katerem so izvršene slike starejše plasti v ladji cerkve na Vrzdencu pri Horjulu iz začetka 14. stoletja. Drug, zelo zanimiv primer so slike starejše plasti prezbiterijske stare župne cerkve v Turnišču v Prekmurju iz blizu srede 14. stoletja, kjer je podlaga, na katero je izvršen belež, iz rumene gline, mešane z rezanico. Temu tehnično soroden je tudi najstarejši spomenik slikarja in stavbenika Janeza Aquile iz Radgone v slikah podružnice v Veleméru na Madjarskem, neposredno na jugoslovanski meji, severozapadno od Dolnje Lendave. — Novi način pravega slikanja al fresco se uveljavi pri nas z zmago plastično usmerjenega slikarskega sloga, ki pride k nam preko zapadne in srednje Evrope iz Italije in omogoči ne samo tehnično, ampak tudi formalno nove možnosti stenskemu slikarstvu. Za boljša dela je odslej ta tehnika za vso gotško dobo skoraj edino merodajna. Za skromnejša dela pa poleg nje ali v njeno dopolnilo še vedno porabljajo način slikanja na belež. Tako so n. pr. pogosto svodi, ki so manj izpostavljeni poškodbam kakor stene, poslikani v tej tehniki (Muljava: stene prezbiterijske v fresko tehniki, svod na belež). Rokodelska izvežbanost te dobe je tolika, da so s tehnične strani umetnostno sicer tudi brezpomembna dela tehnično navadno odlično izvršena, in prav temu dejstvu je mogoče pripisovati, da se je ohranilo toliko spomenikov kljub požarom, potresom, vojskam in drugim opustošenjem, ki so šla v teku stoletij preko naših cerkvá. Izrazit zastopnik solidnega rokodelstva je n. pr. slikar Andrej iz Loke v drugi četrtini 16. stoletja, s katerim naša gotika izhira in pri katerem solidno rokodelstvo daleč prekaša njegovo malenkostno umetniško dozorelost. Sredi 16. stoletja pa z zadnjimi odmevi gotike v slikarstvu izhira tudi način slikanja na presno in se pri nas za več ko sto let skoraj pozabi.

Oltarne slike so bile izvršene večinoma na les v tempera načinu, ki je značilen tudi za lepotni učinek gotških slik. Šele proti koncu gotške dobe se začne uveljavljati tehnika bodočnosti, slikanje v oljnih tehnikah in nastopa pogosto mešana s starim načinom.

Slikanje na steklo pa ima svojo posebno tehniko in se pri nas ni izvrševalo, tako da moremo smatrati vsa dela te vrste za uvoz iz velikih središč takratne umetniške delavnosti. Tudi pri delih te vrste se umetnostni in lepotni značaj tesno veže z načinom izdelave in dovršuje v zvezi z onima dvema neprekosljivo barvno bogastvo gotških cerkvenih prostorov. Obe tehniki slikanja na steno moreta dati zidu, ki ga krasita, resnično primeren, ker bistveno soroden barvni okras, ki se ne drži samo zidú, ampak z njim naravnost organsko živi, diha z njim, se stara z njim in tudi z njim šele končno propade. Tempera način oltarnega slikarstva omogoča odlično čistost izdelave, barvno sitost in bogastvo, ki daje te vrste oltarjem v bogatem barvnem ozračju gotških prostorov že po svoji materialni odličnosti možnost resnične koncentracije (zbranosti) na intimno (skrito), v sebi zaokroženo življenje teh umetnostnih del. V tem ko živi barva v stenskem slikarstvu s podlago nerazdružno skupno življenje tudi v lepotnem učinku, živi barva na tempera slikah naravnost samostojno, le zaradi neizogibne usodnosti na desko vezano življenje, ki se izživlja na tkivu barvne površine in v videzu, ki se odbije iz nje kakor iz rafiniranega zrcala. Čisto drugačno pa je življenje tretje barvne sestavine gotškega prostora, slikanega okna. Tu barva zaživi v vsej svoji moči in vrednosti šele, če jo pogledaš v svetlobi, ki prodira skozi njeno v prostor. To trojno življenje barv v gotškem cerkvenem prostoru je ena izmed temeljnih potez skupne umetnine gotških cerkvenih stavb: barva arhitektonskega ogrodja in sten je krasilna sestavina svojega nosilca, iz katerega se poraja kot življenje njegove polti, in ni nikdar nesmiselna s stališča funkcijskega smisla onega dela stavbe, na katerem se pojavlja. Je tako rekoč smiselna lastnost vidnega pojava materialnega telesa cerkve. Barva slik v oltarjih pa je temu nasprotno svet, ki živi iz sebe, iz pogojev svoje snovi in njenih lastnosti. Kljub temu pa oltarna slika tudi ni sama sebi namen, kakor bi se lahko mislilo, ni samo kras prostora, v katerem nastopa, ampak predvsem osredotočuje misli na kako versko idejo, pobožno zavzetje in molitev. Po njej se tu za oko utelešuje funkcijsko žarišče prostornine, se vidno podčrtuje oltar kot žrtvenik. Barva v oknih pa ne živi iz sebe ne-

posredno, ampak samo posredno in se neprenehoma spreminja v svetlobnem elementu, ki jo proseva in skozi sili v prostor. Čim večja je moč in zmagovitost svetlobe, tem bolj žari barva v oknu, tem bolj je čudovita v svojem učinku. Če je barva na steni telesna lastnost stavbe cerkve in je barva na oltarju osredotočena misel, vidno predstavljena duša cerkve, je barva v oknih simbol (znak) kontemplativne (premišljujoče), v pobožno mistiko zamaknjene zbranosti cerkve v nasprotju z obdajajočim jo vsakdanjim svetom, simbol duhovne lepote, ki se je v odpovedi ogradila od sveta in je zanj neopazna in neocenjena, ki pa prav v tej svoji odpovedi sama v sebi žari v največji lepoti, ki je je zmožna.

Tudi vsebinska razdelitev vlog skupnosti cerkvenega slikarstva gotske dobe med stensko, oltarno in okensko slikarstvo ustreza temu osnovnemu razmerju po barvi osmišljenega telesa stavbe: organizmu materialne cerkve in — v vidni obliki oltarja — poživljajoče duše in mistično pobožnega zanosa oken. — Stensko slikarstvo gotike služi v prvi vrsti in povsod krasilnim namenom in vrši to službo vselej strogo v okviru gradbenega smisla delov stavbe, ki jih krasi. V drugi vrsti služi zgodovinsko pripovednemu namenu, v tretji pa organsko simbolnemu namenu, ki podčrtuje funkcijski pomen in namen posameznih delov prostora. Oltarno slikarstvo služi predvsem reprezentativnim, pričevalnim namenom in osredotočuje pozornost na kak važen verski dogodek ali kako versko pomembno dejstvo. Njegov značaj navezuje na zgodovinsko pripovedni značaj cerkvenega slikarstva, ki je tu izrazito osredotočen na posebni pomen cerkve ali oltarja, pa prehaja v svojih glavnih, izrazito reprezentativnih delih več ali manj v skupino nabožnih podob, kolikor vsaj njegov glavni del ne bi imel izrazito tega pomena. Slikarstvo na stenah je predvsem krasilno in ta poteza v njem obvladuje vse druge, slikarstvo na oltarjih je predvsem nabožno uglašujoče v vseh odtenkih od zgovorno pripovednega do reprezentativnega in molilnega značaja; slikarstvo na oknih pa bistveno dopolnjuje vlogo teh dveh obeh s tem, da ju harmonično veže v višjo enoto nabožno učinkujoče prostornine. Njegov umetnostni namen ne more biti ne pripoveden ne izrazito nabožno ali še manj molilno reprezentativen, ampak predvsem uglašujoč. Zato se je v zgodovini barvanih oken tudi vselej pokazalo, da je te vrste umetnost zgrešila svoj cilj v gotskih cerkvah, kakor hitro se je spustila v tekmo s stenskim ali oltarnim slikarstvom. Kakor živi ta stroka barvno iz čisto svojevrstnih podlag, tako so tudi

formalno njene podlage čisto posebne in stroka uspe le, če se jim podredi. Značaj okenskega slikarstva je v bistvu krasilen, samo na močno drugačen način kakor pri stenskem slikarstvu. Figuralna kompozicija uspe v njem le, če računa s tem značajem, obenem se pa že tudi odreče vsakemu samostojnemu učinkovanju in se razblini v pisan kalejdoskop barvnih drobcev, ki živi predvsem lastno imaginarno (umišljeno) življenje v smislu, ki smo ga zgoraj orisali.

Idealnih celot nekdanjih gotskih prostornin v opisanem smislu v našem spomeniškem gradivu ni več; povsod, kjer je ohranjena stenska slikarija (Suha pri Škofji Loki, Visoko itd.), manjka oken in oltarjev. Nadomeščajo jih pogosto lepotno prav zadovoljivo poznejši (iz 17. stoletja) tako zvani zlati oltarji, ki se pa nikjer ne pokorijo zasnovi srednjeveške celote s tisto obzirnostjo, s katero so stali na njih mestih nekdanj pravi gotski oltarji. Za okolje naših manjših cerkvá so pomembni tudi slikani stropi, kjer slikarija redno služi samo dekorativnim namenom, a se nam nikjer niso ohranili iz gotske dobe v prostorih, ki so ohranili svojo slikarijo. V neslikanem prostoru imamo prvotni gotski strop še v cerkvi sv. Petra pri Sv. Primožu nad Kamnikom. Dober primer takega ozračja pa nam nudi, čeprav z baročnim, gotskemu tektonsko prav nasprotno slikanim stropom, ladja podružnice v Gostemem pri Škofji Loki (sl. 2, str. 15 v I. števil.).

(Dalje prihodnjic.)

Z UČENIMI LJUDMI JE KRIŽ

Priobčil Bogdan Kazak

Mlad mož, ki se mi je predstavil kot sodnik, je pripeljal svojo sicer brhko ženo, da ji pomagam zavoljo vedno hujšega vnetja v prsih, ki ji povzroča hude bolečine in vročnico in onemogoča dojenje. Nasvetoval sem takojšen prerez obilnega tvora, s čimer sta bila oba takoj zadovoljna; menda ju je že domači zdravnik pripravil na takšno zdravljenje.

Ko sem pripravljaval orodje in druge potrebščine, mi je mladi mož pripovedoval, kako se sam že od nekdanj zanima za zdravniške in zdravstvene stvari, da je kot mlad pravnik redno hodil k predavanjem iz sodnega zdravstva, s tovariši medicinci se utihotapljal k operacijam, kot sodnik pa se rad udeležuje raztelešenj in mrljskih odkopov.

Ko sem vse pripravil, sem gospoda sodnika vljudno pozval, naj se umakne v čakalnico, češ, da opraviva, kar treba, z gospo sama.

Gospod sodnik se je razhudil, češ, da mu hočem kratiti pravice in celó dolžnosti, ki jih ima kot

Slika 8. Miha Maleš: Skica za sliko Oznanjenja za cerkev v Cirkveni na Hrvatskem. V povojno cerkveno slikarstvo se vrača osebnost umetnikova, ki se tu javlja v poetični poživitvi dogodka.

zakonski mož do svoje žene, in me zbadljivo vprašal, zakaj mi je njegova navzočnost neljuba.

»Vaša navzočnost ali vaše nadzorstvo mene ne moti preveč,« sem odgovoril, »vem pa, da je vse, kar je odveč, napotje! Če že hočete ostati v sobi, sedite v naslanjač tam pri pisalni mizi in ne glejte semkaj na operacijski stol!«

Gospod sodnik je nekaj mrmral, a ni sedel.

Operacija je bila brž opravljena; gospa je malce zakričala, iz vreza se je usulo toliko gnoja, da sem ga komaj lovil v podstavljeno skledo.

»Hvala Bogu!« je zaklicala gospa očitno zadovoljna.

Tisti čas pa je v kotu pri peči zagrmelo, gospod sodnik je telebnil podolgem in zadel z obrazom na polena pred pečjo in tam nepremično obležal.

Pustil sem gospo in jo potolažil, da je mož samo omedlel. Ona ga ni mogla videti, zabičal sem ji tudi, da se ne sme gibati z odprto rano.

Obrnil sem nezavestnega moža na hrbet in se ga ustrašil, na levem licu je imel precej globoko zevajočo in močno krvavečo useklino. Brž sem mu podložil glavo in mu kar na tleh zašil rano in napravil povoj, ki je pokril pol obraza. Vmes sem tolažil ženo, da je bahavi soprog skupil, kar je iskal, in da mu današnji pouk ne more škoditi, povedal sem ji tudi, da je rana na licu plačilo za odvišno radovednost.

Ko sem še gospo opravil in povezal, se je razvil mučen in buren prizor. Ona je obupno vekala zaradi moža, on se je zdramil in meneč, da se je ženi zgodilo kaj hudega, je tulil kakor besen. Vstal je in hotel stopiti proti meni, a se je opotekel. Prestregel sem ga in zavlekel na oblazinjeno ležišče. Prijel se je za glavo in ko je zatipal obvezo, je ostrmel. Trajalo je precej precej časa, da sta se zakonca pomirila in sprijaznila s položajem. Pripraviti sem jima dal nekaj krepčil v obednici in ju odpustil skozi stanovanje, ker nisem hotel, da bi v čakalnici kdo opazil mojo umetnost, da znam napravljati iz enega bolnika dva.

*

Odličan učenjak, znan in priznan daleč preko mej naše domovine, me je povabil k sebi. Bil je takrat bolan že nekaj dni, v goltu se mu je napravil precejšen tvor. Svetoval sem gospodu, naj se napoti za nekaj dni v zdravilišče, kjer se dadó take zadeve najlaže odpraviti.

»Kaj se ne dá to napraviti doma? Nerač grem v tuje bivališče,« je odvrnil.

»Dobro, pa doma! Povabim še tovariša, ki je zelo izveden v teh zadevah,« sem svetoval.

»Nerodno mi je, da se trudita dva zdravnika okoli mene. Ali ne zadošča eden?«

»Zadošča za silo. Pa naj pride tovariš!«

»Zakaj pa ne vi? Saj ste gotovo že kdaj imeli takega bolnika v rokah in mu sami pomagali?«

»Večkrat že. A moj tovariš je strokovnjak in vam napravi prerez bolje, znosneje za vas.«

»Kar vi pridite in napravite, kar treba. Povejte, kaj naj pripravimo?«

Vrnivši se čez čas sem našel vse v redu pripravljeno; želel sem še, da pride služkinja, če bi trebalo opirati gospoda.

»Opraviva brez nje!« je menil gospod.

In res sva opravila. Lažjega dela nisem imel pri takem opravku ne prej ne poslej nikoli. Gospod ni ganil s telesom ne trenil z očesom, ko sem mu prediral tvor in pozneje še širil vreznino v ustnem

nebu; lipov kip ne prenaša mirneje rezbarjevega dleta.

»To je vse?« se je zavzel, ko sem končal delo.

»Vse!« sem rekel in mu čestital, da ima svoje telo tako poslušno, kakor ga ne najdeš zlepa.

Ko sem se tretji dan od učenjaka poslovil, mi je dal dvakrat večjo nagrado, kakor sem zahteval. Ko sem ga opozoril na pomoto, se je gospod nasmehnil: »Le obdržite, saj ste zaslužili tudi za tistega tovariša, ki ga ni bilo treba!«

*

Bilo je pasje dni kmalu popoldne. Ležal sem na klopi, prebiral svoj časnik in dremal. Služkinja mi je prinesla posetnico gospoda, ki da je prišel od daleč in želi nujno govoriti z menoj. Na posetnici sem bral znano ime mladega izobraženca, ki si je pridobil že dosti veljave s svojimi učenimi in zabavnimi objavami. Naglo sem se pripravil, da dostojno sprejemem tako odličnega obiskovavca. Povabil sem ga na verando, kjer je bilo najbolj zračno in hladno v tisti uri, in mu ponudil, videč ga močno spehanega, krepila: vina ali piva ali črne kave ali slatine ali sadnih sokov.

Moj dotlej osebno neznani gost me je krepko oštel, kako si drznem kot novodoben zdravnik njemu, znanemu borcu za iztreznjenje naroda, nuditi opojnine. Potolažil sem ga z izgovorom, da sem mu hotel samo našteji vse ono, kar mu morem nuditi, da svobodno voli. Izvolil si je kisló vodo in malinovec, jaz sem si dal prinesiti črne kave.

Medtem mi je povedal, da je na poučnem potovanju in si hoče ogledati ljudi in kraje vse naše domovine, pri meni pa da se je oglasil, ker si hoče urediti svoje vegavo zdravje.

Gost je bil zgovoren že spočetka. Ko se je okrepčal s slatino in malinovcem, je prešerno razkladal, da je kot pristen Kumljanec svojevrsten človek. Med drugimi vrlinami, ki odlikujejo vse prave Kumljance, je tudi ta, da ne poznajo in ne priznajo zdravnikov. Tiste žene, ki pomagajo Kumljancem na svet, jim kuhajo čaje in pripravljajo maže, da se laže poslavlajo od sveta.

»Čudoviti ljudje ste Kumljanci!«

»Kajne?« je dejal samozavestno. »Zdaj pa preidiva na mojo zadevo. Bolan sem.«

»Nikar mi ne kvarite tako lepe slike, ki ste mi jo pričarali o svojih rojakih. Objesten človek vendar ni resno bolan.«

Gost je privlekel stokrónski bankovec iz listnice, ga položil na mizo in rekel: »Vzemite si, kolikor hočete, ali vse!«

»Spravite tisto krpo! Jaz ne bom zdravil Kumljancev, najmanj za denar!« sem ga zavrnil.

Slika 9. Slavko Pengov: Skica za križev pot v župni cerkvi na Bledu. Umetnik zopet živi v tem, kar slika, in dogodek obnavlja z dramatično oživitvijo njegove vsebine.

»Vi me nočete zdraviti?« je vprašal gost očitno užaljen. »Kako da ne?«

»Radi vas samega ne. Ne poznam vaših rojakov, Kumljancev, ki so po vašem opisu čvrsti in zdrav rod. Vas je zaneslo v svet, svet vas je prevzel od zunaj, od znotraj ste še vedno Kumljanec. Kako naj spravim ob enem samem bežnem obisku do sporazuma Kumljanca in svetovnjaka, ki se borita v vas noč in dan, kar razpoznavam iz vaših spisov. Vrnite se na Kum in pozabite svet, ali predajte se svetu in pozabite Kum. Dvema bogovoma ne morete služiti zdravi!«

Zamislil se je gost, srebal slatino in pihal cigaretni dim kakor železniški stroj. Po daljšem molku je vstal in vprašal: »Kje je vaš rod?«

»Pod Nanosom.«

»Če bi ne bil izpod Kuma, bi hotel biti pod Nanosom doma!«

ŽENIN

Predobrim mamicom za predpust napisal Viktor Smolej

28. avgusta.

In vendar je res, naj se še tako močno smešno sliši. Zakaj pa bi tudi ne bilo? Saj resnica je lahko zelo različna. Resnica je lahko dobrohotna ali pa kruta, velika ali mala, vzvišena ali preprosta ali še kaj drugega. In ta moja resnica je smešna.

»Kostanjevčevi so šli na božjo pot!« je rekla danes sestra Fanči.

»Da, vem,« sem ji pritrdil. »Vsi trije so šli: velecenjeni gospod davčni revident Kostanjevec, milostljiva gospa njegova...«

»In njihova gospodična hčerka, učiteljica Mija!« je dopolnila Fanči. »Na Brezje in Bled so šli, da. To bodo zvonili na otoku!«

»Zvonili? Čemu?« sem rekel, ko je nisem razumel.

»Čemu?« se je nasmehnila. »Zvonili bodo k Mariji za ženina. Da, za ženina bodo prosili. In jaz vem, da bo gospa bolj zvonila kot gospodična hčerka!«

»Tako?« sem prišel nekoliko v zadrego in nisem nič rekel. Mislim sem na gospodično učiteljico Mijo, ki ji pač ne bo treba zvoniti za ženina, in na gospo mamo, ki ima take skrbi zaradi nje. Gospa bo bolj zvonila kakor gospodična hčerka!

Ali ni resnica lahko tudi smešna?

1. septembra.

»O, to smo zvonili na otoku!« me je pozdravila gospa Kostanjevčeva, ko sem z Mijo stal pred njihovo vilo. Milostljiva pride vedno takrat, ko je

Fran Gorše; Mučenik. (Žgana glina.)

človek najmanj razpoložen za njeno družbo in mu gre njen pogovor najbolj na živce. »Zvonili smo, pa veste za kaj?«

»Prismoda!« jo je prepričevalno zavrnila Mija. Edinka je, pravkar je končala šole in zato si lahko marsikaj dovoli.

»Za kaj ste zvonili?« sem vprašal, ker se nisem domislil, kaj naj bi tako božjepotno zvonjenje pomenilo pri predobrih mamicah.

»Za ženina, da bi ga Mija kmalu dobila!« je z glasnim smehom odvrnila milostljiva.

Potem sem se smejal še jaz. Zato, da bi zakril zadrego...

3. septembra.

»O prijatelj Jožko!« sem pozdravil tovariša na velesejmu, kjer sva se srečala v gosti množici. Pa on ni bil sam in jaz nisem bil sam. Smejalo sem se ves razigrano. Jožkovi spremljevalki, milostljiva gospa Lovrenčičeva in gospodična hčerka Slavka, sta si pravkar ogledovali gospodinjski oddelek, on se pa za to ni posebno zanimal. Jaz sem že koncipient pri odvetniku dr. Bohincu, on je pa studije nekoliko potegnil — sicer sva pa oba prav dobri partiji! Tudi Pavle, tretji v naši ožji triperesni deteljici, je bil tu: steknil sem ga nekje na sejmišču in z velikim veseljem je šel potem z menoj in z gospodično Mijo, ki sem jo vodil jaz.

»Kako je?« sem vprašal Jožka, ko je bilo končano predstavljanje.

»A kaj!« se je zadovoljno zasmehal in pokazal svoj zlati zob v ustih. »Dobro je! Čemu ne bi bilo! Jaz se prav dobro razumem z gospo mamo in z gospodično hčerko.«

»Tako?« sem rekel in pomislil na svoj primer. No, seveda, tu je bilo marsikaj drugače in je težko primerjati. »A kaj je z Gusti?« sem se obrnil h gospodični Slavki. »Kaj je še ni z morja?«

»Jutri, pojutrišnjem menda pride,« je rekla Slavka. »Dobro ji je tam, čemu bi hodila domov? A zdaj, ko se začenjajo šole, mora priti. Težko je čakati, kaj?«

Potrdil sem ji in se tudi sam nasmehnil.

Potem smo si ogledovali skavtsko razstavo. Gusti, ki je navdušena mlada skavtka, pa ni bila z nami, da bi nas vodila po razstavi. Tačas je najbrž stala na morski obali na otoku Krku in gledala preko sivega morja za soncem, ki se je nižalo.

Mija in Pavle sta se prav dobro razumela.

7. septembra.

Gospa Kostanjevčeva me je ustavila na ulici.

»Nič ne pridete k nam, čemu? Samó na promenadi iščete Mijo. Pridite kaj k nam na dom!«

Čemu bi se bali? Dosti veliki ste že, zdaj se pa že lahko upate tudi v hišo. Saj se razumemo. Le pridite, gospod doktor!«

Zdaj sem pa že prišel nekoliko do sape.

„Čemu bi se bal? Zdaj se pa že lahko upate v hišo. Saj se razumemo?“

Bog ve, da se ne razumemo, prav gotovo ne.

Milostljiva gospa, napačna zveza! Pokličite drugo številko! Ali sem res že tako daleč?

Samo to me še tolaži: prijatelj Jožko je izveden v takih kočljivih zadevah in mi bo vedel svetovati. Njega povprašam.

Pa tudi Gusti je že doma.

16. septembra.

Tombolo sem zadel! Svoj rojstni dan sem včeraj slovesno obhajal pri — Kostanjevčevih. Spočetka sem bil nekoliko v zadregi, potem sem se pa kar vdal v svojo vlogo in dobro zaigral milostljivi gospe srečnega ženina.

Da, milostljivi gospe!

Mija pa je bila nekoliko v zadregi, nekoliko v razigranem razpoloženju. Razumela me je. Videla me je že nekajkrat na sprehodu z Gusti.

Predobre mamice, ki lažnive ženine gosté!

20. septembra.

Pavle me je ustavil na ulici: »Kaj pa si tako zamišljen in potrt? Kaj se boš jutri ženil?«

»Ne,« sem rekel in sem bil potem ves večer razigran. Z dekletom sva se sprehajala po ulicah in sva srečala Mijo s Pavletom.

»Lep večer je danes, zadnji jesenski dnevi odhajajo,« je rekel Pavle, ki je včasih pesnil balade o prvi ljubezni Bude, o zadnjem meksikanskem cesarju Montezumi iz Kolumbovih časov, o letočem Holandcu itd. Imel je čut za lepoto, zdaj pa ima poleg tega še lekarno v mestu in je — dobra partija.

»Lep,« je potrdilo moje deklet in nam potem pripovedovala o morju in soncu.

18. oktobra.

»Jaz se nič kaj prav ne počutim v vlogi ženina,« sem rekel Jožku in Pavletu včeraj, ko smo slavili god mojega patrona.

»No, nič novega,« je pritrdil Jožko. »Tudi Slava pravi, da ni več tako lepo, kot je bilo včasih. Mama preveč reklame dela med nama, preveč dobrohotno skrbi za to, da bi bila večkrat skupaj in da se ne bi skregala. A potem je preveč dolg čas, če se nič ne skregava. Ali ni res?«

Pavle ni nič rekel. To je dobro znamenje: cepljena mladika bo vzbrstela!

Tako smo trije mušketerji: Jožko, Pavle in jaz obhajali veseli mogoče zadnji fantovski moj god.

Na rojstni dan sem bil pri Kostanjevčevih, za svoj god si tega ne bi upal več: Gusti bi jokala, mušketer Pavle pa bi me izzval na pištole!

In kako naj se jaz, boječji ženin, bijem z njim, junaškim ljubimcem?

7. novembra.

Obiskala sta me Jožko Rak in Slavka.

»Ta ti ima nekaj povedati,« je rekel Jožko in pokazal na Slavko.

»Res? Kaj je zanimivega?« sem pričakujoče vprašal Slavko.

»Vi ste že kar pravi ženin!« je reklo deklet. »Gospa Kostanjevčeva je govorila pri peku, slišala pa je naša sosedica v stanovanju in ta je povedala naši mami. Zdaj naj zve še Gusti, pa vam skoči v Ljubljano.«

»Kaj takega?« sem bil res radoveden.

»To, kako je njena Mija pridna in delavna in varčna, da zdaj že ima fanta in se bosta lahko kar vzela. Saj on je doktor, Mija pa ima vilo. Čemu ne? Samo tako boječ je ta doktor...«

8. novembra.

Milostljiva gospa Kostanjevčeva me je sprejela nad vse prijazno.

Jaz sem bil trd in nisem hotel odgovarjati njenim vprašanjem. Povedal sem ji trdó in odločno, kaj pravi govorica o njenem bahanju pri peku in da jaz tega ne trpim.

Gospa je ostrmela. Potem je bruhnila v jok, jela tožiti nad ljudsko zavistjo in zlobnostjo, ki potvarja besede, ki nikomur nič ne privoščijo, ki blati celó dekliško čast, edino imetje, ki ga deklet ima, ki ji jemlje dobro ime in dober sloves.

»Ne! Ne!« je končno rekla in odkrila obraz. »Nikoli nisem tako govorila. Ljudje zavijajo in lažejo.«

»Torej vam verujem, da niste tako mislili, kot ljudje pravijo,« sem rekel. »Prosim, da mi oprostite, če sem vam s svojim vedenjem dal povod za take misli in besede.«

»Taki ste!« je spet planila v jok. »Pridete, zmešate glavo mlademu dekletu in greste! Kakšna poštenost je to! Uboga Mija!«

Ko sem odhajal iz vile, me je ustavila Mija: »Ne zameri mami in hvala ti! Saj midva bi se mogoče prav dobro razumela, a bolje je, če ti ostaneš pri svoji Gusti, jaz pa sem si našla Pavleta. Ali si ti zadovoljen?«

Nasmehnil sem se, ko sem videl sij njenih oči in razigranost njenih lic.

»Vesel sem!« sem ji pritrdil. »Naj bo tako, kot praviš. Kaj bi zameril mamici, če preveč skrbe za svoje hčerke!«

Fran Gorše: Meščanka. (Mavec.)

Šmarna gora.

10. novembra.

Šestero nas stoji ob ograji in gledamo po Ljubljanskem polju. Lep dan je, leto se je postaralo, drevje osivelo. Tudi naša mladost bo dozorela in dala sad: kakor to polje pod nami, kakor ono drevje, ki zdaj vse golo stoji okoli sivih hiš.

Šestorica v molku gleda po ravnini, iz katere se začenjajo izvijati jesenske megle.

Pojdimo, matere nas bodo vesele...

NATE MISLIM

Sneg brni na okna,
v sobi luč medlí,
v mene žalost sije
z žarki polnoči.

Plan se v noč izgublja,
tone v nedogled;
vse, kar prej sijalo,
je kot ugasli cvet.

Hrepenenje tone
v molk; le soj oči
tvojih me, o draga,
z žalostjo poji.

Viktor Šonc.

NOČI

Počasi, trudno se nebo razgalja,
tam, proti morju zvezde v siju se gosté.
Skoz vrata hiš mrakovi tajno se podé,
dokler ne odpojó zvonovi božjega mirú.
Njegà odsevi so svetilke, ki po vseh oknih zagoré
in čakajo noči, da vsa razgrne se.

Potem ne vem, kaj slednjo noč prisili me. —
Ves mir koraki moji kljubujoč skalijo
in slednjo noč ne vem, kaj sili me
v cest križajočih se neznani tir...?
Prijazni mir svetilk gredoč
vsrkavam z oken vseh do zadnjih koč.

Tam daleč kje, v križiščih cest potem
omamno trepetanje bliskov verno zrem —
kot bi jasno odstirali skrivnost višin — vso noč.

Jože Udovč.

GOSPODAR IN MIŠI

Če v hiši se pojavi tat,
a se ne dá prav zalotíti,
nikar dolžít na nos na vrat
in še kar kaznovat od kraja vse ne hiti.
Takó se tat ne spokori
in kráje ne ustaviš,
temveč od hiše le vse pridne posle spraviš
in hujše zlo od prej te doleti.

Kupèc si kaščo je postavil
in vanjo vso živíl zalogo spravil.
A da ne delal bi mu škode mišji rod,
je policijo mačk postavil v hram dobrót.
Kupèc je zdaj pred mišmi varen,
saj straža noč in dan mu hodi v kaščo stát!...
Biló bi vse lepó, kar ti nemaren
slučaj izdá, da je med stražo tat...
Pri mačkah, kot pri nas (so pač razmere take),
ni paznikov brez vse napake.
Namesto da bi bil kupèc tatú dognal,
zanesel právednim in njega kaznoval,
je mačke vse pretepstí prepoznal!
Začuvši ta ukrep prebistrogglavi
je pravi in nepravi
od hiše jo pobral takoj!...
Brez mačk ostal kupèc je moj.
Baš tó pa miši so želele:
iz kašče mačke, óne — not
in v dveh, treh tednih so ondód
mu vse blagó pojele...

I. A. Krylov.

Iz ruščine preložil † B. Vdovič.

DRUGO POGlavJE

Pisavec bo dobil od marsikoga cvek (fajfo, čik) za to poglavje.

Dr. Janez Plečnik

Rekli smo, da čutimo potrebo po sklepnih besedah k svojim člankom o »vsiljeni prebavi«.

Čutimo potrebo, da spregovorimo o obliki in o vsebini svojih člankov. Ne gre, strogo ločiti obliko od vsebine. Pa bo razmišljanje o le-tem časih spojeno in bo razmišljanje o obliki in ono o vsebini časih (do neke mere) vsaksebi.

Vsebina (katerega koli članka) je (več ali manj) zvrhana mera posameznosti, ki jih skupna misel veže v celoto. Pa je torej vsebina močno osebna (subjektivna) zadeva; dobro je odvisna od pisavčeve osebe: ta-le meni, da je to »neskončno«
važno; oni-le trdi, da je zopet ono »neobhodno«
potrebno za umevanje.

Način pripovedovanja! — Sami čutimo to, kar vsakdo čuti, kadar je povedal svoje: vsakemu je žal, da je to tako povedal pa da onega ni tako povedal. Nемеc trdi: »Das Reden kommt mit dem Erzählen«, torej beseda pride (še) ob pripovedovanju. Res: jezik se ti razvozlava še ob pripovedovanju in brž ko končaš, bi rad povedal vse še enkrat in — drugače. Nam in našim bravcem le-to ni nič tujega: saj neprestojno opozarjamo (na prelepo Hyrtlovo besedo), da vse se godi in da vse v resnico in popolnost zori le ob potekanju časa. Pripomnimo, da smo že večkrat poudarili le-te Hyrtlove besede, da pa jih nismo našli nikjer posnetih — pa kar sploh nismo našli nikjer posnetih svojih misli — ne svojih ne tujih. Vidimo torej, da je to nam v dopadek, kar drugim ne dopade. Umevno bo menda bravcu, ko pravimo, da se čutimo tuje ter da imamo ob pisanju sklepne besede kar dvakratno in trikratno težo na srečju.

Vemo, da smo vsi zaski (originali) pa (še z drugo besedo povedano) da se večnost (energija) zbira in je zbrana v vsakem od nas drugače in da je raznoliko zbrana ob raznolikih časih. Umevno, da ima vsak človek svoj način pripovedovanja, da ima vsak človek svoj »slog«. Vemo vse to in kar nič nismo mnenja, da je naš slog vzoren ali pa da je vreden posnemanja. Naš slog je slog zaska in nam godi. Res pa je, da je bilo (pri nas) nekaj kar namernih trdot: postavili smo jih željni, naj bravec dvakrat prebere take stavke.

Člani iz familije Poštarjev — familije Poštar, Čenča in Ovaduh so kaj mnogoštevilne med Slovenci — torej človeki iz familije Poštarjev so nam

Jerolim Miše: Dekle šiva.

nosili opazke, ki jih je ta govoril in oni »napravil«
o nas in našem slogu. Opazke — vse — so bile namerno pikre. Toda!

Mož, ki je bil zmeraj živel v mestu, je podedoval od strica hišo in vrtiček na deželi. Vejevje močne, stare trte je objemalo hišo, hladilo jo je poleti, grelo jo je pozimi; nepreštete tičje družine so imele domove v trti. Škorci in kosi so jeseni obirali obrodke trte. Pa je Janez Čenča obiskal novega posestnika — soseda in mu je dejal: »Ne spoznaš se! Ne gre, da puščaš trto táko. Obrezati je treba trto!«
Gospodar je privolil. Pa je Janez Čenča obrezal trto — in gospodar ga je lepo zahvalil. Teden in dan je preteklo pa je mimo prišel Jože Čenča. Videl je obrezano trto in zasmilila se mu je v dno duše. Stopil je v hišo in je nagovoril gospodarja: »Glej, znanca sva in dobra sva si že od mladih nog — pa te vprašam: zakaj si takó porezal trto?«
Naš mož je dejal: »Ne jaz sem storil to, nego...«
Jože Čenča mu je prestrigel besedo: »Ne imenuj imena! Osel je bil, ki ti je porezal trto. Popravil bom, kolikor to gre.«
Pa je Jože Čenča ščipal in je popravil, kolikor je to še šlo. Peter Čenča in Pavel Čenča so tudi še prišli in so popravljali, kolikor je še šlo in je ostalo od trte — ko je šla v sok — le še pritlično deblo. Veje tisto leto niso objemale hiše in je tisto leto niso hladile

in nepreštete ptičje družine so iskale druge domove. — Torej!

Položi spisano pred znavce slovenščine in čiste umnike, sedaj pred tega, sedaj pred onega, pa bodo brisali ta to, oni ono in popisani papir ti bo postal prazen. Neki teh znavcev besede in umnikov so močno čislani v javnosti. Sedi k posamnemu njih in povej: »Najin prijatelj je opisal nevihto tako-le: ...« Slišal boš: »Seveda, najin prijatelj, ti ga tako imenuješ, nikdar še ni videl nevihte pa kar splošno je znano, da ne zna slovenski.« Spremeni se in postani Poštar in sedi k drugemu — posamnemu znavcu besede in umniku in razodeni to, kar je prvi posamni povedal, pa boš slišal: »Prvi posamni je osel, ne poslušaj tega riganja.«

Ne tajimo: So, ki te njih beseda pretrese, ki je njih beseda silovitejša, vplivnejša od besede ostalih. Dana jim je ta beseda, kot je dana lepa polt. Ne zaslediš pa, kako kujejo, kadar storjajo iz besed umetnine, pa tudi oni sami ne znajo označiti poti, ki po njej hodijo pri tem. Vendarle smo mnenja, da je (materina) beseda nekaj, kar se dá (do neke mere) naučiti.

Pa smo zdrknili kar v »vprašanje« o šoli. Vzgajali so nas namreč v šoli; bilo je prav v šoli, kjer smo slišali dosti (materine) besede; bilo je prav v šoli, kjer so preobražali in preravnavali naš govor v — lepšega, jasnejšega, pravilnejšega.

Stopinja, ki jo stopamo, je nevarna, razburljiva je namreč. Skušnje uče to. Prepričanje namreč, da je pogovor o šoli dovoljen le šolnikom, je precej splošno. Neki menijo celó, da naj se ti pogovori vrše le v posebnih (strokovnih) »glasilih« ali celó v »revijah«. »Glasila« in »revije« so na neki »višji« ploščadi (nivoju, platformi); »družinski listi« pa »dnevnik« so na neki »nižji« (neznanstveni) ravnini. Vsi ti listi izhajajo v rokih pa jim recimo rókovni listi (periodica). (Prav radi bi jih označili kot »rókovnike«. Rókóvnik pove toliko kot »muf«, pove tudi toliko kot »rokovnjač«; »rokovnik« pove tudi »rokovnjača«.) Imamo torej »znanstvene« in »neznanstvene« rókovne liste. Razlika med znanstvenimi in neznanstvenimi rókovniki je, samo ob sebi umevno, prav mogočna. Obe vrsti rókovnikov imata pa nekaj skupnega: denarstveno skupino (kapitalistično grupo), ki omogoči ustanovitev rókovnika in ki skrbi za njega obstoj. Res, da človek (navadno) kupuje vpliv z denarjem. Človek podjarmlja sočloveka z denarjem prav tako kot s puško. Navadno! Pri rókovnikih je zadeva drugačna. »Strogo« nesebična so vsa taka podjetja — ustanovitev vsakega novega rókovnika je (nujna) »potreba«, »ljudstvo« (nestrpno) »pričakuje« prve

številke, »ljudstvo« trepeti na »nadaljnje« članke o »veleaktualni« zadevi, ki smo pričeli o njej pisati v prvi številki. Vemo in verjamemo vse le-to. Smo pa prirodarji in smo le poudarili, da ga ni rókovnika, ki bi mu šlo ime »perpetuum mobile« (nekaj, kar se samo iz sebe brez kraja giblje). Poudarjamo, da je vendarle treba zagnati tak stroj (z denarjem) in da je treba (z denarjem) vzdržavati gibanje zagnanega stroja. Le-to gonilo je torej skupno vsem rókovnikom: glasilom, družinskim listom, revijam... Rókovnikov je lepo število pa je treba precej obilnih zalog gonila. Vidimo, da se človeki vendarle bolj ljubijo med seboj, da so nesebičnejši, nego bi kdo mislil in pričakoval. Mogočna razlika med »revijo« in »nerevijo« je pa v tem, da so slabi, puhli in prazni članki v revijah tudi »znanstvene« vrednosti (dignitete) pa da so dobri, sočni članki v nerevijah brezpogojno brez vsaktere »znanstvene« vrednote, so čenčanje. Takó: Lenka Prešernova (Tomo Z u p a n) popisuje v družinskem listu »Mladika« svojega brata Franceta, pa je zadeva tolike »znanstvene« vrednote, kot jo imajo pogovori med branjevkami, ki pri »Kolovratu« srebrijejo čaj.

Berem pa v tretji številki dnevnika »Kvišku« iz leta 1981 to-le: »Naša slovita znanstvenica in slovstvena zgodovinarica prof. dr. Jelena Ibermitik je leta 1980 zasledila letnik »Mladike« iz leta 1952 in v njem povedi Lenke Prešernove. Gospa Ibermitikova je takoj spoznala, kako naiven je način Lenkinega pripovedovanja, in je takoj sklenila, da obdela — znanstveno(!) — Lenkine naivne pripovedke. Torej je takoj in z veliko vnemo pristopila k delu. Takoj je preuredila spis po znanstvenih vidikih. Takoj je opremila spis z diakritičnimi znamenji (današnjemu znanstvenemu razvoju primerno). Takoj nato je preuredila ves spis. Z (oziroma raz) znanstvenega stališča namreč je bilo to nujno potrebno: preprosta ženica Lenka je povedala marsikaj ob koncu, kar spada v početek in narobé. Naša slovita učenjakinja je bila tudi naprosila vseučiliškega profesorja Amseca, da kemično preišče papir letnika Mladike 1952. Preiskava je končana in bo Ibermitikova tozadevne tabele priključila svoji razpravi, ki jo bo »Centralno udruženje belgrajske, zagrebške in ljubljanske akademije literarnih znanosti« obelodanilo v »skupnem centralnem monografskem leksiku jugoslovanskih pesnikov«. Posrečilo se mi je, da sem dobil vpogled v ta sekularni opus naše znanstvenice in sem dobil pravico, da izdam nekatere tajnosti. Zahvaljujem se avtorici za to ljubeznivo dovoljenje in navajam v naslednjem nekaj brhkot

iz znanstvenega spisa (naše nad vse brhke) avtorice. Avtorica — torej naša (brhka učenjakinja) gospa dr. Jelena Ibermitik opisuje v razpravi tudi nekdanjo licealno knjižnico (?) v Ljubljani; dodaja fotografije tačasnih prostorov in portrete tačasnih (1932) bibliotekarjev (??); med temi posebej mikata portreta dr. Garlona in dr. Gonžija, ki sta bila, seveda svoje dni, na glasu kot poznavavca Prešerna. Naša učena znanstvenica pojasnjuje nemarnost teh mož: Imela sta dragocene dokumente razmetane v sobah, nekaj kubičnih metrov obsežnih. Zapirala sta te dragocenosti pred znanosti željnim ljudstvom. Naša učena (in brhka) znanstvenica jasno in znanstveno dokazuje in dokaže, kako revne so Prešernove besede, kako bori njega stih brez znanstvenih opomb. Sedaj šelé Prešeren govóril bó Slovencem — sama avtorica je izdihnila te genialne, poetične besede. Naša avtorica namreč je v stari krami zasledila zaklenjeno miznico iz zapuščine nekdanje licealke. Avtorica genialno dokazuje in tudi znanstveno dokaže, da nihče ni odprl miznice, in to že od leta 1932. Edini dr. Garlon je imel tačas ključ od miznice. Genialna avtorica je takoj pretrkala miznico od vseh strani in je dognala, da je miznica prazna. Avtorica je torej takoj stopila k profesorju Amsecu, da naj zrak v miznici takoj kemično analitično preišče, preden bo odprla miznico. Kdo bi zavrnil prošnjo naše avtorice? Tudi prof. Amsec se je vdal in je analiziral pline miznice. Avtorica je priložila tudi te tabele svojemu delu. Povedal bi še prav marsikaj (tako so dodana tudi meteorološka poročila za l. 1932, 1935; naštetni so vsi banovinski uradniki tistih let itd. itd.); zadošča naj pa, kar sem povedal: Dobili smo znanstveno delo, dobili delo domačega znanstvenika in prednjačimo z njim sami pred seboj (besede avtorice), prednjačimo v Jugoslaviji, v Evropi, da, na vsem svetu, in to ne samo danes, prednjačili bomo s tem delom v vseh časih, v vsem prostoru.«

Ustavili smo se sredi razmišljanja, je li res zgolj šolnik sme govoriti o šoli. — Mi vsi smo hodili v šolo. Sedaj pa presojamo, je li šola nam dala to, kar smo želeli, da dobimo, kar trebamo. Trdimo torej, da vsak med nami (do neke mere) razmišlja o šoli. Mi vsi živimo (še danes) neprestojno s šolarji in med šolarji in poslušamo njih modrost, njih tožbe, njih želje in razmišljamo o tem; saj smo spoznali zahteve življenja. Tudi starši so med nami in ti imajo močne brige za svoje otroke. Dosti njih je, ki so po končani ljudski (osnovni) šoli hodili še v srednje »šole« in mnogi njih so se učili tudi po »visokih« šolah. Pa se nam zdi, da imajo ti starši precej vpogleda v šolske prilike in da jih (v splo-

šnem) morejo presojati ter da imajo pravico, govoriti o njih. S posebno besedo poudarjamo, da se ne vtikamo v »notranje« šolske zadeve. Šolnik je danes (predvsem) uradnik ter je vezan s tesnimi predpisi. Vsakdo ve to, pa nam res ni umljivo, da tako radi in neprestojno govoré o tem, kar je v šoli drugo, in opuščajo pogovore o tem, kar je prvo potrebno. Tako: Šolarček dobi »fajfo« (cvek, čik) in to ni prijetno. Starši se na to ujezé, ali — in to na moč radi — na učenika, ali na šolarčka, ali pa na oba. To ni prav: Saj je bil učenik razložil učenecem po predpisih, je bil vprašal po predpisih, je ocenil odgovor po predpisih; učenček pa je odgovarjal, kar in kakor je vedel in znal. Res je, da se razmerje med učenikom in učenčkom časih napne zaradi grobih napak tega ali onega. Poznali smo šolnika, ki je brezsrčno oponašal učenčka jecljavčka, ga sramotil in se norčeval iz njega. Nad vse radi obravnavajo take zadeve. Bravec naj pa nekoliko pomisli, pa spozna, da take zadeve niso »šolske«, temveč obče človeške: vidiš jih v gostilni in na cesti. Vsak mož naj se čuti gospoda in vsaka žena gospo in vsak naj vidi v vsakem sočloveku gospoda ali gospo in ti gospodje in te gospe naj obravnavajo obče človeške zadeve med seboj, kot se to spodobi za gospode in gospe. Pozneje več o tem.

Začeli smo (danes) tako, da je bravec mislil: Sedajle bo govoril o svojem slogu. Bravec je prav mislil: Res imamo ta namen in ga bomo skušali tudi doseči (do neke mere). Pa. Slovenci smo rod, ki ima dobre in manj dobre lastnosti. Le-ta »misel« ni nikakor nova in omenjeno dejstvo je »obče človeško«. Vemo, da je človek protiven človeku in je tem bolj protiven, v čim ožjem stiku je s sočlovekom. Slovencev nas je malo pa je umevno, da smo si (vsi) v ožjem stiku nego člani »velikih« narodov: poznamo se med seboj, občujemo med seboj dosti ožje pa smo si tudi dosti močnejše protivni med seboj. Protivniki po možnosti zakrivajo svoje manj dobre lastnosti in z vnemo repenčijo svoje lepše perje. Kar umevno je, da Slovenci malo govorimo o svojih »manj dobrih« lastnostih pa da skušamo razpirati in razpreti svoje »dobre« lastnosti. Ena naših »manj dobrih« lastnosti je ta, da z mislijo kar butnemo na dan. Šolarska navada je to: Vprašanje — kar nič treba pomisliti! — kar takoj odgovor! Nad vse groba napaka je ta naša lastnost, saj vemo, da je vsak človek v tem, v onem trše glave. Pa kar v splošnem ne gre zgolj za to, da poveš svojo misel; treba je, da dopoveš, kar misliš. In časih, opozorili smo na to že v prvem poglavju, tudi niso časi preveč pravi za urne besede.

(Dalje prihodnjič.)

Tomo Zupan:

JURIJ PREŠEREN

* 29. 3. 1805

posvečen v mašnika 5. 8. 1832 v Celovcu

† 7. 10. 1869

Jurija je stric Jakob brati naučil.

Šimna Prešerna in Mine roj. Svetinove peti otrok je Jurij. Krščen je bil na Rodinah. Njegova sestra Lenka pripoveduje: Jurij se je še kot otrok podal v Borovnico. Tam so ga župnik stric Jakob brati naučili. Tu je zadel na našo staro, t. j. očetovo mater, Mino Prešernovo, rojeno pri Boštjanu v Vrbi. O njih je rekel: »Ne vem, če me je še kedro tako rad imel, kakor ta očetova mati v Borovnici.«

Pisalčev stari oče, Vrban Frtin v Lescah, Jurijev birmanski boter.

Vrnivši se v Vrbo se je navadil kmečkega dela. Vaš (pisalčev) stari oče, z Breznice Kraljič, so bili v Lescah Jurijev birmanski boter. Tu sta bila vkup birmana z Lenčkovim Janezom, poznejšim ljubljanskim škofom (Pogačarjem). Na zadnje so ga 14 let starega venderle oče peljali v Ljubljano v šolo. Prešernove rodbinske štipendije Jurij v latinskih šolah ni imel. Učil se je pa lahko in dobro. Tako dobro se vé ne, kakor France.

Jurij je kot domači učitelj po hišah v Ljubljani poučeval.

V poznejših šolah je stanoval pri Hudabilniku, ljubljanskem uradniku. Tam je učil domačega sinú, ki je bil slabe glave. Učil je tudi v baron Lazarinjevi rodbini. Ti baroni so iz Jablanice na Notranjskem. Leta 1828 pisatelj berem v ljubljanskem programu barona Josipa, ki je v drugi latinski tretji pohvaljenec. Lenka nadaljuje: Časih je bil tam celó na velikih počitnicah. Jurij ni zložil nobene pesmi nikoli. Pel je pa rad in znal dobro peti.

Jurij ni imel desnega zunanjega uhlja.

Po dokončani osmi šoli v Ljubljani je prosil v ljubljansko semenišče. Škof Wolf bi bil vseskozi pridnega rad sprejel. Tudi bi bil s tem povrh še rad vstregel našemu staremu stricu Jožefu Prešernu, ki so bili tako častit duhoven. In morda še rajše stricu Jakobu Prešernu, svojemu součencu. A Jurij ob desnem ušesu ni imel prav popolnoma nič zunanjega uhlja. In ker so predpisi tudi za duhovsko zunanost, Wolf ni rad delal izjem in ga ni sprejel. Slišal je pa Jurij ob tej zunanji neprijetnosti tudi na to uho popolnoma dobro. Bajka je, ki je šla med ljudi, kakor da bi mu bila uho odgriznila domača svinja, ki se je vtihotapila v hišo. Prišel je tak na svet. Mene, pisa-

telja, je otroka stric Jurij Frtin o tem župnik Jurijevem ušesu poučil, ko smo bili z mojo babico, Mino Prešernovo, iz Beljaka na poti v Šent Ropret. Peljal mu je, vinski kupec, gori vino. Strogo mi je naročil, naj župnika preveč ne ogledujem; Bog varuj, kaj o tem vprašam. Radovednost mi je na to včinila, da sem si ga še natančneje zapomnil, nego bi si ga bil sicer. Videl sem, kako je imel od sencà doli čez lice prav na debelo pomaknjeno obilico lepih črnih las. Kedro bi torej vedel ne bil, ne bi bil te rodne hibe niti opazil.

Škof Jurij Mayer ga je v celovško škofijo rad sprejel.

Nesprejet v Ljubljani se je oglasil za alumenat v celovško škofijo. Škof Jurij Mayer ga je rad sprejel. V Celovcu so bili Slomšek Jurijev špiritual. Novo mašo je pel na Breznici. Kosilo je bilo pa doma pri Ribiču v Vrbi. Svatovščini sem jaz kuhala. Bila sem takrat stara ena in dvajset let; vender pa sem vso kuho jaz preskrbela.

Jurij je znal prihranjovati prav tako, kakor stari stric Jožef in stric Fronc. Na prvih treh službah je dejal na stran 500 f, četudi niso bile dobre. Kot kapelan ni šel nikoli v gostilno. Star je pa rad imel malo vina. — Po nepotrebnem ni trosil. A na pravem mestu je imel vsmiljeno roko. Tako me je tudi z denarjem poslal iz Šent Ropreta v Kranj ob Frencetovi zadnji bolezn, ko je bil ta v denarni potrebi. Prišla sem peš doli v adventu v hudi zimi. Pustila sem mu vsega vkup Jurijevih 100 f. Pomladi potem je France vmrl.

Pisatelj: Neprijetno dé človeku, ki ljubi resnico, da se na merodajnih krajih bere: kako pesnika ni podpiral tudi ne brat Jurij, ki bi ga bil lahko.

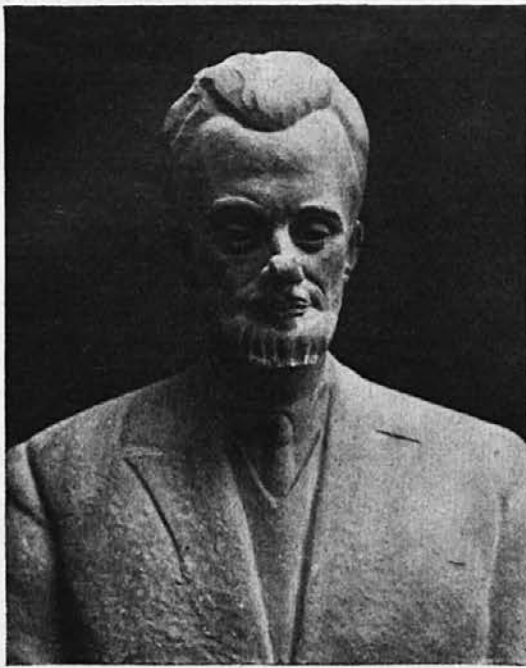
Lenka: Jurij je bil trdne volje; rekla bi svoje-glaven. Kar je enkrat rekel, to je bilo nepreklicljivo; nobenega vgovora ni bilo več mogoče. No, saj vem, kaj znaš, sem mu morala večkrat reči, ko ni nikakor hotel odjenjati.

V službah je bil Jurij po Koroškem — razun konec življenja — samo v nemških. Je še dohtar rekel: Se bo vsaj nemškega jezika do dobrega naučil. Nemško je kaj lepo pridigal; slovensko pa ne. Že postaran se ni mogel več toliko naučiti, kakor danes gospodje slovensko govoré. Pretih je bil v življenju. Začel je pod škofom Jurij Mayerjem. Škof Mayer mu je po sili kaj dal; pa je še to rad zamečkal, kar mu je dal. Škof Mayer in naslednik Lidmanky — oba sta ga rada imela. Ko sta birmovala, jima je večkrat pridigal ob birmi. Ni ga pa kaj maral škof Wiery. No, pa saj je takrat opešal. Službe je imel zelo med protestanti. V Frežah in Šent Ropretu so imeli celó svoj tempelj in svojo župnijo. Kot takemu mu je bila večkrat kočljiva in previdnosti potrebna naloga.

Oglasil se mu je časih kedro izmed protestantov zavoljo prestopa. Ob takih prilikah nam je rekel: Če kedro sam ali sama pride do mene, siliti se z vero ne more.

Jurijeve službe na Koroškem.

Jurijeve službe na Koroškem so bile: V Irschenu pol leta, kjer je bil kapelan. V Lisereggu nekaj nad eno leto. Tu je bil v zadnje kapelan. Kapelanovanja je bilo vsega vkup le 22 mesecev. Iz Liseregga je kar čez gore prišel v Freže (Fresach). Mati in jaz sva bili

Fran Gorše: Portret umetnostnega kritika. (Mavec.)

pri njem takoj v Frežah: ker je bil tu že samostojen. V Frežah je bilo najdaljše in več kakor še enkrat toliko protestantov kot katolikov. Mati so se venomer bali, da bi tu ne vmrl, tu med temi luterani, kakor so rekli.

Pri Juriju smo večinoma šivale vse mi tri: mati, jaz in sestra Urša.

V Freže je od stric Fronca z Goričice prišla tudi sestra Urša. Tako smo pri Juriju bivale sedaj tri domače.

V Šent Ropret so nas prišli obiskat sosedov Lenčekov gospod iz Vrbe, pozneji ljubljanski škof, naš sosed in poseben Jurijev prijatelj.

Tu v Frežah je izdelal tudi župnijski izpit. Iz Frež se je preselil v St. Lorenzen im Lesachthale in mé z njim. Odtod v Šent Ropret za Beljakom. V Šent Ropretu smo se koroškega navadili. Všeč nam je postalo in tudi mati so bili v Šent Ropretu radi. Tle sem so nas prišli obiskat Lenčekov gospod, pozneji ljubljanski škof Pogačar, naš sosed v Vrbi in iz mladih dni Jurijev prijatelj. Nemško smo vsi znali, govorili med seboj in molili smo pa le slovensko. Četudi so mati v Šent Ropretu bili le eno leto, smo jih pa potlej med seboj imeli, ker smo jih tu pokopali.

V pokoj se je Jurij podal v Wallburgen. Iz Wallburgena se je vrnila Urša domu na Kranjsko. — Pozneje je bil Jurij v mali župniji na jezerskem Otoku (Maria Wörth) blizu Celovca. Zadnja štiri leta je bil Jurij v počitku v Ovčji vasi (Wolfsbach), pol ure od Žabnice. Oskrbovanja mu ni kaj bilo, ker je v tej fari le malo ljudi. Opravljati bi pa tudi velikega ne bil več mogel, ker je popolnoma opešal. Tukaj je vmrl in bil tu pokopan. Kamen ima na grobu z nemškim napisom.

Z vljudno prijaznostjo mi je ljubljanski vseučiliški profesor dr. Lambert Ehrlich pred kratkim na-

slednje pisal: Čul sem, da se zanimate za nagrobni napis Prešernovega brata. V božiču sem ga — sem tam doma — prepisal. Glasi se: »Ovčja vas na Koroškem. Tukaj počivajo častitljivi gospod fajmošter, Juri Prešern, ki so službo fajmoštra 30 let opravljali. Rojeni 24. marca 1805, umerli 7. oktobra 1868. Blagor jim, kateri v Gospodu zaspe. V slavi nebeški se tam prebude.« — Hvaležen te besede v pričujočem župnik Jurij Prešernovem životopisu natiskujem.

Lenka nadaljuje: Nama z Uršo je brat Jurij vse zapustil, kar je imel. O smrti na njegov vrbenjski dom, k Ribiču, niso poročali. Zato mu nobeden Ribičevih ni bil na pogrebu.

VRSTE RASTI IN OBLIKE ČLOVEŠKEGA TELESA

† Dr. Fran Čibej

Človek je čudovito enoten stvor iz duše in telesa. In pogostokrat se nam zazdi, da more prav taka in taka duša bivati le v tako in tako zgrajenem telesu. Debeluhasti zlodej napravlja vtis dobrohotne neumnosti. Spletkar je grbast in pokašljeje. Stara čaravnica kaže uvel ptičji obraz. Ženska iz ljudstva z zdravo pametjo je tršata, čokata in okrogla in se upira z rokami ob boke. Svetniki se nam navadno prikazujejo nadpovprečno vitki, z dolgimi udi, prozorni in blede. Kaj bomo dejali na to? se vprašuje slavni učnjak E. Kretschmer, ki navaja vse te zglede in je napisal veliko knjigo o zvezi med človekovo dušo in telesnostjo.

Preden poskusimo odgovoriti na to vprašanje, se moramo seznaniti z ustrojem in sestavo človeškega telesa. Najprej moramo vedeti, kake vrste (tipe) stasa in rasti, postave in oblike srečamo pri ljudeh. Potem šele bomo odgovorili na zgornje vprašanje, kako je določena duševnost združena tudi s čisto svojevrstnim telesom. Bravcu hočemo prikazati nekaj važnih izsledkov, ki jih je dobila znanost zadnje čase v tem pogledu.

Ločiti je treba troje vedno ponavljajočih se glavnih vrst postave in ustroja telesa. Veda jih imenuje: leptozomni tip (leptos, grško, = tenak, nežen), atletski tip (robusten, mišičnat) in piknični tip (piknos, grško, = gost, močno rasel). K prvi vrsti spada še posebna podvrsta, tako imenovani astenični tip (steno, grško, = moč; astenija = slabotnost). Čeprav so ti izrazi tujke, jih hočemo privzeti v naslednji razpravi. Bravec naj pazi, da bo podrobno označbo teh tipov imel jasno pred očmi, potem mu te besede ne bodo delale težav.

Kakšne splošne znake imajo torej imenovane vrste? Prinašamo najprej njih razpredelnico, iz katere so razvidni osnovni podatki, ki veljajo za navadnega človeka. Sicer pa je treba primerjati številke v posameznih predelih. Nekatero številke nas takoj presemetijo, pri pikniku n. pr. teža telesa, obseg prsi in zlasti trebušni obseg; pri atletiku dolžina nog, obseg v laktih, teža telesa; pri asteniku teža telesa, obseg prsi, obseg čez boke.

Oblike	Astenični tip		Piknični tip		Atletski tip	
	moški	ženska	moški	ženska	moški	ženska
Telesna velikost	168·4	153·8	167·8	156·5	170·0	163·1
teža v kg	50·5	44·4	68·0	56·5	62·9	61·7
širina ramen	35·5	32·8	36·9	34·3	39·1	37·4
obseg prsi	84·1	77·7	94·5	86·0	91·7	86·0
trebušni obseg	74·1	67·7	88·8	78·7	79·6	75·1
obseg čez boke	84·7	82·2	92·0	94·2	91·5	95·8
obseg v lakteh	25·5	20·4	25·5	22·4	26·2	24·2
obseg roke	19·7	18·0	20·7	18·6	21·7	20·2
obseg v mečih	30·0	27·7	33·2	31·2	33·1	31·7
dolžina nog	89·4	79·2	87·4	80·5	90·9	85·0

a) Leptozomni (astenični) tip.

Leptozomni tip rasti in postave ima čisto določene znake, ki jih najdemo pri moških in ženskah; toliko je pa razlike, da so znaki pri ženskem telesu

Astenični tip (močno razvit).

v splošnem manj izraziti. Zato si vzamemo za merilo moškega. Bistveno za moškega astenika je nekaj, kar se že pri grobem opazovanju hitro očituje: pičla debelost pri povprečno nezmanjšani dolžini. Ta slab razvoj debelosti se opazi pri vseh delih telesa; obrazu, vratu, trupu, udih in pri vseh tkaninah: koži, tolstnici, mišicah, kosteh in žilju. Zato je povprečna teža prav tako kot vse mere obsega in širine majhna v primeri s povprečnim moškim.

V izrazitih in celo boleznih primerih dobimo tale celotni vtis: pred nami je suh, tenko rasel človek, ki se nam zdi večji kot je v resnici, z brezsočno in malokrvno kožo; z ozkih pleč mu visé suhe, mišično tenke roke z ozko dlanjo; prsni koš je dolg, ozek in ploščato raven, na njem se rebra dajo prešteti; droben trebuh brez tolsče zaključuje trup, spodnji udi so taki kot zgornji. Telesna teža močno zaostaja za dolžino telesa, obseg prsnega koša je majhen v primeri z obsegom čez boke.

Često vidimo tudi še drugačen tip astenika. Ima širša pleča, a kot deska raven prsni koš in zelo tenke in drobne kosti na plečih. Namesto drobnega trebuha vidimo v nekaterih primerih pobešen, majhen trebuh ali tudi znake odebelelosti, ki je pa ne smemo zame-

njati s trebuhom piknika. Radi se astenični znaki združijo z atletskimi znaki, n. pr. dolg, ozek prsni koš, zvezan z robotimi udi, glavo atletika na mišičnato vitkem ali pa tudi naravnost suhem in drobnem telesu in podobno.

Zanimivo je vprašanje, ali nahajamo astenični tip enakomerno v vseh starostih? Zdi se, da se ohrani v glavnem nespremenjen v vseh življenjskih dobah. Že kot majhni otroci so asteniki često slabotni in nežni. V dobi doraščanja (pubertete) asteniki navadno hitro in ozko vzrastejo in tudi v moških letih in starosti ne kažejo niti najmanjšega nagibanja k močnemu mišičju in debelosti. Ta tip kmęta n. pr. lahko opravlja krepko telesno delo, pa vendar se mišice po obsežnosti ne bodo prav nič okrepile. Astenik se lahko najbolje hrani, da, jé lahko požrešno, a ostal bo suh.

Del astenikov se zelo zgodaj stara. Tuintam opazimo že na 35 do 40letnih moških znake starosti (senilnosti): zgubančeno kožo, izstopajoče žilje itd. O telesni velikosti treba pomniti, da ostanejo nekateri asteniki trajno majhni, a v splošnem so izrazito majhno zrasli redki.

Astenične ženske so po svojem bistvu podobne moškemu, le v enem ne; niso samo suhe in vitke, temveč pogosto tudi majhne. Večkrat pa tudi ženske dosežejo precejšnjo velikost. V glavnem pri ženskah med težo in visokostjo ni tolikšne razlike kot pri moških.

b) Atletski tip.

Moškega, ki spada k atletskemu tipu, spoznamo po močno razvitem kostnem ogrodju, močnem mišičju in močni koži. Celotni vtis je tale: pred nami je srednje ali visoko rasel mož s posebno širokimi pleči, močno razvitim prsnim košem, z napetim trebuhom in obliko trupa, ki se na spodaj skoraj zoži, tako da se medenica in sicer precej velike noge v primeri z rokami in pleči zde večkrat vitke in ozke. Robata, visoka glava stoji pokonci na prostem vratu. Obrisi telesa kažejo zaokrožene črte in močno nagubanje, ki nastane zaradi dobrega in močno razvitega mišičja. Kostni stopajo navzven, posebno v obrazu. Povsem grobo okostje se vidi zelo jasno na ključnici, na členkih rok in nog. Poleg pleč so zelo močno razviti tudi konci udov, ki so pogosto naravnost velikanski. Obseg na dlani doseže često 23 cm, širina pleč celo 42·5 cm, kar znaša 5 cm več kot navadno. Poleg kosti in mišic je tudi koža močno razvita. Dobra in napeto prožna je ter se zdi posebno v obrazu groba, debela in testena. V nasprotju s temi tkaninami je tolsča razmeroma revna oziroma ostane običajna. Velikost telesa je navadno nadpovprečna. Višine preko 180 cm niso nič posebnega, največji atletiki dosežejo tudi 186 cm. Navzdol določiti mejo je težko, ker nastopajo atletski znaki tudi pomešani z drugimi.

Poleg označenega tipa srečujemo še drugega. Namesto da bi telo bilo spodaj razmeroma vitko, je često naravnost okorno in zavaljeno. Pleča so grdo debela in štorasta, koža na obrazu testena, ostrí obrisi mišičja so zabrisani s precejšnjo tolsčo.

V razvoju atletskega tipa je malo zanimivega. Znaki postanejo očitni že v mladeniški dobi; od približno 18. leta naprej so znaki že dobro vidni. Ko telo doraste in po 25. letu, sta rast in stas še bolj jasna. Oblika se ohrani tudi do 50. leta nespremenjena, da bi pa pozneje izginila in se spremenila, tudi ni ver-

jetno. Toliko naj še povemo, da je atletskih tipov razmeroma malo.

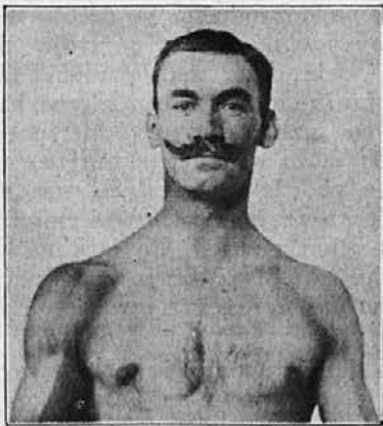
Atletski tip pri ženskah ima približno iste lastnosti, ima pa tudi nekatere značilne spremembe. Tolšča se pri atletskih ženskah često neovirano razvije, je tu in tam naravnost obilna. A razvoj tolšče je navadno v pravem razmerju do ostalih tkanin, zlasti kosti in mišic. A poleg teh atletskih žená z žensko zaokroženimi oblikami so tudi take z izrazito moškimi potezami v obrazu in stasu. Zlasti v današnjem času so taki tipi ideal. Atletski moški se precej približujejo umetniškemu idealu moške lepote, ta tip žene se pa precej oddaljuje od ideala prave ženske lepote.

c) Piknični tip.

Znaki pikničnega tipa so najbolj očitni pri človeku srednje starosti. Piknični človek ima močno razvito trebušno duplino, prav tako glavo, prsi, trebuh. Pleča, roke in noge pa so bolj nežne in drobne. Groba slika o pikniku je približno tale: srednje velika, jedrovita postava ima mehak, širok obraz na kratkem, precej debelem vratu; lep tolsti trebušček se dviga izpod globokega, izbočenega prsnega koša, ki se navzdol razširja. Udje so mehki, okrogli, kažejo malo obrisov kosti in mišic, so često zelo ljubki; roke so mehke, bolj kratke in široke. Posebno zapestje rok je večkrat ozko in drobno. Pleča so bolj okrogla in navzgor potisnjena. Tudi glava se pogrezne med rameni naprej, da kratki, debeli vrat skoro izgine.

Nad vse značilno za piknika je razmerje prsi, pleč in vratú. Razmerje skromnega obsega pleč do velikega obsega prsi se bistveno razlikuje od razmerja pri atletiku, kjer prevladujoča širina ramen močno presega širino prsi. Atletski trup se nam zdi predvsem širok, piknični pa globok. Tam je poudarek na plečih in koncih udov in na sredini trupa, na prsnem košu, ki je kot sod navzdol razširjen, in na tolstem trebuhu. Udje so povprečno prej kratki kot dolgi.

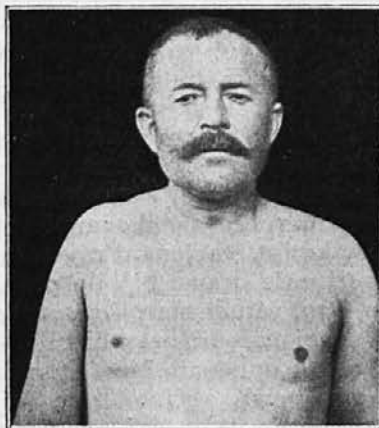
Povprečna velikost pikničnih moških je srednja (167·8). Ker so po večini močno debeluhasti, telesna teža za velikostjo ne zaostaja, jo celó prekaša 68 (69): [1] 67·8. Da tehta piknik nad dva stota, ni nič redkega.

Atletski tip.

Zgodi se tudi, da se teža telesa v raznih starostnih dobah skokoma in nenadoma zelo spremeni. Piknik je n. pr. imel 107 kg, okrog 60. leta je teža hitro padla na 76 kg.

Piknični ljudje so si med sabo zelo podobni. Ta krog je zaključen in kaže malo sprememb. Paziti moramo, da se ne držimo samo znaka debelosti in čokatosti, temveč da pazimo tudi na ostale znake. Debelost ni zadosten znak in hudo bi se zmotili, če bi na težaku in tudi pri večini mladih ljudi pod 30. in 35. letom iskali tolšče. Kakor rečeno, se piknični znaki v teku življenja dosti močneje spreminjajo kakor znaki ostalih dveh tipov. Pikničnost se nam prikaže najčisteje šele v dobi zrelosti, po 30. letu, proti štiridesetim, po 60. letu pa se zopet zabriše in spremeni. Mladega piknika lahko zamenjamo z atletskim tipom.

Piknični tip.

Zato je dobro, da se držimo zanesljivih števil, ki jih za povprečne vrednosti kaže naslednja razpredelnica:

	piknik	atletik	astenik
obseg glave	57·7	56·3	55·6
širina pleč	37·9	39·4	35·9
obseg prsi	95·7	90·9	85·9
trebušni obseg	84·4	78·8	70·6

Iz razpredelnice dobro vidimo, da ima tudi mladostni piknik največje številke pri obsegu glave, prsi in trebuhu, da torej že kaže širino in okroglost, ki jo bo dobil pozneje.

Piknični telesni ustroj žensk je nekoliko različen od moškega. Tudi ženska je debela čez trebuh, a tolšča se nabere bolj ob prsah in bokih. Piknične ženske so razmeroma manjše od pikničnih moških. Izrazito majhnih izpod 150 cm je mnogo. Zelo mlade piknične ženske, ki se nagibajo k debelosti, lahko po drobnosti postavijo zamenjamo z asteničnimi, če smo seveda površni opazovalci. Sploh kažejo mladi ljudje, moški in ženske, v dvajsetih letih še čisto nejasne telesne oblike, podolgast obraz in ozko postavo, pozneje pa postanejo izraziti pikniki. Zato jih ne smemo prehitro uvrstiti v določen predal.

Spoznali smo glavne in splošne znake asteničnega, atletskega in pikničnega človeka. Dati hočemo še obris nekaterih podrobnosti, ki so zelo značilne, in sliko dopolniti še v važni točki. Doslej namreč še nič ni bilo govora o človeški glavi in ustroju ter obliki obraza. In vendar je obraz osrednja točka vsega človeka; iz potez obraza moremo spoznati marsikaj o človeški osebnosti, saj je obraz tako rekoč vizitka, iz katere nam postane razumljiva podrobna duševna in telesna svojstvenost človekova. (Dalje prihodnjič.)

NARODNO GLEDALIŠČE V LJUBLJANI

Ljubljanska drama je sicer gospodarsko v hudi krizi, katero skušajo reševati na vse mogoče načine: uprava po svoje, »Društvo prijateljev gledališča« tudi po svoje — pred meseci namreč, zdaj ne več, igravci pa tudi po svoje. Višina ljubljanske drame, njena umetniška prvovrstnost je nesporno priznana. Zlepa ne bi našli menda igravcev, ki bi mogli v tako različnih in vendar povsem izdelanih vlogah nastopati. Tudi režiserji, kakor so Gavella, Debevec, Šest, so zreli možje, sposobni za vsako gledališče. Vendar so si te osebnosti med seboj toliko različne, da nam ves zbor režiserjev z upravo vred more nuditi igro vsake dramske vrste in vsake, tudi najbolj moderne smeri. Tudi duhovni teater, celó misterij in igro na prostem nam rad nudi. V tej vsestranskosti se naša drama razlikuje od drugih po svetu in ima obenem poročstvo, da ne more propasti; pa tudi zveza z ljudstvom, ljudskimi gledališči in vobče z duhovnimi potrebami naroda je s tem v kali ustvarjena. Prav zaradi te raznovrstne zmožnosti naše drame bi bilo prav, da bi bolj gojili domačo igro, četudi starejšo, seveda prirejeno, kakor delajo drugi narodi; prav bi bilo, da bi vsako leto dali tudi nekaj duhovnih iger. Zakaj neki bi bilo potrebno, vedno jemati večino dram iz bolehavega meščanskega sveta in tako dajati vsemu gledališču značaj meščanskega teatra, ki je vendar danes v največji duhovni krizi! To je sicer uslužnost pred občinstvom, ki je res zgolj meščansko, pa za narodno gledališče ni nujno potrebna, tudi iz denarnih vzrokov ne.

Če govorimo povsem odkrito, moramo reči: Na pretežno meščanskem gledališču, torej onem, ki je izšel iz religiozno plehkega ali mrzlega meščanstva in tudi predstavlja največ in najrajši njegovo življenje, resnično verni ljudje ne bodo imeli nikdar pravega interesa. Njihov svet je namreč dejanski drugačen, zato jim je ono vzdušje takega odra tuje. Zato tudi srčne potrebe po tem gledališču ne bodo nikdar imeli in je vsak poskus, pridobiti jih za gledališče, že vnaprej brezuspešen. Shajali bodo brez gledališča, kakor živé brez čiste umetnosti, ki je za večino smrtnikov v vseh časih po pravici — luksuz. Poleg tega je pravo gledališče, kakor je naše, za zrelega človeka; kjer pa so tudi vzgojni zakoni merodajni — in za mladino so tudi v teatru — je treba, da vzgojitelj tudi teh ne pozabi, ko koga pošilja k predstavi. Ni treba še posebej poudarjati, da so verniku moralne vrednote, ki jih mora vzgoja predvsem negovati, važnejše od vsakih drugih, tudi estetskih, kaj šele zabavnih. Zato je razumljivo, da vzgojitelj meščanskemu teatru danes ne bo kar vnaprej mogel zaupati, saj se v njem življenjska vprašanja rešujejo večinoma brez religije, posebno brez one, ki je iskreno in resno prepričanje večine nas vseh. Zato je kljub umetnostni višini in brezpogojni kulturni potrebi, tudi kljub vsestranskemu hotenju in kljub sedanji etični resnobi naše drame klic po izrečno katoliškem teatru in njegovi igri potreben in povsem sodoben, prav tako kakor neprestani klic po katoliški literaturi. Saj to je v bistvu klic po katoliškem človeku in njegovem umetnostnem oblikovanju, ko umetnost kot umetnost ven-

C. Debevec kot Matsuo v Prazniku cvetočih češenj.

dar ni ne katoliška in ne nekatoliška. — Pa razpravljati o tem bi nas vodilo predaleč. Potrebno pa se mi zdi, načelne misli o tem kratko zapisati.

Izmed slovenskih stvari smo v tej sezoni videli v ljubljanski drami dozdej dvoje del: Cankarjevo **Pohujšanje v dolini šentflorjanski** in Golijevo **Kulturno prireditev v Črni mlaki**. Cankarjevi hinavci, potepuhi, svetohlinci itd. so danes že zgodovina. Zato igra ni več sodobna, le zgodovinsko in literarno več človek bo to farso razumel do zadnjega dna. Danes se nam zdé ti ljudje smešni, sami se jim smejemo; zdi se, da nam nič ne izprašujejo vesti. Igrano pa je bilo delo pod Šestovim vodstvom tako, da je bila predstava Cankarja vredna. Zlasti prvo dejanje je bilo klasično režirano in igrano. Zlodej g. Pečka je bila nepozabljiva stvaritev. Le pri drugem dejanju naj bi bila, menim, literičnost — pravi Cankarjev svet — bolj poudarjena. — Golijevo delo je dobrodušna in dobra veseloigra. Živahen pripovedovalni jezik s svojo preprostostjo in zanimivo vsebino na mah pridobi. Igra sama je v tretjem dejanju sicer slabše zgrajena kakor v prvih dveh, nenadna razkritja preveč presenečajo in niti potrebna niso; a to na odru skoraj ne moti. Zaradi vsebine (naše podeželsko mestece, uradništvo, rodoljubje, slovanska vzajemnost, ruski emigranti in češki profesor s svojimi metulji) bo igra na deželi lahko žela velike uspehe. Naj bi jo naši odri pograbili! Prav je, da so naši igravci to igro z veliko ljubeznijo nastudirali.

Krležovo delo **V agoniji** je težka stvar, dejanje je zgolj notranje. Zato delo na odru skoraj utruja in preveč zahteva od gledavca, da bi bila privlačna. Problem propadajoče meščanske družine, ki se konča s samomorom, je sicer nad vse važen, pa nepopolno rešen, če sta obup in smrt sploh rešitev.

Resna stvar je bila Strindbergova **Sonata strahov** v izvrstni režiji g. Debeveca. To je pa povsem sodobna igra! Notranja gniloba kapitalistične družbe je tod

pokazana v strašnih vicah vesti, pravice in strahu pred onostranstvom. Resnično, lepoto in dobroto ljubeči študent pa nosi misel vsega dela: Iz teme in sovraštva moramo — luči in ljubezni nasproti, če sploh hočemo še živeti.

Sveta Ivana B. Shawa zaradi naturalističnega pojmovanja te svetnice katoličana odbija. Epilog se naravnost norčuje iz kanonizacije orleanske device. Katoliško čuvstvovanje drama resnično žali. Ne razumem, če je za g. režiserja Krefta potrebno, da tako rad podaja prav take stvari. Dobro vem, da so taka dela odtegnila gledališču že mnogo občinstva.

Feldmanov **Zajec** je nedolžna vojna zgodba. Režiser in igravci so iz nje iztisnili vse, kar so mogli. Gizdavi avstrijski oficirček, ki se zanima samo za zajca, za vojskovanje pa več kot nič, pa vendarle pomaga buditi v ljudeh — našo državno zavest, zato tudi ta igra ni bila odveč.

Pravica do greha je vlekla že zaradi naslova. Werner je problem zakonske nezvestobe spravil kar — v veseloigro. Zato seveda na etično stran sploh ni smel misliti, ampak je skušal samo zakonca spet pomiriti in spraviti — zato mora njuna tašča le gladiti in iz nezvestobe narediti — le malenkostno slabost vseh zakonskih. Resnemu človeku tudi ne bodo vseh zelo svobodni dovtipi na račun zakonskih intimnosti. Pač zabeljena meščanska komedija!

Shakespearejeva **Komedija zmešnjav**, ki je letošnjo sezono začela, naj bi pa priklicala za seboj še mnogo dobrih mojstrov.

Praznik cvetočih češenj. Japonska igra. Po Takedi Kumi spisal Klabund. Trije starci, romarji na Fushijamo, sveto goro Japoncev, srečajo »sina božjega« Kwana. Očeta tega mladega mikada, ki je bil človekoljuben in pravičen vladar, so umorili pred dvanajstimi leti na praznik cvetočih češenj. (Češnje so Japoncem sveto drevo. Ne rodé toliko sadú kot pri nas, pač pa silno dosti košatega cvetja.) Romarji razodenejo Kwanu najvišje človeške čednosti: pogum in ponižnost, žrtev iz zvestobe, žrtev duše in zvestoba do Boga. Kwan, ki ne ve, da je mikado, obiskuje vaško šolo modrega učitelja Genza, čigar slava je dospela že do samega Tokia. Medtem ko se drugi učenci Genzovi igrajo radi praznika, pripelje gospa Chiyo svojega otroka Kotaro h Genzu v šolo. Genzo se čudi, zakaj pada Kotaro iz pogumne brezbriznosti v silno žalost, ko hoče mati oditi. Tudi Kwan tolaži Kotaro, ne vedoč, da je prišel Kotaro v šolo zato, da bi namesto njega žrtvoval svojo glavo, in ne vedoč, da je Kotaro v dečka preoblečena deklica. Prav radi tega se vname med njima silno lepo slikana ljubezen, v kateri se Kotaro končno ne more več zatajiti: Kwanu pove, da je deklica. Prikaže se Gemba, služabnik tirana Shiheia, in pove, da vlada ve, kje se nahaja Kwan. Edino stari Matsuo ve za znake, po katerih bi bilo mogoče spoznati Kwana. Čeprav se Genzu srce do zadnjega upira, vendar sklene umoriti Kotaro, ki je Kwanu silno podobna, da bi narodu rešil »božjega sina«. Njegova žena naj bi mu pri tem pomagala. Skleneta tudi umoriti Kotarino mater Chiyo, da bi se stvar ne razvedela, in tudi Matsua, če bi ta spoznal prevaro. Genzo umori Kotaro, Matsuo prevare »ne spozna«, Gemba odnese glavo tiranu, Genzo hoče umoriti Chiyo, ki z blazno žalostjo išče Kotaro, pa spozna po beli srajčki, mrtvaškem prtu in igrački, da sta Genzo in Matsuo sklenila

žrtvovati njeno hčer za rešitev Kwana in da je šla Kotara prostovoljno v smrt. Kwan ne prenese te smrti in se zabode tudi sam, da bi se njegova duša združila z dušo Kotare. Pod sveto goro se prebudita s smehljajem večnega življenja, s smehljajem Bude, Kwan in Kotara med romarji na praznik cvetočih češenj. Ta stara japonska drama je po večnem nemirnežu in raziskovavcu duše Klabundu predelana velika pesem žrtve, ljubezni in spojitve tega življenja z onostranskim. Ko sem gledal sliko Klabunda na mrtvaškem odru, sem se zgrozil, kajti s tistega lepega obraza je sijalo nekaj, kakor da sije vanj življenje z drugega sveta — prav tako kot je sijalo iz njegove pesmi in z lic Kwana in Kotare po smrti tam pod sveto goro Fushijamo. In človek čuti ob tej drami, ko da smrti ni in da kraljuje na tem in na onem svetu silno božanstvo, čigar večno živo, neslišno godbo sliši vsakdo, ki je razumel visoke čednosti poguma, ponižnosti, žrtve, zvestobe. Zdelo se mi je, ko sem gledal na odru te japonske očete, matere in otroke, kakor da so pozabili biti igravci in igravke in da jih je zagrabila velika sila lepote. Glej, naši igravci so v dobri drami res doma in neprimerno srečnejši v kakem Strindbergu, Klabundu, Shakespeareju, kakor pa kadar morajo igrati plehke stvari. Debevec se je pri tej drami lotils svojo družino težke stvari, pa je nam in njej duše kakor učaral, da smo romali po krajih, ki so tako odmaknjeni od materializma sedanjosti, kakor so daleč bregovi svete gore Fushijame.

B. Magajna.

KIPAR FRAN GORŠE

Med mlajšimi slovenskimi kiparji, ki so javno nastopili po vojski, je eden izmed najboljših Fran Gorše. Dovršil je sicer že več javnosti dostopnih del, zlasti cerkvenih, vendar po večini izven naše države, na Primorskem. Tako širokemu občinstvu pri nas — navzlic temu, da je bilo zelo veliko njegovih kipov že objavljenih po raznih domačih in inozemskih listih — le ni tako znan, kot po svoji izvirnosti in umetniški vrednosti zasluži. Zato je dolžnost našega lista, ki si je postavil za nalogo, seznanjati široke kroge slovenskega ljudstva z najpomembnejšimi domačimi umetniki, da predstavi svojim bravcem tudi Goršeta.

Rodil se je Fran Gorše leta 1897 v Zamostecu pri Sodražici na Dolenjskem. Njegov pokojni oče je bil knjigovez in mu je mladi France do svojega štirinajstega leta pomagal pri delu. Knjige, ki jih je imel venomer v rokah, so ga zanimale, da je kar po vrsti prebiral vse. Sam pripoveduje, da so ga pa najbolj zanimale ilustracije, ker je že zgodaj čutil potrebo po oblikovanju. V Ljubljani je studiral na tehnični srednji šoli kiparstvo pri profesorju Repiču. Ker mu je vojska prekinila studije, je bil šele leta 1921 sprejet na umetnostno akademijo v Zagrebu. Učil se je pri profesorjih Valdecu in Frangešu, zadnji dve leti pa mu je bil učitelj Meštrovič. Na akademiji je bil zaradi svojih uspešnih del dvakrat nagrajen.

Po končanih akademskih naukih je odšel v Italijo, da bi se spopolnil v svoji stroki ob delih italijanskih klasičnih mojstrov. Prihodnje leto (1926) se je naselil v Trstu, kjer je večkrat razstavljal hkrati s še nekaterimi slovenskimi umetniki in z Italijani iz Primorja.

Po treh letih se je preselil v Gorico. Tam je ostal do leta 1930, ko se je za stalno nastanil v Ljubljani, kjer si je uredil kiparsko delavnico in kjer živi in dela še danes.

To bi bil v kratkem obris njegovega dosedanjega življenja, ki je bilo polno dela in tudi uspehov. Največ kiparskih naročil je izvršil na Goriškem. Tako je izdelal za razne po vojski obnovljene cerkve več kipov po naročilu italijanskega urada za škodo po vojski. Izdelal je mogočno bronasto »Razpelo« za cerkev pri Sv. Petru v Gorici, za pročelje cerkve v Selu na Krasu je ustvaril »Madono«, za cerkev Sv. Ivana v Devinu pa »Angela miru« in še nekaj drugih po raznih krajih slovenskega Primorja. V Ljubljani je izdelal več prav uspešnih nagrobnih spomenikov za pokopališče pri Sv. Križu. V tivolskem parku je lani postavila ljubljanska mestna občina njegovega »Dečka z gosjo« kot okras vodnjaku. Gorše je doslej razstavljal v Trstu in Gorici pa na mednarodni dveletni razstavi v Benetkah, v Padovi, seveda tudi v Ljubljani in v Beogradu. Njegova dela je kritika sprejela prav ugodno in je dosegel zanje povsod veliko priznanje.

Kakor je samo po sebi umljivo, je na mladega kiparja mogočna Meštrovičeva osebnost globoko vplivala. Nekaj let se je ta učitelj umetnosti vpliv prav dobro opazal, dokler ni pričel Gorše čedalje vztrajneje iskati pravi svoj izraz. Poglavljal se je vedno bolj v naravo in jo studiral, da se mu je s trdim delom in resno voljo polagoma posrečilo ostreti se odvisnosti. Gorše ni izrazit pristaš nobene izmed umetniških struj, ki so v zadnjih letih pritegnile v svoje tokove večino upodablajočih umetnikov z manj močno osebnostjo. Njegov zdravi nagon ga je obvaroval pred slepim posnemanjem modernih umetniških zablod, ki so vse samo znak nemirnega in v sebi neizčiščenega časa. Tako bi ga bilo težko uvrstiti v katero izmed vladajočih struj. Skuša podati vselej predmete kar najbolj življenjsko in resnično, prost vseh vplivov in napačne težnje po slogovni izvornosti za vsako ceno.

Polje Goršetovega udejstvovanja je široko. Gradivo mu je prevažna stvar, ker natanko ve, kako material, zlasti v kiparstvu, določa izrazni način, ki je pri vsaki vrsti gradiva popolnoma drugačen. Najrajši dela v žlahtnem gradivu, v kamnu. Mnogo je izvršil del tudi v lesu, kjer je pokazal veliko tehnično spretnost in zmožnost, podati bistveni značaj tega plemenitega materiala. Gorše pa ni le kipar, je tudi dober risar, kar priča vrsta njegovih risb, zlasti še prav uspešnih ilustracij k raznim mladinskim knjigam in listom.

Če naj navedemo nekaj najznačilnejših njegovih del, bi imenovali »Brezmadežno«, izvršeno za cerkev v Trnovem, »Poljub«, veliko leseno skulpturo, »Materinstvo«, ki je na že omenjeni mednarodni razstavi v Benetkah leta 1930 dosegla splošno priznanje, »Vesela prijatelja« (skupina v lesu), Bevkov portret, katerega smo v zadnji številki objavili, in »Pridigarja«. Pa to so le poglobljena dela, zakaj Gorše je zelo priden in plodovit, tako da je doslej izdelal že skoraj nepregledno množino del.

*

K risbi »Svete Družine« ni treba pojasniti, saj je jasna slehernemu. Prizor je prav toplo in prisrčno podan. Globoko izrazita je glava »Mučenika«, kmetškega kralja — upornika Matije Gubca, ki kaže Gor-

šetovo umetnost iz zadnjega časa, ko je poudarek na realistično življenjskem izrazu. Tudi portret pokojnega nadškofa Fr. B. Sedeja, velikega slovenskega trpina, ki je bil izvršen za cerkev v Cerknem na Goriškem, je dokaz umetniške sile in točne karakterizacije velike osebnosti upodobljenca. Tudi »Brezmadežna« je delo, ki združuje z iskreno gorečnostjo lepoto in čistost oblik v resnično umetniški izraz Madone. Prav odlična po svoji poglobljenosti in poduhovljenosti je nežna, malce idealistična portretna soha kiparjeve žene. Podobna, dasi bolj stvarno podana je »Meščanka«, prikupen portret matere z otrokom, ki je podan res živo in je dobro zaključen. Sem sodi tudi relief »Mati z otrokoma«, prav ljubko delo v lesu, ki mu je kipar umel dati vso njegovo izrazitost. Izmed Goršetovih portretov je poprsje italijanskega umetnostnega kritika Pocarinja po svoji izrazitosti med najbolj močnimi deli. Doseglo je na razstavi v inozemstvu soglasno pohvalo. Za primer Goršetovega realističnega načina, ki prehaja že v grotesknost, more služiti lesena soha »Kosec«. Zamah in vsa postava sta prav točno, skoraj že pretirano resnično podana.

Že ta kratki pregled njegovega dosedanjega udejstvovanja dokazuje, da je Gorše res umetnik, ki po svoji resnobi, izvornosti in stvariteljski moči zasluži, da mu dá javnost čim več prilike, pokazati dela svojega talenta v velikih javnih naročilih. Treba je, da se odločujoči končno zavé, da imamo tudi med Slovenci vrsto odličnih kiparjev, katerim moremo brez skrbi poveriti tudi največja dela. Eden prvih med njimi je ravno Fran Gorše.

K. Dobida.

N O V E K N J I G E

Ivan Cankar: Zbrani spisi. XVI. zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. Založila Nova založba v Ljubljani, 1933. — Veliko delo, katero si je naložila požrtvovalna Nova založba, izdaja celotnega Cankarjevega življenjskega dela, se bliža zaključku. Še nekaj zvezkov, pa bo umetnikova podoba v celoti podana slovenskemu narodu. Z vsakim zvezkom nam postaja Cankarjev lik bolj jasen in razumljiv. Ta knjiga, že šestnajsta, ki vsebuje dela iz njegovih zrelih let malo pred vojsko, je še prav posebno zanimiva, ker smo sami sodoživljali vse to, kar je pisatelj v tistih časih vznemirjalo in težilo. V knjigi je vrsta satiričnih, kritičnih in polemičnih spisov iz let 1908 do 1912. Med njimi so politične satire in polemike, ki kažejo Cankarjevo tedanje duhovnost in kako se je njegov življenjski nazor od materializma oblikoval k idealističnemu pojmovanju sveta. Bolj od političnih spisov nas danes zanimajo slovstvena in umetniška vprašanja, katera je postavljala Cankar sebi in sodobnikom, in njegovi krepki, brezobzirni odgovori nanja. Zanimive so njegove ocene nekaterih pomembnih novih slovenskih knjig in pa poročila o domači oblikujoči umetnosti, kjer je Cankar pokazal veliko dovtetnost in umevanje. — Sledi »Bela krizantema«, ta tako značilno cankarski odgovor »Mojim recenzentom«, v katerem je vsa umetnikova življenjska in umetnostna izpoved. — O trilogiji »Volja in moč«, ki je po besedah urednika »vrsta podob iz večnega boja med dušo in telesom, hrepenenjem in dejanjem, čistostjo in grehom«, je Cankar sam dejal: »Iz noči in

močvirja je bil v nebeške daljine uprt moj verni pogled — vi pa ste me razglasili za pesimista.« — Knjigo zaključuje drama »Lepa Vida«, ta pesem hrepenenja, ki mu ni utešitve. Cankar sam je trdil o njej, da je »rokopis — najboljši, kar sem jih sploh kedaj napisal... knjiga samega čistega idealizma...« In vendar je to dramo ob prvi uprizoritvi sprejela z radostjo in z nagonskim umevanjem samo mladina, medtem ko starejši niso vedeli kam z njo. — Urednikove opombe in uvod podajajo mnogo slovstveno zgodovinskega gradiva, ki pojasnjuje postanek posameznih spisov. — Ko se bliža izdaja Cankarjevih Zbranih spisov h koncu, naj bi se vsak Slovenec, ki mu to gmotna sredstva le količkaj dopuščajo, zavedal, da je treba, da pridejo Cankarjevi spisi prav v vsako družino, kjer bodo trajno tvorili jedro in ogrodje sleherne domače knjižnice in ponos vse rodbine. — a.

Koledar Mohorjeve družbe za l. 1954. Tip našega koledarja se ustaljuje in mislim, da zdaj res vemo, kakšen mora biti koledar. Letošnji mohorski Koledar ima isto pol posrečeno, pol ponesrečeno lansko obleko, a za prihodnje leto obljublja novo. Prinaša sestavke, kot so bili do zdaj podobni v vseh letnikih. Kolednik si je vzel na vsak način premalo prostora. Kar tu priobčuje, je komaj dispozicija. Privoščil bi mu več prostora radi njegove modrosti in radi aktualnosti problemov, ki jih skuša reševati. Članki so posvečeni 1900letnici Kristusovega trpljenja, slovenski Narodni galeriji, izseljencem, našim umrlim itd. Račune o preteklem letu podaja »Razgled po svetu«, »Gospodarski pregled« in Letopis. — Prav je to, da so letos čisto izostali leposlovnih prispevki. Tako je Koledar etnotno ubran: resna, upoštevaljiva ljudska knjiga. S. V.

Matija Malešič: Izobčenci. Povest. Slovenskih večernic 86. zvezek. Izdala in založila Mohorjeva družba. Str. 119. Celje, 1955. — Malešič je začel svojo pisateljsko pot pod psevdonimom v »Slovenskih večernicah«, jih pa zapustil in se razvil v pisatelja drugod. Vendar mislim, da bi se njegovi povesti »Kruh« in »Živa voda« prav lepo prilegali okviru Večernic. Bolj se je tradicij osvobodil v svojih novelah, zlasti v onih, kjer riše prekmurske obraze. Njegove novele so živahne, gladko pisane in v svojem slogu — pisatelj ljubi pripovedovanje v živahnem sedanjiku, ljubi govor, nagovor, osebno razmišljanje — živo subjektivne, tako da kako mesto preide kar v lirično prozo. (Prim. tudi lirični uvod v povest »Kruh«.) A to, kar je pri noveli uspeh in odlika — ta živahni slog — to pri daljši povesti ubija, ustvarja dojem razvlečenosti, dojem, kot da pisatelj ne more naprej, dojem oblikovalne slabosti. To se pri »Kruhu« ne opazi — smatram to povest za Malešičevo najboljšo delo — opaza pa se že pri »Živi vodi«, kjer se pisatelj, zateka k prepogostnemu dialogu, razmišljanjem, govorniškim vprašanjem in podobno. To je glavna slabost tudi najnovejše Malešičeve povesti »Izobčenci«. Radi prepogostnega uporabljanja gori naštetih stilskih navad je povest premalo epična, preveč pripovedovana, razvezana, ne razgibana v dejanjih. Središče povesti je dekle Barica, okoli nje stojé trije »izobčenci«: fant Ture in starki Cecilija in Katarina. Druge osebe ne stopajo odločilno v ospredje. Imenovane štiri osebe v nekaterih prizorih rastejo v žive postave, kot n. pr. v prizorih: prihod

stark v rodno občino ali obhajilo obeh stark in njiju smrt. Tudi širši prizori iz vaškega življenja so dobri in živi. A če jih pogledamo kot členke v verigi dejanj, uvidimo, da je njih težišče vse preveč v liričnih, nedramatičnih elementih, da imajo podarek na čustvu in literarni zanesenosti. Če bi tu pa tam še kak stavek odpadel, ne bi bilo v škodo povesti. — V kmečki povesti »Kruh« je Malešič zagrabil v resen, sodoben socialni problem Slovenske Krajine, tudi »Živa voda« je sodobnosti dosti blizu, v »Izobčenci« pa je obdelal stari motiv socialnega skrbstva na vasi in občinskega sirotništva, a temu staremu motivu ni dal novega čara in novih barv. Malešič je doma iz Bele Krajine in je tja postavil svojo letošnje povest. A mogla bi se povest vršiti tudi kje drugje: nima nič tipično belokrajinskega na sebi. Zato nam je Malešič ostal dolžan povest iz realne Bele Krajine s sodobnim problemom in svojskim obrazom te naše pokrajine. Svetujem Mohorjevi knjižnici, da bi nam kmalu prinesla knjigo Malešičevih novel iz Slovenske in Bele Krajine. To bi bila dobra knjiga.

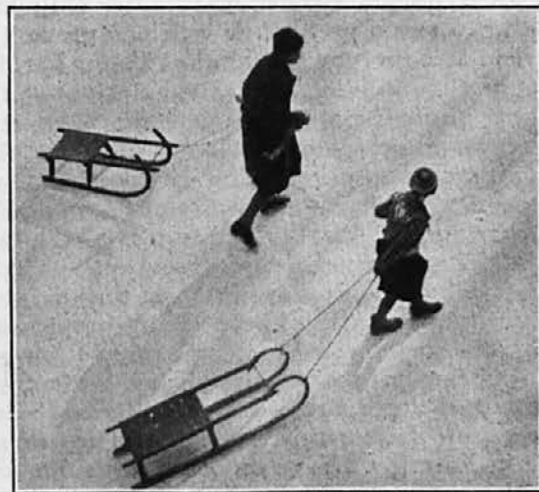
Smolej Viktor.

Naše morje. Napisali dr. Valter Bohinec, profesor Silvo Kranjec, dr. Karel Dobida. Str. 128. Redna publikacija za člane Družbe sv. Mohorja, 1955. — To je menda najbolj posrečena knjiga letošnjih mohorskih, tako po svoji tendenci kakor po svoji izvedbi. V časih, ko nam sosede toliko govoré o Jadranu kot o svojem morju, je prav, če jim pokažemo svojo, v zemlji in zgodovini pisano pravico. Knjiga je pisana mirno in stvarno — naj ji štejem to v odliko. Uvod ji je napisal predsednik »Jadranske straže« dr. Ivo Tartaglia in ji s tem dal močan podarek. Knjigo so sestavili trije slovenski strokovnjaki. Zemljepisec dr. Bohinec opisuje »Morje in kopno«: zemeljsko zgodovino Jadrana, njegove lastnosti, življenje v njem in ob njem. Sestavek končuje z opisom tujskega prometa, krajev in mest. Drugi sestavek, ki ga je napisal zgodovinar Kranjec, govori o borbah za Jadran in opisuje boje za nadoblast od rimskih časov preko dob hrvatske svobode do nadoblasti ogrske, beneške in avstrijske in zopetne osvoboditve v Jugoslaviji. Tretji sestavek je napisal dr. Dobida pod naslovom »Umetnostni spomeniki Dalmacijek«. V časovni zapovrstnosti opisuje razvoj likovne umetnosti — v prvi vrsti le stavbarstva — v dalmatinskih krajih: govori o rimski dobi, o Dioklecianovem Splitu, o starokrščanski umetnosti, o romanski dobi, o renesansi. Dalmacija, ki je stalno živila pod močnim vplivom dežele umetnosti, Italije, je ohranila slavne plodove svojih umetnikov. — Vse tri odstavke dopolnjujejo primerne ilustracije. Pri knjigi pogrešam dvoje. Pri odstavku o umetnosti v Dalmaciji bi nujno moral biti tudi oddelek o dalmatinskem slovstvu; saj umetnost ni le v stavbi in kipu, ampak tudi v besedi. Ena ali dve strani o dalmatinskem slovstvu bi bile majhen davek umetnosti, ki je cvetela v dalmatinskih mestih in dala plodove, ki se dajo postaviti ob onodobne evropske. Drugo, kar pogrešam in mora pogrešati vsak, je pozabljena Istra, pozabljeno Primorje. Saj vem, da to prav za prav ni pozabljeno, a tako nemo molčati o slovenskem morju v slovenski knjigi, ki je namenjena predvsem Slovincem, se mi ne zdi prav. S. V.

Dr. Andrej Gosar: **Za nov družabni red.** Sistem krščanskega socialnega aktivizma. Prvi zvezek: Uvod in osnove. 1933. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Izdano kot peta knjiga znanstvene knjižnice. Str. 575. — Gosar je napisal že mnogo lepih in temeljnih del o gospodarskih in socialnih vprašanjih. To najnovejše delo pa je njegovo največje in najpomembnejše delo. Ko izide še drugi zvezek, bo to sploh največje slovensko delo o socialnem vprašanju. Gosar nam v tem svojem delu podaja enotno zaokrožen sistem krščanskega aktivizma, ki skuša zajeti vse aktualne družabne in zlasti še vse družabne gospodarske probleme naše dobe in jih rešiti popolnoma v soglasju z modernim življenjem. Vsaka stran obširnega dela kaže, da je Gosar realist. Življenje gleda tako, kakršno je v resnici. Gosar sovraži prazna gesla in puhle besede, odklanja romantiko v gospodarstvu, postavlja svojo stavbo na dognanih dejstvih, ne pa na golih željah. Gosar gradi nov družabni red na temeljih današnjega družabnega reda, in sicer na osebni svobodi, svobodi v izbiri dela in konsuma ter na zasebni lastnini. Pri tem pa polaga glavno važnost na to, kako in v koliki meri vso to svobodo omejiti ter s tem vse življenje in ravnanje ljudi podrediti družabnim potrebam in koristim. Knjiga je razdeljena v dva dela: v uvod in v osnove. Pred uvodom se nahaja kratek **p r e d g o v o r**, v katerem pravi pisatelj med drugim tudi tole: »Tako preostaja današnjemu modernemu svetu prav za prav samo ena izbira: Ali pokažemo mi katoličani tisto zares pravo pot, ki vodi v obstoječih razmerah do pravičnega in zadovoljivega družabnega reda, ali pa se bodo ljudske množice obračale proč od Cerkve in se zgrinjale v komunistični oziroma boljševiški tabor.« (Str. 8.) V **U v o d u** govori Gosar o človeku, o dušah in družabnem življenju, posebno o njegovih zakonitostih. Dalje podá pojem družabnega reda in kratek pregled družabnega razvoja. V nadaljnjih poglavjih govori o družabnem vprašanju na splošno in še posebej o družabnem vprašanju naše dobe. Gosar poudarja, da se vrši danes najbolj brezobzirno izkoriščanje delavskih in vobče ljudskih množic pod videzom njihove popolne enakopravnosti in njihovega svobodnega pristanka. Posebnost sodobnega družabnega vprašanja je pa tudi v tem, da ima predvsem gospodarski značaj, da je v prvi vrsti gospodarsko vprašanje. — Dalje govori Gosar o reformi družbe, o vidikih za to reformo in utemelji potrebo po novem socialnem nazoru, ki ga imenuje **k r š č a n s k i s o c i a l n i a k t i v i z e m**. Drugi, najbolj obširni del knjige obravnava **O s n o v e** moderne družabne reforme. Tu nam je Gosar podrobno očrtal vse tiste temeljne modroslovne in etične, pa tudi sociološke in zlasti gospodarske temelje, poglede in dejstva, iz katerih naj bi snovali krščansko reformo družbe, kakršna bi najbolj ustrezala željam in težnjam delavnih slojev. Modroslovne in etične osnove je razvil ob Očenašu in ob zapovedi ljubezni. To izviritno in edinstveno poglavje bi moralo priti po mnenju dr. Aleša Ušeničnika v vsako Socialno čitanko. — V socioloških osnovah nam podaja kritiko marksizma, pa tudi krščanskega solidarizma. Tu se pokaže kot zastopnik občestvenega sodelovanja različnih stanov in slojev in kot nasprotnik načelnega razrednega boja, dasi prizna nujnost borbe v družabnem življenju. V gospodarskih osnovah govori o menjalnem gospodar-

stvu na splošno, o elementih in organizaciji zasebnega menjalnega gospodarstva ter o menjalnem mehanizmu. V teh poglavjih obdela silno važna vprašanja o pravični plači, o obrestih, o cenah, pridobitku, dohodkih, potrošnji, hranjenju itd. Važno je poglavje o kapitalizmu in njegovih zlih posledicah in o kolektivizmu. Zadnji dve poglavji govorita o narodno gospodarskih in družabnih pogledih na moderno menjalno gospodarstvo ter o družabnih problemih modernega menjalnega gospodarstva. V Dodatku je povedano, da bo v drugem zvezku govor o ciljih in potih krščanskega socialnega aktivizma. — Knjiga je zbudila veliko pozornost in priznanje. Dr. J. Jeraj smatra knjigo za velepomembno delo; dr. Aleš Ušeničnik piše v Času, da je to mogočno in močno delo, v katerem je pisatelj skrbno upošteval okrožnico »Quadragesimo anno«, kar mu je bilo tem lažje, ker je našel mnogo svojih misli v tej okrožnici potrjenih. Končno moramo izreči vso čast založnici, Mohorjevi družbi, ki je imela dovolj razumevanja in poguma, da je izdala v teh časih tako obširno znanstveno knjigo. Rudolf Smersu.

M a r a H u s : **Njene službe.** Založila kot 59. zv. svoje knjižnice Mohorjeva družba. Mara Husova se je rodila tam sredi Krasa, preživela otroška leta po divjih, puščobnih pašah, ki se razprostirajo med Sežano in Gabrkom, med Komnom, Tomajem in morjem. Podoba te pokrajine je Mara vzela s seboj v svet. Rinila se je kot služkinja skozi gnus in trpljenje — pa iskala vsakega, ki je bil pripravljen izreči prijazno besedo, iskala je skozi mrak vsak kotiček, v katerem se je skrivalo vsaj nekaj svetlobe. Ni se bala borbe in samotarjenja, vendar ni nikoli nehala koprniti po sreči, ki je popolne ni nikjer. Potem se je z voljo Kraševke preborila skozi šole in življenje jo je vrglo v Dom zdravja na konec Balkana, v Bitolj. Iz tega življenja je napisala marsikaj trpkega in grenkega, pa nikoli brez upanja, ker nikoli ji niso mogli ukleniti duše. V Zori in njenih službah je popisala samo sebe, to je vso težko pot slovenskega dekleta, kakršnih je na tisoče, le da ta Zora nikoli popolnoma ne klone. Zora je med služkinjami kljub vsem grenkostim poštena in vedra upornica. Zdi se mi, da ima Mara Husova bit umetnice v sebi in zmožnosti, s katerimi lahko nadvlada naše pisateljice, kar jih je bilo dosedaj, in da se končno povzpne do stvariteljice resnih umetnin.

S sankama v breg. (Fot. Fr. Krašovec.)

Z južnega Balkana je dala (v Mladiki) že nekaj dobrih novel, z njimi uvaja naš jug v našo knjigo. B. M.

Dr. Janez Ev. Krek: Izbrani spisi. IV. zvezek: Prvikrat v državnem zboru (1897—1900). Uredil Ivan Dolenc. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1955. Str. 252. — Trem zvezkom Krekovih Izbranih spisov (Mlada leta, Prvih pet let javnega dela in Socializem) je sledil sedaj četrti. Marljiva založnica Mohorjeva družba nam je s tem zvezkom Krekovih spisov dala knjigo, ki je prišla kot nalašč v naš čas. Kaže se nam v tej knjigi sicer začetek Krekovega političnega dela. Nekaj pesmi in povesti dopolnjuje sliko njegovega vsestranskega delovanja. A glavno, kar ta zvezek prinaša in v čemer je tudi njegova sodobno tako visoka aktualnost, so Krekova Vestfalska pisma, ki so izhajala 1899 v »Slovincu«. V teh pismih je imel Krek priliko, pokazati razmere med katoliškim življenjem v tedanji Nemčiji. Življenje med izseljenimi rojaki — čeprav je trajalo samo nekaj tednov — mu je dalo ne samo nešteto pobud za delo med njimi, ampak mu je omogočilo trezen pogled na majhne slovenske razmere. Ko danes prebiraš ta pisma, te večkrat srce zaboli, ko vidiš, da nismo od tedaj v marsičem prišli nikamor naprej. Zavzameš se pa, ko bereš, kako točno je Krek na drugi strani pogodil liberalizem. Ta pisma bi morali prebrati vsi Slovenci. Njih osnovna misel je aktualna in bo taka ostala. Marsikomu bodo odprla oči. Vsakemu pa bodo pokazala pot in mu navdihnili pogum. — Prof. Dolenc vrši z urejevanjem Krekovih Izbranih spisov veliko kulturno delo. Njegov uvod je skrben in poljuden. V Izbranih spisih in v izdaji naše velike ljudske založnice prihaja Krek spet med naše ljudstvo. V današnjih časih je to dvakrat važno. N. K.

Življenje svetnikov, 9. To je že deveti zvezek obširnega dela. Gotovo je hvalevredno, da se pri življenjepisih dá ljudstvu v roke resnično zgodovinsko jedro, brez raznih dostavkov in legend, ki jih je posameznim svetnikom navesil šele čas. Pri teh kratkih življenjepisih je ta zamisel dobro in strogo izpeljana. Vendar pa baš ta namen nekoliko ovira drugega, ki je ta, da bodi »Življenje svetnikov« tudi nabožno berilo, ki naj nudi našemu človeku tudi za njegovo versko stremenje nekaj goriva in netiva. Knjigo bo vsakdo, izobražen in neizobražen, z užitkom prebiral. Dobro je tudi to, da sodeluje več življenjepiscev, čeprav nekateri temu ugovarjajo. Različnost sloga knjigo samo poživljuje. V tem zvezku sodelujejo: dr. Fr. Jerš, dr. Fr. Jaklič (ki je največ napisal), dr. p. O. Mekinda, dr. Fr. Perne, J. Pavlin, A. Stroj — sama znana imena na polju naše nabožne književnosti. J. V.

Pavel Golia: Kulturna prireditve v črni mlaki. Veseloigra v treh dejanjih. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1955. Slovenske poti XI. — Na redko so posejane nove izvirne slovenske igre. Golia, ki ga poznamo kot pisatelja otroških iger, nam je s pričujočo veseloigro dal novo delo. »Kulturna prireditve« hoče biti satira na malomeščansko »društvarstvo«. Kakor je ta stvar danes in zmeraj aktualna in utegne biti tudi dramatično silo hvaležna, v tej igri ni prišla preko karikaturne, v zgodbi in nje zapletku in razpletku pa ne preko manire navadnih »ljudskih« iger. A vprav zato, ker smo za take stvari imeli Cankarja, se nam zdi ta satira povprečna in naivna. Ta igra ni dokument časa, ne

dokument kakršnekoli družabne plasti. Snovnost preteklosti se meša s snovnostjo sedanjosti in je tu celó netočna (orožnik govori slovenski, financar pa srbski, kar bi moralo biti narobe). Komika prehaja v nič kaj prijetno burko. Dobra stran igre je pa tehnična izvedba. Golia pozna oder in njegove zahteve. Igra gladko teče. In tako bo imela marsikje mnogo bučnega uspeha. Niko Kuret.

Knjige Hrvatskega književnega društva sv. Jeronima: 1. **Danica.** Koledar i ljetopis hrv. knjiž. društva sv. Jeronima za godinu 1954. Koledar ima obliko, ki jo je imel naš Mohorjev še l. 1919, kalendarij pa je tiskan dvojarvno. Danica obsega razen kalendarija, sejmov in oglasov pet pesmi, tri pripovedke, tri legende in pripovedke, sedem življenjepisov, dva zgodovinska, dva narodopisna in dva gospodarska članka ter osem sestavkov iz drugih področij. Na šestih polah je zbrano različno gradivo s 40 slikami. Dr. Jos. Andrić opisuje življenje in delo novega društvenega predsednika dr. Ferda Rožića, ki spada v pesniški trolist Deželić st., nadškof dr. Ivan Šarić in Rožić. Dr. Juraj Magjerec, rektor zavoda sv. Jeronima, je prispeval članek »Rim u sjaju svete godine«. Opisano je tudi hrvatsko romanje v Rim in v Sveto deželo. Hrvatski kajkavski pesnik Dragutin Domjanić, ki je lani umrl v 57. letu starosti in je v zadnjih 15 letih največ pel kajkavske pesmi, v katerih je izlil dušo Hrvatskega Zagorja, je zastopan z dvema pesmima, in sicer Na ugaru in Kaj. Takole je zakrožil tretjo kitico:

»I srce mi greje
i z menom se smeje
i v žalosti plače takaj.
Em nikaj ni slajše,
ne čuje se rajše
neg dobri i dragi naš kaj.«

Zanimal bo življenjepisi ob 40letnici smrti Jelisave Prasničke, ki je darovala Matici Ilirski, katera se je

Na sankah. (Fot. Fr. Krašovec.)

l. 1874 preosnovala v Matico Hrvatsko, 10.000 zlatov z namenom, da bi se izdajale knjige za ljudstvo. Matica Hrvatska je l. 1874 odstopila glavnico Društvu sv. Jeronima, ki je izvedlo željo Jelisave Prasničke. Dobrotnica je še doživela čas, ko so ji l. 1893 mogli naznaniti, da je dosegel koledar »Danica« naklado 40.000 izvodov. — Na celovski gimnaziji smo slovenski dijaki radi brali Jemeršičevo knjigo: »Materino delo za Boga in domovino«, ki jo je po tretji izdaji za Slovenke priredil Simon Gregorčič ml. in je izšla pri Gaberščku v Gorici l. 1896. Pisatelj te lepe knjige, Ivan N. Jemeršič, je dopolnil 70 let starosti. V Danici je objavil Ivan Zatlaka ob tej priložnosti toplo pisan življenjepis tega zaslužnega hrvatskega župnika. Zanimale bodo tudi »Hrvatske muške seljačke rukotvorine«, ki jih je spisal Anton Matasović, in »Naša pučka glazbala« dr. Božidarja Širole (gusle, lirica, diplo, usnate sviraljke, rogovi, gajde, lesene trobente itd.) Letošnja Danica ima prav pestro in zajemljivo vsebino.

2. Bogdan Babić: **Bolesti žitarica.** Pisatelj je opisal vse bolezni, ki uničujejo žito in ki jih je treba poznati in zatirati. Knjiga ima i gospodarski i prirodopisni značaj.

3. August Šenoa: **Šljivari i druge pjesme.** Šljivari so izšli prvič v Danici l. 1881. V tej zbirki so objavljene še druge pesmi, ki vsebujejo narodno snov. Šenoa je bil predvsem pripovedovavec. Nekaj njegovih del je prevedenih tudi v slovenski jezik. Za 50letnico pesnikove smrti je Jeronimsko društvo izdalo dva njegova romana: »Branko« in »Zlatarevo zlato«; »Izabrane pripovijesti« in posebej še »Barona Ivico«. Tako je dostojno proslavila spomin znamenitega hrvatskega pripovednika.

Fr. Kotnik.

Joseph Conrad: **Tajfun.** Prevedel Griša Koritnik. Založba »Priatelj« v Ljubljani, 1933. Str. 95. — Poljski Ukrajinec Teodor Jožef Konrad Korzeniowsky (1857—1923), ki je svojo slovansko domovino v mladosti zamenjal z angleško, svoj jezik z angleškim in kot angleški pisatelj izdajal romane, povesti in spomine pod dvojnimi krstnimi imenom Joseph Conrad brez svojega slovanskega priimka, si je pridobil s svojimi pomorskimi deli svetoven sloves. Kot angleški mornar, častnik in kapitan je v dvanajstih letih obredel vsa morja daljnega Vzhoda. Te svoje doživljaje je upodobil in izklesal v svojih knjigah, v mornarjih, ki so na zunaj angleško hladni in negibni, a v prsih imajo slovansko srce. Conrad je naraven in nerazdružno sklenjen z naravo, včasih miren kot brezvetrje nad morsko gladino in obenem grozotno teman in grozeč. Taka je tudi zgodba »Tajfun«: odsek življenja, ena noč v groznem viharju, borba za življenje, za rešitev iz razdivjanega, zbesnelega morja med tajfunom v daljnih kitajskih vodah. Divja borba s tajfunom divjá prav tako kruto in grozotno po morju kakor po notranjosti teh ljudi, ki končno le odpró svoja okamenela srca: tudi v teh trdih, hladnih in mirnih ljudeh vlada plemenito čuvstvo, dobre misli in globoka ljubezen. »Tajfun« je kratka zgodba, a polna moči in groze. Prevajati to novelo iz življenja na morju radi mornarskih izrazov ni bilo lahko delo. Take izraze je vzel prevajavec deloma iz hrvaščine, deloma jih je ustvaril sam, kar je oboje popolnoma pravilno. Prevod kaže lice iztrganega, robatega in napetega stila, kar popolnoma soglaša značaju dela.

»Tajfun« je majhno, a popolno in značilno delce pomorca Josepha Konrada.

S. V.

François Mauriac: **Kačja zalega.** Roman. Iz francoščine prevedel dr. Tone Bajec. Leposlovna knjižnica Jugoslovanske knjigarne. 1933. Str. 216. — Slovenci zadnje čase živo sledimo toku evropskega slovstva in dobivamo v prevodih mnogo najaktualnejših sodobnih novosti. Mauriacov roman, ki je šele nedavno izšel v izvorniku, nam v slovenskem prevodu že priča za to. Je to v obliki dnevnika pisan roman, samoizpoved starca, ki se mu je v srcu zaplodila kačja zalega grehov in strasti: skoposti, sebičnosti, zlobnosti, sovraštva do ljudi in podobnih pregreh, starca, ki živi sam vase zaklenjen in vsakomur nedostopen, dokler Bog ne potrka na vrata njegovega srca. Knjiga mi je bila užitek prve vrste radi mojstrske izklesanosti, zrelosti in dognanosti ter radi izredno lepega, ulitega slovenskega prevoda. Širokega uspeha pa knjiga ne bo imela, ker je prefina in preveč rafinirano francoska. Francoska knjiga je meščanska, kar slovenska ni. Je pa ta roman zame veliko bolj sprejemljiv, kakor je bil »Gobavca je poljubila«, prvo Mauriacovo delo, ki smo ga dobili v slovenščini.

S. V.

Karin Michaelis: **Bibi.** Življenje deklince. Prevedla Marija Kmetova. Z risbami Hedvige Collin in Bibi. Zbirka mladinskih spisov. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1932. — Založbe mladinskega slovstva so se zadnja leta zelo razmahnile. Vendar bolehalo na pomanjkanju dobrega in zares otroškega gradiva; kajti ni lahko pisati za otroke in obenem lepo! Zaradi obilice drugih mladinskih založb je Jugoslovanska knjigarna v tem letu zbirko mladinskih spisov opustila. Žal nam je za to, ker njene izdaje so prav tako prisrčna knjiga za odrasle kakor za otroke; oddahneš se pri njih in pomladiš. Kar je izšlo v tej zbirki, je izborna ljudska knjižnica! Svenssonov Nonni, Pravljice bratov Grimm in Bibi so najlepše knjige. — Danska pisateljica Michaelis opisuje v svoji deklici Bibi pustolovščine mlade Danke, hčerke postajenačelnika, zraven nazorno in prav po otroško oriše lepo severno deželo Dancev. Nasproti starim mladinskim spisom, ki poznajo le junake na pol svetnike, je Bibi moderen mestni otrok z vsemi posebnostmi in slabostmi, drzno domišljijo in cigansko podjetnostjo, velikim potovalnim gonom in predrznostjo, a ni pokvarjen — tako je resničen otrok s ceste, ki te semintja spomni na Milčinskega Ptičke brez gnezda. Nič prisiljeno vzgojnega, vse je polno pristnega življenja v tej knjigi, ki bo otroški domišljiji z risbami, vsebino in jezikom izredno prijala. Prevod je dober; Kmetova piše miren, žensko mehek jezik, dasi nima izrazite svojstvenosti, je pa dobra prevajavka, ki otroški ton lepo zadene.

J. P.

Mladi utripi. Napisali in izdali E. Bader, D. Bajt, J. Kerenčič, D. Veher. Linorezi: K. Zornik. Maribor 1933. Str. 61. — To je zanimiva zbirka verzov, proze in slik petih mladih ljudi z mariborskega učiteljišča. Zbirka ob slovesu, za odhod. Literarno pač nima vrednosti, ker se je držé še vsi začetniški grehi. Zanimiva pa je kot dokument mlade generacije, ki je dospela po dolgih letih studija do svojega smotra in hoče stopiti čez prag v življenje, a spozna, da zanjo v svetu ni ne prostora ne dela. Mladina je obsojena na — čakanje. Škoda, da niso zrelejši ljudje napisali glasnih udarcev namesto mladih utripov.

S. V.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

(Nadaljevanje prvega dela o živčevju.)

Otrok, ki ga vzgajajo pretrdo ali pristransko, čuti nepravilnosti v postopanju z njim in se bori proti temu z edinim sredstvom, ki mu je na razpolago: nasprotuje. Izraz tega kljubovanja je različen in odvisen od njegovega temperameta. V enem primeru trmoglavost, to je najbolj naraven in zdrav reaktivni pojav, kaže močno osebnost in je pametnemu vzgojnemu vplivu tudi najlaže dostopen. V drugem primeru je pasivnost in brezbržnost: pridiguješ gluhim ušesom. Otrok se vede, kot da se vse skupaj njega ne tiče; njegova duša je zaprta in nedostopna. Pasivnost je mnogo težje premagljiva kot aktiven odpor. — V tretjem primeru se bo otrok morda popolnoma prilagodil vzgojnemu stremljenju. Kar se zahteva od njega, to stori, in kakor se zahteva, tako stori v slepi pokorščini. Toda samo tako dolgo, dokler traja pritisk. Brž ko ta odneha, se skuša odškodovati v obilni in morda celó preobilni meri za vse prejšnje omejitve osebne svobode. Marsikateri tako imenovani vzorni otrok je v svobodi padel v popolno nasprotje.

Vidimo torej, da si stojita pri vzgoji nasproti dva važna činitelja: otrokova osebnost in vzgojno stremljenje. Pametna, pravična vzgoja bo upoštevala otrokov jaz in ga s pravilnim usmerjanjem navajala na sodelovanje z vzgojnimi težnjami. Vsak otrok zahteva nekoliko drugačnega postopka. Zato opazujemo otroka in studirajmo njegovo duševnost, ki se kaže že v najzgodnejši dobi; na podlagi teh opazovanj izbirajmo vzgojne metode. Otrok se ne upira vzgoji, pač pa vzgojnemu pritisku. Šiba bi morala imeti v vzgoji isti pomen kot ga ima pekel v veri, kot skrajno sredstvo: če te že noben drug nagib ne nagne k dobremu, naj te nagne vsaj strah pred peklom. Zato tudi nisem pristaš naziranja, da šiba novo mašo poje.

Vzgojitelj ne sme biti ne absolutist ne terorist (ne samodržec ne strahovlada). Absolutistična vzgoja stoji na stališču: Jaz sem gospod, ti si podložnik, jaz ukazujem, ti ubogaš. Teroristična vzgoja stoji nad otrokom s šibo: Ali jo vidiš? Poskusi, če si upaš.

Tako se otroci ne vzgajajo! Saj se še žival brani, pa bi se človek ne, ki je razumno bitje.

Nasprotovanje, čeprav izraz zdrave otrokove duševnosti, je v svojih pojavih včasih že zelo blizu meji normalnega. Kaj pa, če je otrok po svojem živčnem sestavu nekoliko abnormalen (bolan)? To so otroci, ki se na vsak dražljaj drugače odzivajo kot ostali, ki so živčno razdražljivi, preobčutljivi in zelo nestalnega razpoloženja. Vsako, tudi majhno neugodje jih ogorči, bojazljivci so in upirajo se vsemu, kar zahteva

truda. Hitro vzplamte v zanimanju in prav tako hitro popuste. Zraven so slepo zaverovani v sebe, samoljubni, domišljavci, bahači. Radi sanjarijo in celó uhajajo zdoma. Ti znaki nastopajo ali posamezno ali v večji skupnosti na istem otroku. V veliki večini primerov so prirojeni in izraz dedne obremenitve; inteligenca (razumnost) pa je skoraj vedno ohranjena.

Če je že pri normalnem otroku vzgoja tako važna, je to še v veliko večji meri pri otrocih s pravkar omenjenimi abnormalnostmi. Pri njih lahko vzgoja zelo veliko popravi, ali pa vse pokvari. Razumevanje, potrpljenje, doslednost in zopet potrpljenje so edino učinkovita vzgojna sredstva. Poleg tega potrebujejo taki otroci zelo veliko telesnega počitka, mnogo svežega zraka. Vse, kar razburljivo vpliva, pa naj bo to kava, alkohol, predstave ali neprimerno berilo, moramo kolikor mogoče odstraniti iz otrokovega življenja.

Nezdravo ozračje domače hiše, kriva vzgoja, duševna zanemarjenost napravlja iz teh malih, duševno manj vrednih bitij delomržeže, potepine in morda celó kaj hujšega. Niso vsi dedno obremenjeni manj vredni zato, ker so pač dedno obremenjeni, temveč zato, ker sta vzgoja in dom še bolj podčrtala slabo stran v njih. Predstavimo si sebe, z zdravo duševnostjo, v okolju zanikarne družine, pa trdimo, če si upamo, da bi bili mnogo boljši od njih! Otroci iz takih družin so usmiljenja vredni; res so ptički brez gnezda, kot jih je nazval Milčinski. Da se pa kljub temu morejo iztrgati pogubi, če pridejo do časa v prave roke, dokazuje Don Boskovo delo.

Druga abnormalnost je zmanjšana inteligenca. Če ta slabost ni prevelika, postanejo iz takih otrok lahko ljudje, ki so dorasli svoji nalogi v življenju. Za izobraževanje v normalnih šolah niso sposobni, ker ovirajo ostale učence, sami pa trpé radi stalnih neuspehov, katerih se kljub pridnosti in resni volji ne morejo otresti. Stalen neuspeh pa ubije sčasoma tudi najvztrajnejšo voljo. Zato spadajo v posebne, tako zvane pomožne šole, kjer so enaki med seboj in razredi majhni, tako da se učitelj lahko bavi z vsakim posameznikom. Tam tudi bolje uspevajo. V neki ameriški obrtni šoli za slabo nadarjene so mi pravili, da jih podjetniki rajši nameščajo kot čisto normalne, ker so zelo pridni. Sploh je znano, da skušajo manj nadarjeni s pridnostjo izravnati svojo zaostalost v nadarjenosti.

Duševni pretresi, močna čuvstva spreminjajo človeška dejanja. Tisto, kar je globlje v človeku, prekrije to, kar je bolj pri vrhu, notranjost privre na dan. Človek je lahko na zunaj še tako uglašen, prijazen, fin; v trenutku velikega razburjenja bo morda vse kaj drugega. Kakšen je človek v resnici, se pokaže takrat, ko ne utegne misliti na to, kar dela. Včasih so svetovali fantom, ki so iskali nevesto, naj si jo ogledajo takrat, ko bo jezna. Burno čuvstvo je kot vulkan; izbruhne in izgine, vtis izbruha pa neizbrisno ostane. Ali se zavedamo vedno, starši in vzgojitelji, da imamo pred seboj opazujoče oči svojih varovancev, da ne moremo zapovedovati, dokler se ne znamo krotiti, in da je vzgojno delo brez dobrih zgledov ničevo?

Zavodi in domovi za otroke, zlasti majhne, so le reven nadomestek za pravi dom. Kjer je veliko otrok, se vzgoja ne more baviti z vsakim posebej in prilagoditi njegovim posebnostim. Tudi tiste domačnosti in

toplote, kot jo daje povprečen dom, ni v njih. Če že mora otrok v tuje roke, potem naj gre v rejo h kaki pošteni družini. Bolje bo uspeval kakor v najboljšem domu. Pač pa so zavodi primerni kot prehodna postaja med domačo in rednikovo hišo.

Čudili se boste, da govorim o vzgoji, ko obravnavamo živčevje, in da vam o vzgoji govori zdravnik, ko ste vendar navajeni, da rešuje ta vprašanja le vzgojitelj. Tudi zdravnik ima pri tem besedo. Saj se bavi vzgoja z oblikovanjem telesnih in duševnih sposobnosti, ki so v tako tesni zvezi med seboj. Eno vpliva na drugo in zdravnik, ki pozna ustroj in posebnosti razvijajočega se organizma, bo mogel dati dragocenih navodil za postopanje z otrokom, tudi če se giblje pri njem vse v mejah normalnega. Kolikokrat je že reševal zdravnik, kar je pokvarila vzgoja! — Še jasnejša nam postane upravičenost zdravnikovega sodelovanja pri vzgoji, če skušamo odgovoriti na vprašanje: Kje pa je meja med normalnim in abnormalnim v živčnem sestavu? Ostre meje ni. Od popolnega bebca do manj nadarjenih in duševno manj vrednih pa preko normalnega do ženialnega in od tam zopet v abnormalno je nešteto vmesnih členov, vsi pa so le prehodi iz enega v drugega. Kje se torej neha področje vzgojitelja in začneja področje zdravnika? Precejšen del vzgojnih težav že sega v zdravnikov delokrog.

V novejšem času so se začele pojavljati vzgojne posvetovalnice. To so ustanove, v katerih delujejo zdravniki ali izkušeni vzgojitelji s posebno zdravniško izobrazbo. Predmet njihovega delovanja so otroci, ki povzročajo svojim vzgojiteljem v kateremkoli oziru težave. Te posvetovalnice imajo enako velik vzgojni pomen za starše kot za njihove otroke. Vzgojne posvetovalnice so povsod pokazale najboljše uspehe.

Tudi pri izbiri poklica bi moral imeti zdravnik posvetovalen glas. Ni vsak poklic za vsakega. Osebo nagnjenje do kakega poklica še ni dovolj; telesne prilike in duševne zmožnosti so enako važne za odločitev.

V. Živčevje. Drugi del.

Spanje je počitek telesa in duhá. Razlikujemo globoko in rahlo spanje. Kmalu ko smo zaspali, po eni uri približno, je spanje najgloblje in ostane globoko nekaj ur. Takrat ležimo mirno in se na zunanje šume ne odzivamo. Proti jutru ali kadar nas spremlja skrb, kot n. pr. pri materah z majhnimi otroki, če moramo zgodaj na vlak, pred važnimi dogodki, je naše spanje rahlo. Da je spanje tem rahlejše, čim bliže je jutro, je razumljivo. Duh je že buden, samo telo še počiva. Zato nas morejo vtisi iz obdajajočega sveta zbuditi. Dnevna svetloba, šum in drugi dražljaji nas priključijo iz sna, ali pa pridejo do izraza v sanjah. Pri spanju, ki ga spremlja skrb, živčevje sploh ne pride do polnega počitka; tako spanje je nemirno, prepleteno z mučnimi sanjami in pogosto prekinjeno. Pri razdraženem živčevju, pri telesnih bolečinah in v vročici tudi ni mirnega počitka.

Ker je duh prej buden kot telo, tudi prej deluje. Ker pa se ne prebude vsi deli živčevja istočasno in ker manjka nadzorstvo čutil: vida, sluha, tipa itd., je delo možgan neurejeno in neomejeno. Nastanejo sanje. Kako raznovrstne in nemogoče reči nam morejo pričarati sanje, vsi vemo.

V globokem, mirnem, z ničimer motenem snu ne sanjamo. Najboljše spanje je brez sanj. Nemirno, pretirano spanje s pogostimi, zlasti morečimi sanjami dokazuje, da nekaj ni v redu. Zbudimo se nespočiti in nerazpoloženi. Včasih je vzrok, slabemu spanju pozna obilna večerja, včasih pretopla soba ali prekomerna odeja; v drugih primerih skrb, strah, prikrita bolečina ali duševna razigranost. Tudi črevesni zajedavci, gliste in mrčes morejo povzročiti nemirno spanje. Vsi živčno razdražljivi in bolni ljudje dolgo ne morejo zaspali, in ko zaspé, spé slabo, nemirno.

Na spanje se je treba pripraviti. Predvsem s primerno telesno in duševno utrujenostjo. Spočiti ljudje nimajo res dobrega spanja; prav tako prenaporno telesno, zlasti pa duševno delo zvečer, razigranost po družbi, razburljivo berilo in predstave v večernih urah slabé in krajšajo spanje. Čim bolj je živčevje občutljivo, tem bolj bodo te stvari kvarno vplivale na nočni počitek. Mestni ljudje so v večji meri nervozni in trpé bolj na motnjah spanja kakor ljudje na deželi. Mestno življenje pa je v primeri s podeželskim tudi veliko bolj nenaravno. Duh se utruja v večji meri kot telo; življenje poteka po večini v zaprtih prostorih in velik del življenja se dovršuje zvečer, vse do poznih nočnih ur. Noč je čas počitka. Sveži vstanejo le tisti, ki hodijo redno in ne prepozno spat. Nerednost povzroča nespečnost. Vse, kar razgiblje duhá, krati spanje. Saj vemo po sebi: bodimo še tako utrujeni, kakor hitro začnemo razglabljeti o kaki za nas važni stvari, takoj je s spanjem pri kraju. Prav posebno moramo paziti, da gredó otroci in slabotni ljudje zgodaj in vedno ob istem času v posteljo; vse, kar razburljivo vpliva na njihovo živčevje, se mora izločiti iz večerne zaposlitve. Zato so zanje neprimerne vse večerne predstave in zabave, pozni večerni studij, razburljivo berilo in podobno. Mladina, ki prihaja v posteljo z razgibanimi živci in zato dolgo ne more zaspali, lahko zapade nravnostnim prestopkom na sebi. Isto more povzročiti premehka postelja in pretopla odeja. In to tem bolj, čim bolj je otrok živčno neuravnovešen. Sploh opazamo, da se pospeši spolni razvoj pri otrocih, na katere zgodaj vplivajo berilo, neprimerne predstave in zabave.

Spanje mora biti zadostno. Odrasli potrebuje osem do devet ur, otroci in okrevali ljudje do dvanajst ur spanja. Vsako skrajšanje nočnega počitka škoduje. Ljudje, ki trajno premalo spé, postanejo slabotni, za duševno in telesno delo manj sposobni. Pred časom ostaré; če pa pride nevarnost bolezní, zlasti nalezljivih, jim zapadejo hitreje kakor zadostno spočiti. Pomanjkanje počitka povečuje sprejemljivost zanje v enaki meri kot nezadostna prehrana, prekomerno delo in druge škodljivosti. Ponočnjaki si škodujejo na več načinov: s slabim zrakom v zatohlem prostoru, s pijačo, kajenjem in s pomanjkanjem počitka.

Brez spanja telo ne more dolgo zdržati. Prej ali slej nas premaga tudi proti volji. V zgodovini beremo, da je veljala pri Kitajcih odtegnitev spanja kot najstrašnejša kazen. Vsega je imel obsojenec v obilni meri na razpolago, samo spati ni smel. Kakor hitro so mu zlezle oči skupaj, so ga zbudili; spočetka je šlo to lahko, pozneje so ga morali bosti s sulicami, da se je zbudil, končno pa je bilo vse zaman. Rešil ga je večni počitek — smrt. (Dalje prihodnjič.)

Č E M A T I Z B O L I

Ni hujšega, kakor če pride v družino bolezen, pa naj zadene kateregakoli družinskih članov. Toda dokler so bolni otroci ali pa družinski oče, tedaj teče gospodinjski obrat še vedno v starem redu, saj skrbi za to mati, gospodinja. Hujši udarec pa zadene družino takrat, kadar zboli gospodinja sama.

Če mati léže, zastane vse hišno delo in starega družinskega reda ni več, ker ni več krepke roke, ki je vodila vse gospodinjstvo. Če mati nima odrasle hčerke, mora preiti za čas njene bolezni vse gospodinjstvo v roke sorodnice ali znanke, ali pa celó čisto tuje osebe, ki jo je treba najeti. Prevzem gospodinjstva v tuji hiši pa ni lahek in tudi ni prijetno delo, posebno še, če ni vse v redu, kakor bi moralo biti. Zato je priporočljivo, da ima vsaka gospodinja vedno vse potrebno pripravljeno.

Ako pomaga v družini stalna gospodinjska pomočnica, prevzame ona v primeru gospodinjske bolezni večji del bremena. Nepričakovano mora prevzeti vodstvo gospodinjstva in vedeti mora nešteto malenkosti, za katere je skrbela poprej gospodinja sama. Zato je zelo pametno, da gospodinja vedno skrbi, da so posli kolikor mogoče samostojni in da so zmožni jo nadomeščati, če je potrebno. Ako vidiš že v začetku, da pomočnica za samostojno delo ne bo nikoli sposobna, moraš poskrbeti za drugo takrat, ko si zdrava, ne pa šele med boleznijo. Navadimo služkinjo na to, da pri delu tudi misli; zaupajmo ji to in ono opravilo, da ga izvrši samostojno in se bo navadila delati s preudarkom. Sama si bo znala razporediti delo v času, ki ji je na razpolago, in vedno ukazovanje bo odpadlo. To bo gotovo v veliko korist vsej družini, če gospodinja onemore ali oboli.

Podobno velja tudi za vse večje otroke, dečke in deklice. Če smo jih pravočasno navadili na to ali ono hišno delo, tedaj nam bodo za časa bolezni dobrodošla pomoč. Čeprav nam ne morejo pomagati kdovekaj, ker so še šibki in imajo svoje šolske dolžnosti, vendar jih lahko koristno uporabimo vsaj v prvi sili, do takrat, da pride v hišo druga pomoč.

Matere gospodinje v času svoje bolezni navadno ne marajo tuje pomoči. Navado imajo, da se trmasto boré z boleznijo, da nočejo leči, čeprav jim zdravnik to svetuje, in vztrajajo pri svojem vsakdanjem delu, dasi ga opravljajo le s težavo in po sili. Vznemirja jih tudi misel, kako bo druga izvršila to ali ono delo, ali bo šlo brez nje vse v istem tiru dalje ali ne. Vse to pa položaj bolnice le poslabša in prej ali slej mora vendar prepustiti vsakdanja opravila komu drugemu in potrpežljivo počakati, da se ji zopet povrne zdravje.

Drugo, kar gospodinja lahko pripravi za tak primer, je, da skrbi vedno in povsod za strog red. Zahteva in zdržuje naj ga prav po vseh prostorih in pri vseh rečeh. Vse gospodinjstvo naj bo urejeno jasno in pregledno, nikjer naj ne bo nobene polovičnosti in površnosti. V vsakem prostoru stanovanja naj bo samo to, kar spada vanj: v kuhinji, kar je kuhinjskega, v spalnici, kar spada v spalnico itd. Pri vsem tem je treba upoštevati že večkrat našeta in opisana navodila glede opreme in reda v stanovanjih. Če ima vsak, tudi najmanjši predmet svoj določen prostor, tedaj ni nikomur težko dopovedati, kje je to in ono.

Odpade iskanje in zamuda časa, kar zadržuje nemoten potek dela in kvarno vpliva na živce, posebno še ob bolezni. Skrbimo za to, da nikjer v stanovanju ne shranjujemo nobene navlake in pa takih stvari, ki so postale povsem nerabne. Če vse to sproti odstranimo, nam ostane dosti prostora, da v redu in pregledno shranjujemo vse tisto, kar rabimo redno vsak dan ali večkrat na dan in nam ni treba nič iskati. Za vso posodo in orodje, pa tudi za druge gospodinjske potrebščine velja pravilo: Vse, kar rabimo pogosto, naj bo na najbolj priročnem in vidnem mestu, da čim lažje dosežemo. Ostale stvari pa shranjujmo v omarah bolj zadaj in na manj priročnih mestih. To ne velja samo za kuhinjsko posodo in orodje, temveč prav tako za živila, perilo in druge potrebščine.

Za čas bolezni je treba več perila, zato je perilna omara in red v njej kaj važen. Ene in iste vrste perilo naj bo skupaj in na stalnem prostoru, da hitro in lahko dopovemo vsakomur, kje je. Omare in predalniki naj ne bodo prenapolnjeni, sicer sta red in preglednost nemogoča in je težko hitro najti, kar potrebujemo. Včasih smo zaradi lažjega pregleda perilo ene in iste vrste zavezovali s trakom. Zavezovanje ali zapenjanje perila z lepimi trakovi pa bolj in bolj opuščamo, ker je nepraktično in zamudno. Ker pa v omari za perilo navadno ni toliko prostora, da bi bila vsaka vrsta perila čisto zase in vidna, zato je bilo treba nadomestiti trakove na drug, cenejši in enostavnejši način. Tu pomagajo » o z n a č k e « iz lepenke, ki jih je izumila neka gospodinja sama in ki so napravljene takole: Precej velika in močna lepenka ima na sprednji strani pokončno tablico prav tako iz lepenke, na njej je pa napis (ime oziroma vrsta perila). Te papirnate označke ki jih vtaknemo pod kup perila v omari, si naredimo lahko sami doma, ker jih pri nas še ne prodajajo. Pomagajo pa nam mnogo, saj nam omogočajo, da brez iskanja in zamude časa na mah najdemo zaželeno vrsto perila. Kadar ga spravljamo ali jemljemo iz omare, si na ta način prihranimo mnogo nepotrebne dela in iskanja, kar je posebno veliko vredno v primeru gospodinjske bolezni, ako išče perilo tuja oseba. Vsak kos pravkar opisane lepenke loči prvo vrsto perila od druge.

Razen rjuh so v bolezni posebno potrebne spalne srajce. Najbolj praktične so take, ki se spredaj odpenjajo, in z dolgimi rokavi, ki jih spodaj tudi lahko odpnemo in zavijamo, če treba. Tudi stare, nemoderne spalne srajce, katerih sicer ne nosimo več, in razne starinske nočne jopice nam pridejo v bolezni prav. Stare in slabe rjuhe, ki smo jih snažno oprali, in drugi kosi čistega belega blaga (staro zrezano perilo) naj bodo prav tako v omari lepo skupaj, da so takoj pri roki, če treba delati obkladke, ovitke, če rabimo podloge za posteljo itd.

Posebno skrbno, v redu in priročno pa morajo biti shranjeni vsi predmeti, ki jih potrebujemo v primeru bolezni za bolnika. V domači lekarni naj ne manjkajo toplomer, ogrevalnik, razna obvezila, čaji itd.

Kadar zboli v rodbini otrok, tedaj skrbi za vse potrebno mati. Če pa se loti bolezen gospodinje same, pa ni nikogar, ki bi dobro vedel za vse potrebščine, perilo in drugo, zato je razumljivo, da si more za tak primer pomagati le sama, in sicer na ta način, da ima vse v redu in pripravljeno že vnaprej za svojo bolezen, pa naj ta pride ali ne.

Š. H.

KUHARICA

Vinska juha.

Zavri pol litra vina in pol litra vode, prideni žlico sladkorja, košček cimeta in limonove lupine. Posebej pa zmešaj žlico moke, jajce in 1 dkg sirovega masla. Na to mešanje zlij zavreto vino in še z motičem na ognju mešaj, da vse skupaj zavre. Tako pripravljeno juho stresi na opečene žemeljne rezine, prej pa ji še odstrani cimet in limono.

Praščičje zarebrnice v paradižnikovi omaki.

Odreži praščičjo zarebrnico (krmenateljca), jo nekoliko potolci, osoli, potresi po eni strani z moko. Nato deni v kozo žlico masti in nekaj koscev čebule, in ko se nekoliko zarumeni, položi zarebrnico v mast tako, da pride z moko potresena stran na vrh. Kadar se na eni strani zarumeni, jo obrni, da se še po drugi. Ko je zarebrnica pečena, ji odlij polovico masti, prilij ji pa osminko litra juhe in žlico pretlačenih paradižnikov. Ko se zarebrnica praži v tej omaki še nekaj minut, ji prideni žlico kisle smetane, pusti, da še enkrat prevre, nato je gotova. Položi zarebrnico na krožnik in jo oblij z omako, zraven pa daj makarone, riž, krompir ali kaj podobnega.

Svinjsko stegno dušeno.

Operi $\frac{1}{2}$ kg svežega svinjskega stegna, podrgni ga s soljo, s strokom strtega česna in žličico kumne. Nato položi meso v kozo, mu prideni čebule, nekaj koscev korenja, žlico vina in žlico masti. Pokrij meso in ga duši do mehkega. Med dušenjem prilivaj od časa do časa žlico vina in tople vode. Ko se meso zmehča, potresi zelenjavo z žlico moke, dobro premešaj in zalij z zajemalko juhe ali tople vode. Ko še nekaj minut vre, prideni žlico kisle smetane in žlico vina. Meso zreži, ga položi na krožnik in oblij s precejeno omako.

Korenje v kozarcih.

Sedaj ima še marsikatera gospodinja v svoji shrambi korenje, ki si ga lahko pripravi za spomlad, ko zmanjka prikuh, in sicer v patentnih kozarcih. Korenje takole pripraviš: Korenje operi in neostrgano deset minut kuhaj v vreli vodi z žličico jedilne sode. Nato ga odcedi, ostrgaj in na repnem strgalniku nastrgaj. Napolni s tem korenjem kozarce, polij z ohlajeno zavrelo in nekoliko osoljeno vodo prst pod vrhom kozarca, zapri s pokrovčkom in kuhaj poldrugo uro pri 90° . Ta koren lahko pripraviš na različne načine, kakor svežega.

Palačinke za sladkorno bolne (pa tudi za zdrave).

Zmešaj rumenjaki, prideni sneg beljaka, narahlo premešaj in stresi v dobro pomazano ometno ponev ter ga postavi v pečico, da se nekoliko zarumeni. Namaži palačinko z dušenimi jabolki in jo zapogni čez polovico.

Dušena jabolka za sladkorno bolne.

Pečena jabolka pretlači skozi sito in jim prideni prav malo saharina.

Plošča iz ostalega kuhanega mesa ali pečene teletine.

Zreži $\frac{1}{2}$ kg kuhanega mesa na majhne koščke, prav tako $\frac{1}{4}$ kg govejih možgan, ki si jih kuhala četrto ure v slani vodi, kateri si pridala koreninico petršilja, košček korenja, čebule, nekaj zrn celega popra in žličico kisa. Vse naloži na krožnik, oblij z majonezo in obloži s kislimi kumaricami, gobicami in peso.

Narastek za otroke.

Zavri $\frac{1}{4}$ l mleka in v zavrelega vsuj žlico moke, ki si jo zmešala z nekaj žlicami mrzlega mleka. Ko vse še prevre, je jed gotova.

Krompirjev narastek.

Speci tri srednje debele, oprane krompirje, pečene olup, jih deni v lonec in dobro stlači. Posebej pa zmešaj 2 dkg sirovega masla, dve žlici kisle smetane in rumenjaki, primešaj pretlačeni krompir, sneg, nekoliko soli, žlico nastrganega bohinjskega sira in žličico moke. Ko vse skupaj narahlo premešaš, stresi v dobro pomazano kozo in peci 25 do 30 minut. Postavi narastek kot prikuho s kislim zeljem ali čim podobnim na mizo.

Zapečen krompir.

Skuhaj olupljen krompir in ga z vodo vred pretlači in stresi v skledo, v kateri ga misliš peči. Potresi s petršiljem in polij z raztopljenim sirovim maslom.

Jabolčna torta.

Napravi na deski testo iz $\frac{1}{4}$ kg moke, 8 dkg sladkorja, jajca, treh žlic mrzlega mleka, 5 dkg sirovega masla, 5 dkg masti, za konic noža sode in nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Dobro ugneti in napravi iz tega testa štiri hlebčke, ki jih za četrto ure pokrij. Nato vsak hlebček razvaljaj, položi nanj tortni obroč, da dobiš okroglo ploščo, ki jo položi na pomazano, z moko potreseno pekačo in jo v srednje vroči pečici rumenkasto zapeči. Tri pečene plošče nadevaj z dušenimi jabolki in položi drugo vrh druge; četrto ploščo pa namaži s kuhanim snegom.

Kuhan sneg.

Deni v kozo polno žlico sladkorja in tri žlice vode in kuhaj toliko časa, da pade težka kaplja od žlice. Napravi sneg velikega beljaka in vlivaj vanj kuhani sladkor. Temu snegu lahko primešaš žličico ruma.

M. R.

Č A R O D E J E V K O T I Č E K I N Z A B A V N E I G R E

Novca ne moreš prijeti.

Položi majhen novc (n. pr. za 50 par) na konec kazalca in reci komu izmed navzočnih, da ga ne bo mogel prijeti. Potem naj odpre dlan tako, da bo hrbet roke zgoraj. Ko boš naštel do tri, mu boš potisnil novc na dlan in on naj ga hitro zgrabi. Seveda ga ne bo mogel prijeti, ker ga ne boš sunil z novcem v dlan, ampak s sredincem, novc pa boš v istem hipu stisnil med palec in kazalec. To lahko ponoviš še nekaterekrati; a ne prevečkrat, da ne opazi kdo tvoje sleparije s sredincem.

Uganem, katera karta je bila zasukana.

Karte s podobami (kralj, dama, fant) imajo okrog podob črto in poleg bel rob. Skoraj nemogoče pa je, da bi bil beli rob povsod enako širok, na eni strani je širši, na drugi ožji. Za ta primer si že prej pripravim karte s podobami in si vse tako položim, da je pri vseh širši rob na isti strani. Ko hočem pokazati to umetnost, razpoločim karte po mizi v več vrst, seveda tako, da je širši rob pri vseh na isti strani. Nato rečem: »Sedaj bom šel za nekaj časa iz sobe, vas pa prosim, da zasučete med tem časom eno ali več kart tako, da bo zgornji konec spodaj in spodnji zgoraj. Ko se bom vrnil, bom uganil, katero karto ste zasukali.« — Da mi ne bo težko uganiti, je menda jasno. Karta, katere širši rob je zdaj na nasprotni strani, kakor sem ga bil jaz položil, je bila zasukana. Mogoče je pa tudi, da bodo med mojo odsotnostjo vse zasukali ali pa nobene. Tudi to bom lahko takoj uganil.

Pravo karto najdem pod prtom.

I.

Nekdo izmed družbe naj potegne karto. Medtem ko si jo navzočni ogledujejo, razdeli ostale karte — kakor slučajno — v dva dela in si hitro oglej spodnjo karto zgornjega dela. Nato prosi tistega, ki je potegnil karto, naj jo položi vrh spodnjih kart in ti položi nanjo še zgornje karte. Sedaj jih previdno premešaj, tako da ne boš ločil obeh skupaj ležečih kart, t. j. tiste, ki si si jo ti ogledal, in tiste, ki so si jo ogledali navzočni. Da gledavci ne opazijo tvojega previdnega mešanja, jih moraš motiti z raznimi vprašanji, n. pr. če so si dobro zapomnili potegnjeno karto, ali če so vsi videli, da jo je res vtaknil med druge karte. Med takimi razgovori pa tudi prelistaš karte, med katerimi hitro opaziš tisto, ki je bila potegnjena, saj je takoj pred tisto, ki si si jo sam ogledal, in jo spretno spraviš vrh igre. Nato položi karte na mizo in prosi koga izmed navzočnih, naj jih pokrije s kakim prtom ali snažnim žepnim robcem. Ko se je to zgodilo,

sezi z roko pod prt in reci, da boš poiskal potegnjeno karto. Treba ti je le prijeti zgornjo karto — ostale karte pa nekoliko razbrskaj, da se zdi, kakor bi jo iskal med ostalimi — in jo privleci izpod prta in pokaži.

II.

Ta umetnost se dá izvršiti še na drug način. Za to pa je treba imeti posebej prirejene karte. Izmed kart vzemi eno, ostale pa daj knjigovezu, da ti jih po eni strani za kak milimeter široko obreže. Če vtakneš potem prej odvzeto karto med druge, jo boš vedno med drugimi čutil, ker je za milimeter širša od ostalih. Če imaš tako pripravljene karte, jih lahko mešaš, kolikor hočeš, in jih daš lahko poljubno prevzdigovati. Ko so dobro premešane, jih prevzdigni pri širši karti tako, da bo širša karta spodnja od dvignjenega dela kart, in jo pokaži vsem navzočnim, ne da bi je sam pogledal — saj jo že tako poznaš. Nato položi zgornji del kart zopet na spodnjega in jih vnovič poljubno premešaj. Ko se je to zgodilo, jih položi na mizo in prosi koga izmed navzočnih, naj jih pokrije s prtom, ali pa jih vtakni pod namizni prt. Če sežeš potem z roko pod prt in otiplješ karte, boš takoj začutil širšo karto, jo prinesel izpod prta in pokazal začudenim gledavcem.

Pravična razdelitev podpore.

Nekdo bi bil rad obdaroval 12 siromakov, a je imel pri sebi le 11 dinarjev. Ker je pa bil eden izmed siromakov še mlad in močen, je takoj sklenil, da tega ne bo obdaroval. Da bi pa nihče ne opazil, da je že vnaprej enega izločil, jim je rekel, naj stopijo v krog in on bo dal dinar vsakemu devetemu. Kdor bo dobil dinar, naj odide. Kje je moral začeti šteti, da že vnaprej določeni ni nič dobil?

Šteti je moral začeti pri tistem, ki je stal pred onim, ki je bil že vnaprej določen, da ne bo nič dobil.

Krst.

Gost: »Kje je gostilničar?«

Natakar: »Je pri krstu.«

Gost: »Potem pa stopite v klet in mu povejte, da ga čakam!«

Ameriška ocena.

Te dni je obiskala naše mesto potujoča gledališka družba Smith, ki daje v mestnem gledališču svoje predstave. Sinoči so igrali Hamleta. Dolgo so se učnjaki prepirali, kdo je to žaloigro spisal: ali Bacon ali Shakespeare. Sedaj se dá to z lahkoto dognati: kar njuna grobova naj se odpreta in tisti, ki se je obrnil, jo pa je.

Šlapa.

Žena (možu, ki ji poljubi roko): »No, koliko bi pa spet rad?«

Naravoslovec.

Slušatelj naravoslovja zagleda pri vstopu lepo kolegino ter reče prijatelju: »Poglej no, poglej, kako srčkan kebrček!«

Profesor (ki je stal blizu): »Kako ste mogli priti na nesrečno misel, studirati naravoslovje. Na tem polju ne boste nikoli nič dosegli. V četrtem semestru ste že, pa še sedaj ne razločite kebra od goske.«

UGANKE

Ureja Josip Novak.

Vremenska uganka za februar.

(Rado R., Maribor.)

Rudečim vdkdm
žophk rmdzdm.

Krogi.

(S. O., Sele.)

Besedna uganka.

(M-č, Ljubljana.)

Krog, varuh, roč, tesar, ječa, koren, čast, cigan, preja, razvoj, sad, piškot, neuk, mrena, mlati. — Prečrtaj v zgornjih besedah 1 do 2 črki; ostanek dá lep pregovor.

Konjiček.

(M. P., Ljubljana.)

P	a	i	a	a	o	o	j
r	ž	r	J	t	n	v	s
v	m	j	j	a	e	e	p
a	o	r	n	i	e	S	i
i	i	i	e	s	t	o	e
n	o	e	n	s	n	č	t
ž	d	s	h	i	o	d	t
t	i	u	z	e	i	r	n

Dopolnilna uganka.

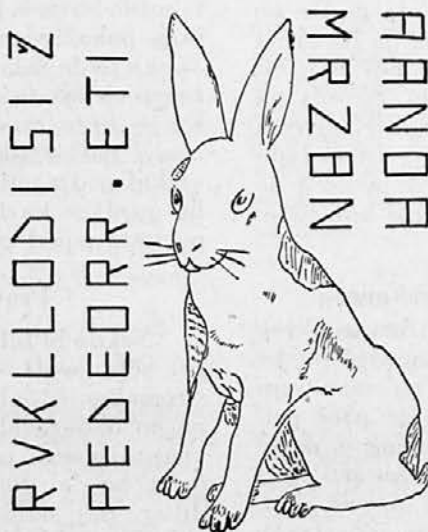
(Miroljub, Vižmarje.)

s			
s			
s			
s			
s			

V prazna polja postavi črke: a, a, a, a, a, d, d, d, e, h, i, l, o, o, r, r, r, r, t, v tako, da dobiš v vsaki vodoravni vrsti besedo. Četrta navpična vrsta znači jugoslov. reko.

Zajček.

(Radoš, Stari trg.)

Posetnica.

(M. P., Ljubljana.)

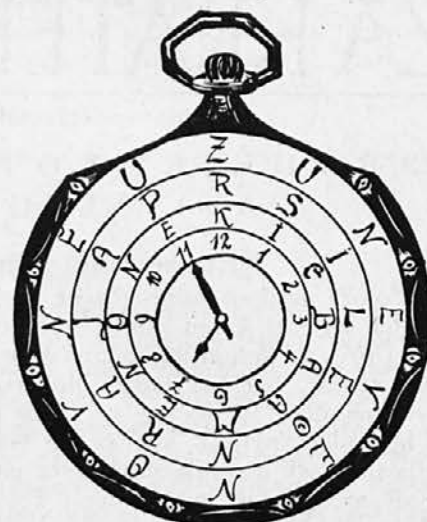
J. I. NOVAČAN
NOTAR

REPNO

Kaj veli ta gospod?

Ura.

(Rado, Kožje.)

Mozaik.

(M. P., Ljubljana.)

	G	L	O	B		V													
N	J	A		K	I		A	M	E	D									
G	A		S	P	O		K	J	E	Z	O								
						U		N	J	A									
L	J	I		D	A		T	R	P		L	J	E						
S	O	Č		R	I		K	L	A		V	E	D						
Š	O		L	I		K	O	T		P	R	E	D						
L	J	E		N	J	A		V	O		S	A	D	N	A	J	N	E	S
R	A		Z	U	M		T	I		Z	N	A		L	E		T	I	

Kaj bereš, ako sestaviš iz 12 delov križa kvadrat?

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v januarski številki.

Kitajski napis. Ključ je v obodu. Začetek v zgornji vodoravni vrsti. Prvi levi znak znači »A«, drugi v smeri kazalca ure »B« itd. Na ta način dobiš abecedo. Primerjaj s črkami znotraj oboda in čitaj v naravni vrsti: **Mož brez volje je čoln brez vesla.**

Vremenska uganka za januar. I. mesto, kovač, Karel, burja, sleme (morje); II. kipar, sredo, grozd, krzno, opeka (krona); III. vodik, liter, pesek, veslo, mitra (Visla); IV. zidar, sonce, rebro, Sonja, polje (zobje). — **Kralji se vrnejo, zimo obrnejo.**

Nauk ugankarjem. Vzem 2., potem 1., nato 4. in potem 5. črko itd., pa boš dobil: **Samo če se trudiš in vztrajaš, boš uspel.**

E na č b a. Žito, vlaga, Jenko, Jelica, Nioba, prababica, znoj, ikona. — **Življenje ni praznik.**

Smučar. V pretrgani serpentini okoli izreka kaže vsaka druga črta zlog oziroma črko, ki jo je treba vzeti iz izreka. Dobi se: **»Smuk vsem smučarkam in smučarjem!«**

Sprememba. Lipa, kopa, kača, jata, mati, malo; resa, pest, last, lesa, leto, dete; tisa, pesa, pero, selo, molo, mala; trta, toča, peča, para, sora, skrb. — **Malo dete mala skrb.**

Zimska noč. Upodobljeni predmeti so: drevo, nebo, mesec, plot. Pike v kvadratih kažejo, katero črko vzemi iz tiste besede, da dobiš: **Srečno novo leto!**

Sestavljalnica. V danih besedah črtaj črke spredaj oziroma zadaj, kakor kažejo pristavljene številke, pa dobiš: **Ostanite zvesti naročniki Mladike!**

Posetnica. Šahovski vele mojster. Šaljiva računsko naloga. **Osem.**

Črkovnica. V vrsti B jemljemo vedno drugo črko, v vrsti C jemljemo četrto, v vrsti E jemljemo šesto črko itd. Štejemo vedno od prve črke, ki je v vrsti še nismo porabili. (Prva črka je D, zadnja pa e.) Dobimo: **Dobra miza ima več prijateljev kot dobro srce.**

Steber. Zalog, pajek, Bruno, bober, slovo, zidar, Kropa, komet, slama, Kokra, padar, zloba, teror, rogač, brana, gliva, krmar, vrana. — **Ljubo doma, kdor ga ima.**

Konjiček. Čuvamo pečat povelja in ziblomo čut za izbero pravilne težnosti, gledamo barve, luči in poslušamo utripanje ptic ter šumenje Duha. **Kocbek.**

L I S T N I C A U R E D N I Š T V A

Castor & Polux. Naznanite svoj naslov, potem bom kaj priobčil.

F. P., Brezovica. Mora biti ličneje izdelano, zlasti črke.

REŠIVCI UGANK V JANUARSKI ŠTEVILKI

Planina Francé (9), Beličič Vinko (7), Benedičič Jakob (10), Šušteršič Franc (11), Kumar Marija (15), Bufon Anica (15), Moder Janko (12), Padar Jože (12), Pavlin Francé (12), Kladenšek Jernej (11), Tršinar Slavko (7), Slodnjak Jože (12), Bezjak Alojz (12), Bezjak Martin (12), Slodnjak Anton (12), Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (12), Modrinjak France (12), Župni urad, Pišcece (12), Lukovšek Ivanka (11), Rožanec Josip (13), Malovrh Jožica (12), Radoš Martin (11), dr. Bohinčeva Ivka (10), Papler Marija (11), Kocmur Francka (5), Gradišnik Ivan (10), Jug Franjo (12), Cesar Anton (9), Mlakar Jožef (9), Sodja Anton (9), Sodja Franc (9), dr. Knific Ivan (12), Bobnar Janez (12), Bobnar Marija (12), Volk Slavko (12), Videnšek Ana (6), Štukl Jakob (10), Sancin Anton (12), Jeglič Stanko (12), Samostan Stična (12), Zorec Alojzij (12), Gole Anton (12), Golmar F. (12), Demšar Viktor (9), Rakovec Josip (12), Lipoglavšek Slava (12), Dobrovoljc Lojze (12), Bratulič Viktor (8), Zemljak Pavla (10), Šraj Anton (7), Eržen Anica (12), Kiferle Danica (9), Petelin M. (12), Kalan Minka (11), Kržišnik Helena (11), Vovk Joža (12), Horvat Fran (12), Hafner Andrej (11), Kmecl Edmund (12), Debevec Krista (8), Jere Anton (5), Bulovec Ivo (12), Pipan Jelica (10), Prisljan Janko (10), Skalar Marija (12), Arko Jože (8), dr. Češarek Franc (8), Lovšin Iva (8), Rabuza Anton (7).

*
Pozor! Nekateri rešivci niso priložili ovojnega naslova, pa tudi niso sporočili, kdo v družini dobiva »Mladiko«. Naj storé to prihodnjič!

N A R O D N O B L A G O

Jezusovo rojstvo.

(Narodna. — V Delaču zapisal Jože Zdolanji.)

Sveta Ana gre na božji pot,
na božji pot na Sveto goro.
Ž njo se Marija spravlja.

»Ne hodi, ne hodi, Marija, z mano,
sej vidiš, kaj maš nad sabo!
Pa vender, ako drugač ne bo,
pa zemi plenice i povoj s sabo!
K enemu studentcu pridejo,
Mariji se zlušta te frišne vodé.
Ta prva je urca te noči,
Marija prav milo zaječi.¹
Ta druga je urca te noči,
že usmiljeni Jezus na svet se rodi.

Trije različni križi.

(Sledeče pesmi in molitve mi je narekovala moja 87 let stara mati Katarina Piskernik, p. d. stara Vrbnica v Lobniku pri Železni Kapli na Koroškem.)

1. Jezus Nazarenski, † Kralj teh Judov, sin Davidov, †
usmili se čez nas! †
2. Bog Oče, bodi na moji glavi,
Bog Sin, bodi na mojem čelu,
mir in pokoj bodita na mojih ustih,
Sveta Trojica, bodi na mojih prsih,
usmiljeni Jezus in sveti Jožef, bodita na eni strani,
moj zvesti desni angel varuh in sveta Katarina,
moj patron, na drugi strani,
jaz pa na sred med vami
v miru počivam. Amen.
3. Presladko ime Jezus, Marija in sveti Jožef, bodi za-
pisano na mojem čelu,
Presladko ime Jezus, Marija in sveti Jožef, bodi
zapisano na mojih ustih,
Presladko ime Jezus, Marija in sveti Jožef, bodi
zapisano na mojih prsih,
gor zapisan in nikoli dol zbrisan!

Dr. Angela Piskernik.

¹ Vemo iz vere, da je brezmadežna Mati rodila brez bolečin. Čudež je bil, ko se je Jezus rodil. Devica rodi, pa vender devica ostane. Evinega gorjá ni nosila. — To seveda narodne pesmi ne moti. Pa vobče človeško pripoveduje. — Ur.

Vse cenjene naročnike obveščamo, da je knjigovoznica Mohorjeve tiskarne izvršila po osnutku Slavka Pengova

ORIGINALNE PLATNICE ZA »MLADIKO«

Platnice same stanejo Din 30.—, platnice z vezavo vred pa Din 40.—.

S tem smo oskrbeli našemu listu tudi trpežno, lepo zunanost in bodo vezani letniki »Mladike« v okras vsaki, tudi najbolj razkošni knjižnici.

Kdor ima še kaj nevezanih letnikov »Mladike«, naj jih pošlje v vezavo

UPRAVI »MLADIKE« CELJE, PREŠERNOVA UL.

France Veber

V ZALOŽBI

**DRUŽBE SV. MOHORJA
V CELJU**

BO IZŠLA OKROG VELIKE NOČI PREVAŽNA IN SODOBNA

KNJIGA O BOGU

KI JO JE SPISAL NAŠ FILOZOF

UNIVERZITETNI PROFESOR DR. FRANCE VEBER

isatelj, ki ni teolog, nam opisuje v tem delu, kako si utira pot do Boga. To knjigo mora čitati vsak izobraženec, tudi tisti, ki misli, da se vera v Boga ne dá združiti s pravo izobrazbo in znanstveno miselnostjo. Knjiga bo obsegala okrog 450 strani in bo v kljub temu, da je to prvourstno znanstveno delo, ki je natisnjeno v omejeni nakladi, stala broširana za člane Mohorjeve družbe samo Din 81,-, v platno vezana pa bo stala Din 93,-. Točni naročniki Mladike dobé to knjigo tudi na odplačevanje. Na zahtevo pošljemo brezplačno podroben prospekt o knjigi.